

73-9022

TBMM KUTUPHANESI

ترتیب جدید

قواعد عثمانیه

اثر خامهٔ احمد جودت

مکاتب اعدادیه‌نك دردنجی سنه‌سنده تدریس اولنمق اوزره معارف عمومیه نظارت جلیله‌سنجه قبول اولنمشدر .

نظارت مشارالیهانك ٣٦٢ نومرو و ٩ ایلول سنه ٣١٥ تاریخلی رخصتنامه‌سیله طبع ایدلمشدر.

معارف عمومیه نظارت جلیله‌سیله مطبعهٔ عامره‌نك بالاده‌کی مهرلرینی حاوی اولمیان نسخه‌لر مکاتبه قبول اولنماز .

دار الخلافة العلیة

مطبعهٔ عامره

١٣١٧

فیئاتی (٥٠) پاره‌در .

TBMM KUTUPHANESI

مبسملا محمد لا مصلولا

معلوم ادبا اولدیغی اوزره قواعد عثمانیه که ـ لسان عثمانینك قواعد صرفیه و نحویه سنه دائر اك ابتدا یاپیلمش اولان بر اثردر ـ انجمن دانش طرفندن با تصدیق مکاتب عمومیه ده تدریسنه باشلانمش و مبتدیلره مدار سهولت اولمق اوزره « مدخل قواعد » نامیله انك بر مختصری یاپیلوب بوکا بعض قواعد دخی الحاق اولنمش ایدی . لکن مبتدیلره مدخل قواعدك دخی آغیر کلدیکی اهل خبره اولان معلمین طرفندن خبر ویرلمکله مکاتب عمومیه درس جدوللرینك ترتیبی ایچون معارف عمومیه نظارتی دائره سنده تشکیل اولنان اهل خبره قومیسیونندە مکاتب ابتدائیه شاکردانی ایچون دها مختصر و مفید بر رساله نك تألیفی اخطار و تکلیف اولنمغله « قواعد ترکیه » نامیله بر رساله جك دخی قلمه آلنمش ایدی .

TBMM KUTUPHANESI

نسخهٔ نفیسهٔ شان وشوکت وسرلوحهٔ مجموعهٔ
خلافت وسلطنت شهریار معارفپرور وپادشاه مراحم
کستر خاقان بی مثل وبی مدانی ﴿ السلطان الغازی
عبد الحمید خان ثانی ﴾ افندمز حضرتلرینك مغبوط
سوالف اعصار ومجلای جلائل آثار اولان عصر معارف
حصر همایونلرنده موقع انتشاره قونیلان بونجه آثار
جمیله یه برلاحقهٔ عاجزانه وناچیزانه اولمق اوزره بوکره
« قواعد عثمانیه » بروجه آتی یکیدن ترتیب اولندی.
جناب حق ذات فرشته صفات همایونلرینی دائما توفیقات
صمدانیه سنه مقرون وعمر وشوکت شاهانه لرینی روز
افزون بیورسون آمین.

TBMM KUTUPHANESI

مخطره

عثمانلی لساننک اصلی ترکجه‌در . فقط فارسیدن وعربیدن پك چوق لفظلر النوب اوچ لساندن مرکب برلسان اولمشدر .

حروف اصلیه‌سی حروف عربیه درکه شو یکرمی سکز حروفدن عبارتدر :

ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص
ض ط ظ ع غ ف ق ك ل م ن و ه ی

حروف فارسیه یکرمی درتدر . چونکه حروف عربیه‌نك سکزی یعنی (ث ح ص ض ط ظ ع ق) حرفلری لسان فارسیده اولمیوب باقیلری قوللانیلور . فقط عربیده اولمیان دها درت حرف واردرکه [بای فارسی] و[جیم فارسی] و[زای فارسی] و[کاف فارسی]دینلور واوزرلرینه شویله (پ چه ژ گ) اوچ نقطه وضع ایله عربیدن تفریق اولنور .

حروف عربیه وفارسیه نك کافه‌سی لسان عثمانیده مستعمل اولمغله حروف عثمانیه اوتوز ایکی یه بالغ اولور .

بوندن بشقه ترکجه‌ده کزدن کلور برکاف واردرکه اکا [صاغر کاف]دینلور. سکا، بکا کبی. شمدی بوکافلر نون کبی تلفظ اولنور . فقط بونلری کاف عربی وفارسیدن تفریق ایچون بر علامت مخصوصه‌یه احتیاج کورلمکله بوکافك اوزرینه اوچ نقطه

TBMM KUTUPHANESI

وضع اولنوبده كاف فارسی شـویله (گـ) ایكی توالی یازلق خصوصی مقدما تذكر وانجمن دانش طرفندن تصدیق وامضا اولنمغله مدخل قواعدده كافلر بو وجهله تفریق اولنمشیدی .

بعده سالف الذكر اهل خبره قومیسیوننك تنسیبی اوزرینه قواعدتركیه‌ده كاف فارسی شویله (گـ) قوللی قیوریق اوله‌رق یازلدی.

لكن اوته دنبرو كاف فارسی اوزرینه اوچ نقطـه وضعنه آلشلمش اولدیغنـدن بوقاعده متروك ومجهور اولمدی. بناء علیـه بوكتابده دخی اوته‌دنبرو اوله كلدیكی اوزره كاف فارسی‌اوزرینه اوچ نقطه وضع اولنوبده لدی الحاجه دفع التباس واشتباه‌ایچون صاغر كاف اوزرینه برنقطه وضع ایله سكا بكا كبی یازلمق مناسب كورلمشدر .

فتحه وكسره كبی ضمه دخی یاخفیف ویا آغیر اولور : ضمهٔ خفیفه وثقیله یامبسوط ویامقبوض اولور . [ضمهٔ خفیفهٔ مبسوطه] دوداقلری برمقدار آچه‌رق تلفظ اولنور .[ضمهٔ خفیفهٔ مقبوضه] دوداقلری برمقدار صیقه‌رق تلفظ اولنور . ضمهٔ ثقیلهٔ مبسوطه ومقبوضه بوایكیسنك آغیرلری دیمكدر .

ضمه‌لر (٧) و ( ) اشـارتلریله یكدیكرندن تفریق اولنمق یعنی (اولمك) و (اولمق) و (كولمك) و (بولمق) رسملری‌اصول اتخاذ قیلنمق خصوصی مقدما تذكر وانجمن‌دانش طرفندن‌تصدیق وامضا ایدلمش اولدیغندن مدخل قواعد ده بواشـارتلر استعمال اولنمشیدی .

TBMM KUTUPHANESI

بعده سالف الذكر اهل خبره قومیسیوننده (اولمك) و (اولمق) و (کولمك) و (بولمق) اشارتلری وضع اولندیغندن قواعد ترکیه ده بو اشارتلر قوللانلدی .

حروف هجا بعضاً خفیف و بعضاً آغیر حرکه ایله حرکه لنورلر. فقط (ث ذ ك) دائما خفیف حرکه ایله و (ح خ ص ض ط ظ ع غ) دائما آغیر حرکه ایله حرکه لنورلر .

لسان عربیده حرکه نك خفت و ثقلتی حرفك جنسنه تابعدر. مثلا سین و کافك حرکه لری خفیف و صاد و قافك حرکه لری آغیر اولمق طبیعیدر .

قاعده

بر کلمه قنغی جنس حرکه ایله بدأ ایدرسه صکره کی حرکه لر دخی اول جنسدن اولمق یعنی خفیف ایسه خفیف و آغیر ایسه آغیر تلفظ اولنمق شیوهٔ لسان ترکی اقتضاسندندر : کورمك ، کوسترمك ، اوتومق ، یازدیرمق کبی

بو قاعده الما و لیمون کبی پك آز اسملرده تخلف ایتمشدر . ایناغق ماده سی دخی شاذدر .

برده دیکر لسانلردن مأخوذ اولان کلمه لر بو قاعده دن مستثنادر . مثلا منقولات کلمه سنك میمی فتحهٔ خفیفه ایله و قافی ضمهٔ ثقیله ممدوده ایله ولامی فتحهٔ خفیفهٔ ممدوده ایله متحرك اوله رق تلفظ اولنور . بو ایسه کلمات ترکیه ده اوله ماز .

TBMM KUTUPHANESI

معلمینه تعلیمات

علم صرف و نحو، لسانی طوغری سویلیوب یازمق فنیدر. سویلیوب یازدیغمزه کلام دینور که کلمه‌لردن و کلمه‌لر حرفلردن مرکبدر. حرف برکیفیت مخصوصه ایله آغزك مخرج معیننده‌ن چیقان سسدر. اول کیفیت دخی حرکه‌در وحروف عثمانیه شو اوتوز ایکی حرفدر.

ا ب پ ت ث ج چ ح خ د ذ ر ز ژ س ش

ص ض ط ظ ع غ ف ق ك ڭ ل م ن و هـ ی.

ایشته بونلره [حروف هجا] دینلور.

ترکجه‌ده برده صاغر کاف واردرکه شمدی نون کبی تلفظ اولنور. سکا بکا کبی. لدی الحاجه بودخی دیکر کافلردن تفریق اولنمق لازم کلدیکندن اوزرینه برنقطه وضعیله (ڭ) صورتنده یازیله جقدر.

لسان عثمانیده ضاد اکثریا ظا کبی تلفظ اولنور. ضمیر، ماضی کبی.

اشبو حروف هجا ایکی قسمدر: بری مابعدینه متصل اولمیان حرفلر اولوب بونلره «حروف انفصال» دینورکه (ا د ذ ر ز ژ و) حرفلریدر.

دیکری مابعدینه متصل اولان حرفلر اولوب «حروف اتصال» دینور. بونلر باقی حروف هجادر.

TBMM KUTUPHANESI

لسان عربیده حرکه اوچدر : فتحه ، کسره ، ضمه یعنی اوستون ، اسره ، اوتره‌در .

حروف هجانك هربری حرکه‌یه محتاجدر . فقط حرفك بعضاً کندی حرکه‌سی اولوب «متحرك» دینور وبعضاً کندی حرکه‌سی اولمیوب ماقبلنده‌کی حرفك حرکه‌سنه اعتماد ایلر . اکا دخی «ساکن» دینور . اوزرینه اشبو (ه) جزم اشارتی قونور اَلْ ، بَلْ کبی .

لسان عربیده برجنسدن ایکی حرف یان یانه کلدکده اکثریا ادغام اولنور . یعنی برحرف یازیلوب اوزرینه اشبو (ّ) تشدید اشارتی قونور ومشدد یعنی مکرر اوقونور : محمّد معظّم .

الف ویا وواو حرفلرینه «حرف مد» دینلور . چونکه فارسی وعربی کلمه‌لرده الف فتحه‌یی مد ایدر : یاور ، کاتب کبی . و یا کسره‌یی مد ایدر وآلتنه (ا) علامتی وضع اولنور : زیور ، لبیب کبی . واو ضمه‌یی مد ایدر : دلسوز ، مکتوب کبی . اکر مد اولنان فتحه الفك حرکه‌سی ایسه یان یانه ایکی الف یازلماق ایچون بر الف یازیلور واوزرینه اشبو (ٓ) مد اشارتی وضع اولنور : آزر ، آمر کبی .

الف برحرف هوائیدرکه حرکه‌لندکده همزه اولور وعلامت اولمق اوزره اشبو (ء) اشارتی استعمال اولنور . بونك کیفیت استعمالی ذیل کتابك برنجی فصلنده بیان قلنور .

TBMM KUTUPHANESI

بالاده مذکور اولان حرکه‌لر اکثر استعمالاتمزده ترک اولنور وکلمه‌لر قرینه ایله اوقونور وکلمات ترکیه‌ده الف اکثریا الف فتحه‌یه ویا کسره‌یه وواو ضمه‌یه علامت اولمق اوزره قوللانیلور. بو حالده انلره «حرف املا» دینور. یالی، کوزل کلمه‌لرنده اولدیغی کبی. بعضاً ها دخی بویله علامت حرکه اوله‌رق یازیلوب بو حالده اکا دخی «حرف املا» و« هاء رسمیه » دینور: هله، خانه، عباره کبی.

ایشته حرکه‌لرمز بونلردن عبارت اولوب لسانمزده ایسه سکز درلو حرکه واردر. چونکه حرکات ثلثه‌دن هر بری یا خفیفه ویا ثقیل اولور وضمه یا مبسوط ویا مقبوض اولور.

فتحهٔ ثقیله الف صورتنده یازیله‌رق فتحهٔ خفیفه‌دن تفریق اولنور. بل، بال کبی. واکر مفتوح اولان حرف دخی الف ایسه یان یانه ایکی الف یازلمیوب بلکه بر الف یازیله‌رق اوزرینه (آ) اشارتی قونور. آو کبی.

لدی الایجاب کلمات ترکیه‌ده کسرهٔ خفیفه‌دن تفریق ایچون کسرهٔ ثقیله‌نك التنه کسرهٔ ممدوده اشارتی اولان (ٖ) وضع اولنور. اسکی یالی کبی.

ضمهٔ خفیفهٔ مبسوطه (و) رسمنده یازیلور. کور، کوز کبی.

ضمهٔ خفیفهٔ مقبوضه (و) رسمنده یازیلور. اوچ، یوز کبی.

ضمهٔ ثقیلهٔ مبسوطه (و) رسمنده یازیلور. صول، قول کبی.

ضمهٔ ثقیلهٔ مقبوضه (و) رسمنده یازیلور. اویغون، کبی.

TBMM KUTUPHANESI

مقدمه

کلمه یالکز بر معنایه موضوع اولان لفظدر وبش نوعدر یعنی اسم ، صفت ، فعل ، ضمیر ، ادواتدر .

اسم .— بروصفه ایله مقید اولمقسزین مجرد بر شخصه یاخود دیکر برشیئه دلالت ایلیان کلمه‌لردر: احمد، استانبول، قلم، کاغد کبی .

صفت .— زمان ایله مقید اولمقسزین بروصف ایله متصف اولان شی دیمکدر . مثلا کوزل دیدیکمزده کوزللك ایله متصف انسان یاخود بر شی دیمك اولور . کذلك بیاض کاغد دیدیکمزده کاغد بر اسم اولوب مجرد مسماسنه دلالت ایدر. امابیاض لفظی بیاضلق صفتیله متصف اولان شیئه دلالت ایدر واوشی بوراده کاغد ضمننده تحقق ایدر . فقط هیچ بریسی بروقته دلالت ایلمز.

ضمیر.— اسمك. مسماسنی اشعار ایدن الفاظ مخصوصه‌در : او، سن، بن کبی .

فعل .— اوچ زمانك برنده بر ایشك یا برحال وکیفیتك وقوعنی افاده ایلیان کلمه‌در. کلدی، یازییور، دکلنه‌جك دنیلدیکی کبی که کلمك ویازمق برر ایش اولوب اولکی وقوع بولمش وایکنجیسی وقوع بولمقده اولدیغی ودکلنمك بر حال وکیفیت اولوب بعده وقوع بوله‌جغی مستفاد اولور .

TBMM KUTUPHANESI

ادوات — كه انلره «حروف معانى» دخى دينور. اسم وصفت وضمير وفعلدن بشقه اولان كلمه‌لردركه حد ذاتنده مستقل بر معنايى افاده ايتميوب بلكه ديكر كلمه‌لره مربوط اوله‌رق خصوصى معنالره دلالت ايدرلر. مثلا استانبولدن قايق ايله بوغاز ايچنه كيتدم. ديلدكده (دن) ى (ايله) حرفلرى كبى. ايشته بو كلمه‌لر تركب ايده‌رك كلام اولور وكلامه جمله دخى دينلور. مثلا — كون طوغدى — جمله‌سى ايكى كلمه‌دن مركب بر كلامدر.

باب اول

اسمك صنوف واقسامى بيانندەدر

فصل اول

اسم خاص وعام ومفرد وجمع بيانندەدر

اسم ايكى قسمدر. برى اسم خاصدركه برفرد معينه دلالت ايچون وضع اولنمشدر. اكا علم دخى دينور. احمد، استانبول نيل كبى كه احمد بر ذاتك آديدر. استانبول دخى عالمك فهرستى اولان شهرمزك ونيل مصرده جارى اولان نهر معروفك آدلريدر. ايكنجيسى اسم عامدركه افراد كثيره‌يه شامل اولور. اكا اسم جنس دخى دينور. انسان شهر نهر كبى كه انسان بر شخص

TBMM KUTUPHANESI

معينه منحصر اولمیوب جمله بنی آدمه شامل اولور . شهر دخی بر بلدهیه منحصر اولمیوب بالجمله بیوك ومشهور بلدهلره اطلاق اولنور . کذلك نهرك دخی بر یوزنده جاری اولان ایرماقلرك کافهسنه شمولی واردر .

اسم جنسك اولنه (او) کتوریلور ایسه علم کبی معرفه اولور . یعنی برفرد معینه منحصر قالور . مثلا برکیمسه خدمتکارینه — او قلمی کتور — دیدکده بینلرنده معلوم اولان قلمی ایستمش اولور . خدمتکار بشقه قلم کتورسه ایفای خدمت ایلمش اولماز وبعضاً «او» یرنده «اول» قوللانیلور واکر (بر) کتوریلور ایسه نکره اولور یعنی لاعلی التعیین بر قلم ایستمش اولور وخدمتکار هر قنغی قلمی کتورسه ایفای خدمت ایلمش اولور واکر جمیع افرادی استغراق ایلمك مراد اولور ایسه (هر) کتوریلور . مثلا — هرانسان یر ایچر — دینور .

مفرد وجمع

اسم عامدن برفرد مراد اولور ایسه مفرد وزیاده مراد اولور ایسه جمع دینلور . ترکجه ادات جمع (لر) اداتیدر . کرك ترکی وکرك فارسی ویاعربی کلمهلرك اخرینه علاوه اولندقده جمع اولورلر . آتلر ، اسبلر ، فرسلر کبی .

TBMM KUTUPHANESI

اسماء فارسیه یعنی لساندن فارسیدن مأخوذ اولان اسملر بعضاً قاعدهٔ فارسیه اوزره جمعلنور . شویله که اخری مفتوح قلنه‌رق الف ونون الحاق اولنور . مردان ، صوفیان، چشمان، آهوان، سخنان کبی . واکر اسمك آخرنده های رسمیه بولنور ایسه کافه تبدیل اولنور . بنده‌نك جمعی بندکان کبی . واکر الف بولنور ایسه بریازیاده قلنور . کدانك جمعی کدایان کبی .

اسماء عربیه یعنی عربیدن مأخوذ اولان اسملر دخی بعضاً بویله قاعدهٔ فارسیه اوزره جمعلنورلر. مشیران، منشیان کبی .

عربجه‌ده متعدد جمعلر اولوب انلر باب مخصوصنده بیان اولنه‌جقدر .

اسم مکان

اسملرك آخرینه خفیف حرکه‌لی ایسه (لك)، آغیر حرکه‌لی ایسه (لق) علاوه‌سیله اسم مکان صیغه‌سی یاپیلور . چیچکلك وچالیلق کبی. شاذاوله‌رق مختلف حرکه‌لرله استعمال اولنان کلمه‌لرده حرکهٔ اخیره‌یه اعتبار اولنور لیمونلق کبی .

فارسیده (زار) و (ستان) و(کاه) و (کده)الفاظلری ادات محلیت اولوب فارسی یا عربی اسملره لاحق اوله‌رق لسان عثمانیده دخی استعمال اولنورلر . نته کیم لاله‌لك وکللك معناسنه لاله‌زار وکلستان وزیارت یری ومحنت یری معناسنه زیارتکاه ومحنتکده دینلور .

TBMM KUTUPHANESI

فصل اول

اسم تصغیر بیاننده‌در

خفیف حرکه‌لی اسملرك آخرینه (جك) وآغر حرکه‌لی اسملرك آخرینه (جق) الحاق اولندقده اسم تصغیر اولوب مسماسنك کوچکلکنی افاده ایدر. کدیجك، دستیجك، اوطه‌جق، قوزیجق، قادینجق، اوغلانجق کبی. فقط آخری ساکن اولان ایکی حرفلی اسملرك تصغیرنده جك وجق یرینه (جکز) و (جغز) کتوریلور : کویجکز ، اوجکز، قیزجغز، قوشجغز کبی. وجغز بعضاً مقام ترحمده قوللانیلور . نته‌کیم بیچاره قیز دنیله‌جك یرده قیزجغز دنیلور .

تصغیر اولنه‌جق اسمك آخرنده کاف ویا قاف بولنورایسه حذف اولنور . نته‌که دوشك ودوداق وقولاق اسملرینك تصغیرلرنده دوشه‌جك دوداجق قولاجق دینور. فارسی‌وعربی اسملر دخی بویله قاعدهٔ ترکیه اوزره تصغیراولنورلر. فارسیدن خانه‌جك ، خاتونجق وعربیدن رساله‌جك ، دکانجق کبی .
(چه) لسان فارسیده ادات تصغیر اولوب فارسی‌وعربی اسملره لاحق اولور . دیوانچه ودکانچه کبی کوچك دیوان وکوچك دکان دیمك اولور .

عربی اسملره مخصوص اولمق اوزره عربجه قاعدهٔ تصغیر واردر . شویله‌که اسمك اولکی حرفی مضموم قلنه‌رق حرف

TBMM KUTUPHANESI

اخیرندن اول برياء ساكنه زياده ايديلور . عبدك تصغيرنده عبيد دينلديكي كبي كه عبد قول وعبيد قولجغز ديمكدر .

فصل ثالث

اسماء اعداد بيانندهدر

اصل اسماء اعداد يعنی صاييلرك اسملری ايكی مرتبه اعتبار اولنوركه آحاد وعشراتدر .

آحاد برلر يعنی بردن طقوزه قدر اولان عددلردر . عشرات اونلر يعنی اوندن طقسانه قدر اولان عددلردر .

آحاد .— بر، ايكی، اوچ، درت، بش، التی، يدی، سكز، طقوز.

عشرات .— اون، يكرمی، اوتوز، قرق، اللی، التمش، يتمش، سكسان ، طقسان .

بونلر رأس عشرات اولوب هربرينك آخرينه آحاددن بری علاوه اولنهرق اون بر، اون ايكی ديو اون طقوزه قدر صاييلور . بعده يكرمی بر، يكرمی ايكی ديو يكرمی طقوزه قدر صاييلور. بعده يوز كلور وينه بو منوال اوزره يوز سكسان طقوزه قدر صاييلور واندن صكره يوزك اولنه آحاددن بری علاوه اولنهرق ايكی يوز، اوچ يوز و هكذا طقوز يوز طقسان طقوزه قدر صاييلدقدن صكره بيك كلور . اندن صكره دخی منوال مشروح اوزره صاييلور. وخزينهٔ ماليهنك اسكی اصطلاحنجه اقچه حسابنده يوز بيكه بر يوك تعبير اولنهرق ايكی يوك، اوچ يوك ديو تعداد اولنوردی. لكن اصحاب فن حساب عندنده بو « يوك » تعبيری قوللانلميوب

TBMM KUTUPHANESI

هر خصوصده طقوز یوز بیکدن ایلروسی کرات اعتبار اولنه‌رق اون کره یوز بیك، یکرمی کره یوزبیك دیو صاییلوردی . بعده اون کره یوز بیکه لسان افرنجیدن مأخوذ اولان ملیون لفظی اطلاق اولنه‌رق آحاد و عشرات و مأت علاوه‌سیله صاییلور اولدی. ایشته بونلر اسماء اعداد اولوب صاییلان شی نه ایسه اکا دخی معدود دینلور. مثلا بش التون، بش یوز غروش، بیك التی یوز پاره دینلدکده التون و غروش و پاره معدود اولور .

اعداد فارسیه‌نك لسان عثمانیده نادر اوله‌رق قوللانیلان احادی بونلردر: یك، دو، سه، چهار، پنج، شش، هفت، هشت، نه. چهارك هاسی اکثریا حذف اولنه‌رق چار دینلور و یوز معناسنه اولان صد و بیك معناسنه اولان هذار دخی قوللانیلور نته‌کیم صدبار و هذار کره دینلور .

عربینك اسم عددلری دخی لسان عثمانیده کذلك نادراً قوللانیلور. احادی بونلردر: احد، اثنین، ثلثه، اربعه، خمسه، سته، سبعه، ثمانیه، تسعه .

احد یرنده اکثریا واحد لفظی قوللانیلور . عشراتی دخی بونلردر : عشره، عشرین، ثلثین، اربعین، خمسین، ستین، سبعین، ثمانین، تسعین.

عربیده یوز معناسنه اولان مائه و بیك معناسنه اولان الف دخی لسان عثمانیده مستعملدر .

TBMM KUTUPHANESI

کسورات . — عددلرك کسرلری جزءلریدرکه یارم ، اوچده بر ، دردده بر وهکذا ایلرو طوغری کیدر . فارسینك کسرلرندن لسان عثمانیده یالکز یارم معناسنه اولان [نیم] قوللانیلور . اما عربینك اونه قدر کسوراتی لسان عثمانیده مستعملدرکه شونلردر :

نصف ، ثلث ، ربع ، خمس ، سدس ، سبع ، ثمن ، تسع ، عشر ،

بعضاً بونلره اعداد ترکیه منضم اولور : بر ثلث ، اوچ ربع ، درت خمس کبی .

اعداد توزیعیه . — بر جماعتدن هر برینه مساوات اوزره بر مقدارك تعیینی قصد اولندقده اسم عددلرك آخری مفتوح قیلنه‌رق بر راء ساکنه الحاق اولنور واخری مکسور ایسه رادن اول بر ده شین مفتوحه زیاده قیلنور ودرت لفظنك اخرنده‌کی تا حرکه‌لندکده داله منقلب اولور . نته‌کیم - فلان قریه اهالیسی برریا ایکیشر یاخود دردر غروش ویرسون - دنیلور واسم عدد ایکی ایکی ودرت درت دیو تکرار ایدلمش کبی اولور .

کذلك بر فرقه‌یی طاقم طاقم ایتمك مقامنده دخی بو اعداد توزیعیه قوللانیلور واول حالده تکرار لانور . نته‌که - ایکیشر ایکیشر کلیکز - دینور . فارسیده لسان عثمانیده « برر برر » معناسنه اولان « یکان یکان » قوللانیلور .

٢

TBMM KUTUPHANESI

فصل رابع

مبهمات بیاننده‌در

مبهمات، معناسنده ابهام اولان اسملردر :

اصل مبهمات ترکیه : کندی ، کیم ، نه، قاچ ، قچان، قنی، قنغی کلمه‌لریدر .

(کندی) که کندو دخی یازیلور ، بشقه‌سی قاریشمقسزین بر ذات دیمکدر. نته‌که ـ کندی یاپدی ـ دینلیرکه بشقه‌سی قاریشمیوب بالذات یاپدی دیمك اولور و ـ ترزی بوجبه‌یی کندی دیکدی ـ دنیلدکد قالفدسنه یاشا کردینه دیکدیرمدی معناسی چیقار. و(لر) ایله جمعلنوب کندیلروکندولر دینلور. بعضاً تأکید ایچون تکرار لانور وکندی کندینه وکندو کندویه دینلور. فارسیده بو معنایه (خود) قوللانیلور . مثلا رأی خودیله دینلورکه کندی رأییله دیمکدر . وخود بخود دینلورکه کندی کندینه دیمکدر عربیدن دخی بومقامده (ذات) و (نفس) قوللانیلور . مثلا : ذاتنه مخصوص ونفسنه منحصر دنیلورکه کندینه مخصوص وکندینه منحصر دیمکدر . وبالذات یاپدی دنیلورکه کندو یاپدی دیمك اولور. (کیم) ذوی‌العقوله مخصوص اولوب برشخصی استفهام ایچوندر . مثلا کیم کلدی ؟ کیملر کله‌جك ؟ دینلور . وبعضاً استغراق ایچون قوللانیلور : کیم اولور ایسـه اولسون کبی که هرکیم اولورایسه اولسون دیمکدر . وبعضاً ابهام ایچون استعمال

TBMM KUTUPHANESI

اولنور. نته‌كه ـ كيم كلدى بيلميورم ـ دينلور وتكرار اولنه‌رق بعض معناسنه استعمال اولنور. نته‌كيم : انلرك كيمى شويله وكيمى بويله دنيلور. كيمسه وكمسنه لفظلرى دخى مبهم برشخص ديمكدر.

(نه) ذوى العقولدن اولميان شيئى استفهام يا استغراق ويا ابهام ايچوندر. نته كيم مقام استفهامده ـنه‌اولدى؟ ومقام استغراقده نه اولورايسه ومقام‌ابهامده نه‌اولدى‌بيلمم دنيلور. (نسنه) لفظى مبهم برشى معناسنه استعمال اولنور وا كثريا [نه] مابعدينــه وصل ايله هاء رسميه‌سى اسقاطاولنور . نلر، ندر، ندن كبى . نقـدر ونوجهله دخى بعضاً بويله هاسز اوله‌رق يازيلور وبعضاً متصل اولديغى كلمه‌نك اولكى حرفى على الخصوص الف اولديغى حالده تخفيف ايچون حذف اولنور . نه اوله (نوله) نه اولدى(نولدى) نه ايلسون (نيلسون) نه ايچون (نيچون) كبى . كذلك نه‌اصل بووجهله تخفيف‌اولندقده ناصل اولوب‌اكثريا الف دخى‌اسقاط ايله نصل يازيلور . وبوكيفيتى استــفهام ويا استغراق وياخود ابهـام ايچون استعمال اولنور . نته‌كه نصل اولدى؟ ديو سؤال اولنور ونصل اولور ايسه اولسون ونصل اولدى بيلمم دنيلور وبعضـاً مقام تشبيهده ايراد اولنور . نته‌كيم سن نصل كه ايتدك ايسه اويله‌جه ايتديككى بولدك دنيلور ونه يرده تخفيف اولنه‌رق نرده ، نره ده دنيلور ومكانى استفهام يا استغراق ويا ابهام ايچون استعمال اولنور. نته‌كه: نره‌ده قالدى ونره‌ده اولورسـه اولسون

TBMM KUTUPHANESI

ونره‌ده بیلمم واو نرده بونره‌ده دنیلور . لسان فارسیده (چه) نه دیمك اولوب بعضاً لسـان عثمانیده قوللانیلور و (چه‌فائده) دینور كه نه فائده دیمكدر و بعضاً (هرچه‌بادآباد) جمله‌سی قوللانیلور هرنه اولور ایسه اولسون دیمكدر . (نیجه) نصل معناسنه‌در . نته‌کیم نیجه سین ونیجه اولور ایسـه اولسون ونیجه اولدی بیلمم دینور. وبعضاً وقت مبهم ایچون قوللانیلور مثلا نیجه یه‌دك دینلور نه وقته‌دك دیمك اولور .وبعضاً مقام ابهامده چوق معناسنی مفید اولور. نته‌كه- نیجه كره دینلوركه چوق كره‌دیمكدر، وبعضاً بومقامده خیلی لفظی قوللانیلور.نته‌كه- خیلی مدت‌دینلوركه چوق مدت دیمك‌اولور.وتقلیل ایچون خیلیجه وتأ كیدایچون‌خیلیدن‌دینلور . عربیده‌دخی بعضاً چوق مقامده (كثیراً ما) ودها چوق‌مقامنده (اكثریا) لفطـلری قوللانیلور . (قاچ) عددی اسـتفهام ویا اسـتغراق ویا ابهام ایچوندر . دائما مفرد اوله‌رق قوللانیـلور . نته كیم مقام استفهامده قاچ غروشك وار ؟ دینلوركه نه مقدار غروشـك وار؟دیمك اولور ومقام استغراقده قاچ اولور ایسـه اولسون دینلوركه هرنه قدر اولور ایسـه اولسون دیمك اولور ومقام ابهامده ساعت قاچه كلدی بیلمیورم دینلور . وبعضاً مقام ابهامده نیجه كبی كثرت معناسنی مفید اولور . قاچ كره كبی كه‌چوق كره دیمكدر . وبرقاچ دنیلورسه بعض وبراز معناسنی افاده ایلر . فارسیده‌چند كلمه‌سی مبهماتدن‌اوله‌رق نیجه وقاچ مقامنده‌قوللانیلور.

TBMM KUTUPHANESI

فقط چند کلمه‌سی اوچدن اونه وارنجه مقداری معین اولمیان عدد دیمکدرکه لسان عربیده بعض دنیلور وبعضاً هرچندقوللانیلورکه هرنقدر دیمکدر .(قچان) خاچان ، نه‌وقت ونه زمان دیمکدر . بعضلر الفسز اوله‌رق قچن یازارلر .

(قنی) نره‌ده دیمکدر . شمدی خانی تلفظ اولنور .

(قنغی) کلمات استفهامیه‌دندر. نته‌که ـ قنغی کاتب، قنغی کتاب دنیلور وشمدی بین‌الانام هانکی تلفظ اولنور وهافتحهٔ ثقیله وکاف کسرهٔ خفیفه ایله حرکه لنور . وایسه لسان ترکینك آهنك خفت وثقلتنه مخالف اولدیغندن هانکی لفظی کلمات شاذه‌دن معدود اولور.

بوقدر وشـوقدر واوقدر لفظلری دخی غیر معین معناسنده استعمال اولنورلر. بوتقدیرجه اوچیده مبهماتدن اولورلر . نته‌که (اون بوقدر غروش) دینلور وبر عددغیر معین اراده اولنور . کذلك (بوقدر معلوماتی وارایکن) و (شـوقدر معلوماتی وار ایسه‌ده) و (اوقدر معلوماتم یوق) دینلور وبعضاً اوقدر معناسنه فارسیده چندان لفظی قوللانیلور و (چندان معلوماتم یوق) دینلور.

فصل خامس

اسم اشارت بیانده‌در

اسم اشارت برفرد معینه اشارت ایچون موضوع اولان (بو) و(شو) لفظلریدر . ادواتده برشـیئه متصل اولدقلرنده بر نون زیاده قلنور . بناءً علیه تصغیرلرنده بونجغز وشونجغز وجملرنده

TBMM KUTUPHANESI

بونلر، شونلر دینلور.(بو یرده) و (شو یرده) تخفیف اولنەرق بوراده، شوراده‌وشوراجق‌وبوراجق‌دینلور.[شو]قریبه‌واکانسبتله دهاقریب ومعروف‌اولان شیئه اشارت ایچون قوللانیلور. نته‌کم: بوقوناغك‌باغچه‌سنده کزن‌شوآدم‌کیمدر؟دینلور. اسم‌اشارتلرك‌بویله بر مشار الیهی‌اولمق‌لازمکلور . فقط بعضاً اسم‌مبهم‌مقامنده استعمال اولنورلر.(عادت بودرکه بیوکلر مجلسه سائرندن صکره کلور.) و شو(سوزکه سکا سویلنیور پك‌نافع برنصیحتدر .)جمله‌لرنده‌بو وشو کبی .وبومقامده بعضاً (شول)استعمال اولنور.(شول چوجق‌که انا بابانصیحتی‌دکله‌میه؛ صکره‌فلکك‌چوق‌سله‌سنی‌یر.)دینلدیکی‌کبی . فارسیده بعدازین لفظی بوندن صکره دیمك اوله‌رق بعضاًعباره اراسنده قوللانیلور.عربیده (ذا) بو و (هذا) ایشته‌بو و(ذلك) شودیمکدر .بونلر دخی لساغزده مستعمل دکلدر . فقط‌بعضاً عباره صره‌سنده‌کلورلر و [بعدذا] و [بعدذلك] دینلورکه بوندن صکره وشـوندن صکره دیمکدر .

باب ثانی

صفت بیانده‌در

اسملر کبی صفتلر دخی ترکجه(لر)ایله جمعلنور: کوزللر،چالغیجیلر کبی . وفارسی وعربی صفتلر بعضاً قاعدۀ فارسـیه اوزره دخی جمعلنور : دلبران وسازندکان ورقاصان کبی .

TBMM KUTUPHANESI

فصل اول

تصغیر وتأکید ومبالغه وتفضیل بیاننده‌در

صفتلره ادات تصغیر الحاق اولندقده معنای وصفینك تقلیلنی مفید اولور. صفتلرك تصغیری ایچون اکثریا (جه) الحاق اولنور: نته که قره‌جه، قوریجه، تنهاجه، خفیفجه دینلورکه براز قاره، بر ازقوری وبر مرتبه تنهاوبراز خفیف دیمکدر. وکوزلجه وچوقجه دینلورکه عادی کوزل وآز ایله چوق اراسی دیمك اولور. وبعضاً (جه) یرینه (مترك) یا (متراق) کتوریلور. اکشیمترك وآجیمتراق کبی‌که آز اکشی وآز آجی دیمکدر. وبعضاً صفتلره (سی) الحاق اولنه‌رق معنای تشبیهی متضمن اولور. اکشیمسی کبی‌که اکشی‌یه بکزر یعنی مایخوش دیمك اولور. ککرمسی دخی بوقبیلدندر. فقط ککره ترکجه دیل بوران معناسنه اولدیغی حالده شمدی متروك ومهجوردر. اندن مأخوذ اولان ککرمسی لفظی ایسه مستعملدر. اسملرده ادات تصغیر اولان (جك) و(جق) نادراً صفتلره‌دخی لاحق اولور. اوفق تفك، اوفه‌جق تفه‌جك کبی. شاذ اوله‌رق آز لفظنك اخری حرکه لنه‌رك آزیجق وبیوك، کچوك لفظلرینك تصغیرنده فتح جیم ایله بیوجك، کچوجك دینلور.

تأکید. — معنای وصفینك تمامیتی افاده اولنمق استنلدیکی حالده تأکید ایچون صفتك اولکی حرفی تکرار واکثریا بر (پ) یاخود (س) ویاخود (م) زیاده قیلنور. قاپ قاره، موس مور، سیم سیاه کبی.

TBMM KUTUPHANESI

اشبو صفات مؤكده‌دن بين‌الناس زبانزد اولانلر ذيل كتابك ايكنجى فصلنده بيان اولنور .

مبالغه .— صفتده مبالغه يعنى معناى وصفينك قوت و شدت اوزره اولديغى افاده اولنمق مراد اولور ايسه صفتك اولنه چوق و پك وزياده لفظلرندن برى كتوريلور : چوق كوزل ، پك سياه ، زياده لطيف كبى . وبرمرتبه دها مبالغه قصد اولنور ايسه غايت ياخود پك چوق ديو تأكيد اولنور . غايت واسع ، پك چوق تكلفلى كبى .

تفضيل .— معناى وصفيده تفضيل يعنى برينك ديكره نسبتله فضل ورجحانى افاده مقامنده ايكى صورت واردر : بريسى بودركه صفت تفضيليه مضاف قيلنه‌رق اولنه (ك) كتوريلور : نته‌كه انلرك الك كوزلى شودر . دنيلور . ديكرى بودركه (دن) اداتندن صكره كله‌رك اولنه (ها) كتوريلور : نته‌كه بواندن دها كوزلدر . وبعضاً ادات تفضيل حذف اولنور : نته‌كه ـ بواندن كوزلدر . دنيلوركه دها كوزلدر ديمك اولور . فارسيده ادات تفضيل اولان (تر) فارسى وياعربى صفتلر اخرينه علاوه اولنور ومقام تفضيلده قوللانلديغى كبى مبالغه معناسنه دخى كلور . مثلا بالاتر وواسعتر دنيلدكده الك بالا وياخود دها بالا واك وسعتلو ياخود دها وسعتلو معناسنه كلديكى كبى پك بالا ، چوق وسعتلو معناسنه دخى كلور وبعضاً بونك اخرينه يا ونون علاوه اولنور : بالاترين كبى . لسان عربيده مبالغه وتفضيل صيغه‌لرى مشتقاتندن اولمغله فرع فعل بابنده بيان اولنور .

TBMM KUTUPHANESI

فصل ثانی

صفتلرك سماعی وقیاسی‌یه تقسیمی بیانده‌در

صفتلر یاسماعی ویاقیاسیدر : سماعی ایشیدوب بلمه‌مك ایله ضبط اولنان صفتلردر . یوجه، بالا، رفیع کبی . قیاسی برقاعده ایله ضبط اولنان صفتلردر . آخرنده ادات نسبت اولان اسملر کبی . لسان ترکیده اصل ادات نسبت (لی) یاخود (لو) حرفلریدر که براسمه الحاق اولندقده اکا منسوب بر فرد دیمك اولور. بروسه‌لی، نشئه‌لی، سویملی، سوکیلی ، استانبوللو ، صوقوللو ، زورلو کبی .

فارسیده یاء ممدوده ادات نسبت اولور . فارسی یاخود عربی اسملره لاحق اوله‌رق لسان عثمانیه‌ده‌دخی مستعملدر. ایرانی وحجازی وفارسی وعربی کبی . واکر اسمك آخرنده هاء رسمیه بولنورایسه یاء نسبیه‌دن اول بر واو زیاده قیلنور . بروسوی فرانسوی کبی .

عربیده ادات نسبت یاء مشدده‌در . شرقیه کی . فقط بویله متحرك اولمدیغی حالده تخفیف اولنه‌رق عینیله فارسینك یاء نسبتی کبی مد ایله تلفظ اولنور . حجازی و عربی کبی واکر کلمه‌نك آخرنده الف بولنورایسه نسبتنده‌واوه‌منقلب اولور حادن،حوی کبی . واکر هابولنور ایسه حذف اولنور : مکه ،مکی کبی.وبرده (فعیل) وزننده اولان اسملرك یاسی حذف ایله ماقبلی مفتوح قیلنور: مدینه ،مدنی کبی .

بو عربی اداتلر انجق اسماء عربیه‌یه لاحق‌اولور. فقط علملر مستثنادر . انلرده هرلسانك قاعده‌سی اوزره تصرف اولنور .مثلا

TBMM KUTUPHANESI

طربزونی الاصل وقره حصاری الاصل دینلور . لسان عثمانیده فارسیده صاحب معناسنی مفید اولان (مند) دخی استعمال اولنور ونسبت معناسنی افاده ایلر . دانشمند ومعرفتمند کبی که صاحب دانش ومعرفت یعنی دانشلی ومعرفتلی دیمك اولور . ینه فارسیده بو معنایه (ور) قوللانیلور هنرور، تاجور کبی .

فارسیجه بر کیفیتله متصف معناسنی مفید اولان (ناك) دخی بعضاً استعمال اولنور. دردناك وغمناك کبی که دردلی وغملی دیمك اولورر.

قاعده.— براسمك آخرینه(جه) الحاق اولندقده صفت اولور . نسبت معناسنی افاده ایلر. عربجه کبی که عربی یعنی عربه منسوب دیمکدر. وبعضاً لیاقت معناسنی افاده ایدر. درویشجه کبی که درویشه لایق وجهله دیمك اولور .لسان فارسیده بو معنایی مفید اولمق اوزره فارسی یاعربی اسملر قاعدهٔ فارسیه اوزره الف ونون ایله جمعلندکدن صکره آخرینه های رسمیه الحاق اولنور وزیرانه ودرویشانه وبندکانه کبی که وزیرلره ودرویشلره وبنده‌لره یاقیشور صورتده دیمك اولور .

قاعده.—براسمه (جی) الحاق اولندقده صفت اوله‌رق بر کار ایله اشتغال معناسنی افاده ایلر . بودخی برنوع نسبتدر : سوتجی ویاغجی کبی فارسیده بومعنایه (بان) (وکار) و (کر) لفظلری قوللانیلور: باغبان وخدمتکار وشمشیرکر کبی که باغجی وخدمت ایدیجی وقلیججی دیمکدر . عربجه بومقامده (فاعل) صیغه‌سی قوللانیلور . لابن کبی که سوتجی دیمکدر .

TBMM KUTUPHANESI

قاعده.ـــ براسمك اخرينه خفيف حركه‌لى ايسه (دش)واغير حركه‌لى ايسه (داش) الحاق اولندقده برلك معناسنى مفيد بر نوع صفت اولور . نته‌كه انلر پيردشـدر يولداشـدر دينلوركه پيرلرى بر ويوللرى برديمكدر . قرداش دخى قارنداش مخفيفدر. اسمك اخرى دال اولديغى تقديرده حذف اولنور . آداش كبى كه آدلرى بر ديمكدر . فارسيده بو معنايه (هم) قوللانيلور : همسن وهم مذهب كبى كه سنلرى بر ومذهبلرى برديمكدر .

فائده .ـــ بعض اسملره (سى) الحاق اولنه‌رق معناى تشبيهى متضمن صفت اولور. نته‌كه : آبدالسى دينلوركه آبدال كبى ديمكدر وامتحانسى دينلوركه امتحان كبى برمعامله ديمك اولور واركك‌سى دينلوب اركك طورنده قادين مراد اولنور . وكلمه‌نك آخرى متحرك ايسه ميم زياده قيلنور . بدلامسى كبى . محله‌مسى دخى بو قبيلدندركه شهرك محله كبى برقطعه‌سى ديمك اولور .

تنبيه .ـــ بالاده مذكور اولان صفتلردن بشقه فعللردن مشتق پك چوق صفتلروار در. انلر ان شاالله تعالى باب فعلده بيان اولنورلر.

اعداد وصفيه.ـــ تركجه صايلراخرينه (نجى) لفظى الحاق اولندقده اعدادوصفيه اولور . برنجى،ايكنجى،اوچنجى،دردنجى كبى .فارسينك اعداد وصفيه‌سى لسان عثمانيده مستعمل دكلدر.

عربينك اعداد وصفيه‌سى لسان عثمانيده اكثريا بروجه آتى

TBMM KUTUPHANESI

اونه قدر استعمـال اولنور : اول ، ثانی ، ثالث ، رابع، خامس، سادس ، سابع، ثامن ، تاسع، عاشر.

بعضاً بروجه آتی تنوین ایله استعمال اولنورلر : اولاً ، ثانیاً ، ثالثاً، رابعاً، خامساً ، سادساً ، سابعاً ، ثامناً ، تاسعاً، عاشراً.

تکمله.ــ باب اسمده بیان اولندیغی اوزره اسملره (لك) یاخود (لق) الحاق اولندقده اسم مکان اولور. فقط اسم عدده لاحق اولدقلرنده صفت قبیلندن اولور . بشلك واونلق کبی‌که بش غروشه واون غروشه رایج اولان سکه دیمکدر. برده مکانه دلالت ایدن اسملره لاحق اولدقلرنده دخی برنوع صفت اولور . جنتلك یاجهنملك آدم و صوبالق اودون دنیلدیکی کبی . اوطـه‌لق دخی بو قبیلدندرکه اوطه خدمتنه مخصوص جاریه دیمك اولور . کذلك زمانه دلالت ایلیان اسملره لاحق اولدقلرنده دخی صفت قبیلندن اولور . نته‌که بیراملق البسه دینلورکه البسهٔ عیدیه دیمکدر و کذا برسنه‌لك کرا و آلتی آیلق چوجوق دنیلور. فارسیجه بو مقامده اسمك اخرینه های رسمیه کتوریلور. نته‌که یك‌ساله دینورکه برسنه‌لك دیمکدر. واکر بو لفظلر صفتلره لاحق اولورلر ایسه ادات مصدریت اولورلر: بیوکلك ، اوزونلق کبی.

دیکر لسانلردن آلنوبده مختلف حرکه‌لر ایله مستعمل اولان کلمه‌لرده حرکهٔ اخیره‌یه اعتبار اولنور. خسته‌لك کبی . فقط ترجه‌نك آهنك حرکاتنه اویدرمق ایچون تایه اغیر حرکه ویریلورسه

TBMM KUTUPHANESI

(لك) يرينه (لق) كتوريلەرك خستەلق دينلور. سائر امثالى دخى بوكا قياس اولنه .

فارسيده ياءساكنه بووجهله ادات مصدريت اولوب فارسى ياعربى صفتلره لاحق اولور . پريشانى ومسرفى كبى كه پريشانلق ومسرفلك ديمكدر .

عربيده دخى ياء مشدده ايله تا ادات مصدريت اولەرق يالكز عربى صفتلره لاحق اولور . شاعريت كبى كه شاعرلك ديمكدر . كرم لفظى فارسى اولا يعنى حالده كرميت غلط مشهور اولەرق مستعملدر .

باب ثانى

تركيبلر حقندەدر

فصل اول

تركيب اضافى بياننده‌در

اضافت بر معناى خصوصى افادەسى ايچون بر اسمى ديكر اسمه ربط ايلمكدر . بونلرك برينه مضاف ديكرينه مضاف اليه دنيلور. تركجه مضاف اليه دائما مضافك اوزرينه تقديم اولنور . ومضافك آخرى ساكن ايسه مكسور قيلنور ومتحرك ايسه يعنى حرف مد بولنورسه برسين زياده قيلنور. ببكك مهتابى وباغچەسى كبى . ببك مضاف اليه وباغچه مضافدر .

TBMM KUTUPHANESI

اضافت ایکی قسمدر . بری اضافت لامیه و دیکری اضافت بیانیه در .

اضافت لامیه تملك ونسبت معنالرینی افاده ایلر . مثلا فلانك اوی ، دینلدکده اول کیمسه نك بو اوه مالك اولدیغی اکلاشیلور . واوك طامی ، دینلدکده طام ، اوك اجزاسندن اولمغله اکا نسبتی مستفاد اولور .

بو اضافت بعضاً دخی ادنی ملابسه ایچون اولور . یولمك اوزرنده کبی . اشبو اضافت لامیه نك قاعده سی بودرکه مضاف الیهك آخری ساکن ایسه مکسور قیلنور ومتحرك ایسه برنون زیاده قیلنور . ایضاح ایچون امثلهٔ آتیه ایراد اولنور .

استانبولك آرمودی	چاملیجه نك اوزومی
صوبانك بوروسی	قپونك رزه سی
هوانك اعلاسی	یالینك هواسی
طوق اوك آچ کدیسی	شونك بونك لقردیسی

شاذ اوله رق صو لفظنك مضاف الیهنده نون یرینه یا کلور . مثلا صویك آقندیسی دینور .

بعضاً ادات اضافت اولان کاف حذف اولنور . علی الخصوص علم یاخود بر صنف مخصوصك اسمی اولدقده حذف مطرددر . نته کیم : ابراهیم اغانك چایری وکوشکك بکجیسی دینله جك یرده ابراهیم اغا چایری وکوشك بکجیسی دینور . مرمره دکزی دخی بو قبیلدندر .

اضافت بیانیه ده مضاف الیه مضافك نوعنی یاخود اصلنی تعیین

TBMM KUTUPHANESI

وبیان ایلر واولکیسنده مضافك کسره‌سی یاخود سینی ایله اکتفا اولنه‌رق مضاف الیه کاف اضافتدن مجرد اوله‌رق ایراد اولنور.

نته‌کە: چنار اغاجی، دینلدکده چنار لفظی مضاف الیه اوله‌رق اغاجك نوعنی تعیین وتخصیص ایلر. سواری فرقه‌سی دخی بوقبیلدندر. وایکنجیسنده مضافه کسره یاخود سین دخی لاحق اولماز. آلتون کوپه، دینلدکده آلتون مضاف الیه اوله‌رق کوپه‌نك قنغی معدندن اولدیغنی بیان ایلر.

برشی برشیئه تشبهده مبالغه قصدیله مشبه‌بهك مشبهه اضافتی دخی اضافت بیانیه قبیلندندر. نته‌کیم: کوکل کعبه‌سنی ییقمه دینلورکه کعبه کبی اولان کوکلی ییقمه دیمك اولور.

قاعده. — کلمات ترکیه‌نك آخرنده بولنان قاف برادانه متصل اوله‌رق حرکه‌لندکده غینه منقلب اولمق قاعدهٔ مطرده‌در.

بناء علیه مضاف یا مضاف الیه اولان کلمه‌لرك آخرلرنده‌کی قافلر غینه تبدیل اولنور. قوناغك اوجاغی کبی

اما قاف حرکه‌لنمدیکی حالده برادانه متصل اولسه بیله حالی اوزره قالور. قوناقلر، قوناقلرك، قوناقلری کبی. بوقاعده سائر فصل وبابلرده دخی جاری اولمغله خاطر نشان اولملیدر.

آخر کلمه‌ده بولنان کاف بروجه‌بالا حرکه‌لندکده رسم خطی دکشمز ایسه‌ده تلفظی دکشور ویاکبی ملایم تلفظ اولنور. اینکك

TBMM KUTUPHANESI

کپکی، کبی. فقط ترك، کوزل، کوشك کبی نادر اسملرده بوقاعده تخلف ایدر .

فارسیه اضافت .— اسماء فارسیه وعربیه بعضاً قاعدهٔ فارسیه اوزره یکدیکره مضاف اولورلر .

شویله که: کرك اضافت لامیه‌ده، کرك اضافت بیانیه‌ده مضافك آخری مکسور قلنه‌رق مضاف الیهك اوزرینه تقدیم اولنور : برك کل، چشم بلبل، اهل باغ جهان کبی .

اکر مضاف الیهك آخرنده هاء رسمیه یاخود یاء ممدوده بولنور ایسه برهمزه زیاده قلنور: ساحهٔ زمین، کعبهٔ دل، صوفیٔ بروسه، قاضیٔ بلده کبی . واکر الف یاخود واو ممدوده بولنور ایسه بریا زیاده قلنور : صفای دل ، غدای روح ، بوی کل ، جوی صفاء کبی .

قاعده .— فتوی ومعنی کبی آخرنده الف مقصوره اولان اسملری اهل فارسی یا ایله تلفظ ایدرلر وحال اضافتده فتویٔ مفتی ومعنیٔ بیت دیرلر . اما لسان عثمانیده اومثللو کلمه‌لر یا ایله یازلسه بیله الف تلفظ اولنورلر. حال اضافتده دخی فتوای مفتی ومعنای بیت دینلور. صحرا وغدا کبی فی الاصل آخرلرنده همزه اولوب ده قاعدهٔ ترکیه اوزره اسقاط اولنان کلمه‌لرك حال اضافتلرنده بر قاعده آخرلرینه یا کتوریلور . صحرای تیه وغدای روح کبی . فقط

TBMM KUTUPHANESI

یاخود مضاف الیه اولەماز مثلا : طام قوناق ، چفتلك ضابط ، اوست خانه ، زمین کوشك ، موقع یالی ، دینلەمز . بو ضابطه دیکر فصل وبابلرده دخی مرعی الاجرا اولدیغندن کوزلجه ضبط اولنملیدر .

فصل ثانی

ترکیب وصفی بیانندەدر.

معنای وصفی ایله متصف اولان اسمایه [موصوف]دینلور که صفتك عقبنده کتوریلور . اشته ترکجه ترکیب وصفی بوندن عبارتدر . صفت وموصوف کرك ترکی وکرك فارسی ویاعربی اولسون بو قاعده اوزره یکدیکریله ترکب ایدرلر. مثاللری بونلردر :

کوزل چپکن	کوزل جامه	کوزل جبه
دلنشین کوشك	دلنشین کاشانه	دلنشین قصر
اعلا قوناق	اعلا خانه	اعلا منزل

فارسی وعربی موصوف وصفتلر بعضاً قاعدهٔ فارسیه اوزره یکدیکریله ترکب ایدرلر. شویله که : موصوف آخری مضاف کبی مکسور قیلنەرق صفتك اوزرینه تقدیم اولندقده ترکیب وصفی اولور وموصوفنك آخری های رسمیه یاخود یاء ممدوده ایسه برهمزه واکر الف یاخود واو ممدوده ایسه بر یا زیاده قلنور . امثلەسی بونلردر :

TBMM KUTUPHANESI

ره راست	راه مستقیم	قصر والا	قصر اعلا
بندهٔ دیرینه	بندهٔ قدیم	طبقهٔ بالا	طبقهٔ علیا
صراحئ لبریز	صراحئ مملو	بنای استوار	والئ عادل
بنای تهی	بنای خالی	عدوی بدخو	بنای محکم
سبوی تهی	سبوی خالی	عدوی مکار	

ترکیب اضافیده اولدیغی کبی ترکیب وصفیده دخی بنا کبی فی‌الاصل آخرنده همزه بولنان کلمات عربیه بویله قاعدهٔ فارسیه اوزره مضاف اولدقده متروك اولان همزه‌نك اعاده‌سیله مثلا : بناء استوار وبناء محکم دنیلمك دخی جائزدر .

عدو کبی فی‌الاصل آخری مشدد اولان کلمه‌لر موصوف اولدقده دخی تشدیدك اعاده‌سیله مثلا : عدو بدخوء ، عدو مکار دینلمك جائزدر ،

ترکجه ترکیب وصفیده موصوف کرك مفرد اولسون کرك جمع اولسون صفتی مفرد کلور : کوزل قوشلر، کوزل مرغان ، کوزل طیور کبی .

فارسیجه ترکیب وصفیده دخی اکثریا بو قاعده جاری اولور. نته‌که، یاران یکدل وبندکان مخلص دینلور. فقط بعضاً موصوف کبی صفت دخی قاعدهٔ فارسیه‌جه جمعلنور . نته‌که مردان دلاوران وبندکان مرحمت جویان وعالمان عاملان وحاکمان عادلان دینور.

بالاده مسطور اولان ضابطه حکمنجه الفاظ ترکیبه قاعدهٔ فارسیه اوزره صفت وموصوف اوله‌ماز . بوجهتله « مدیرلك

TBMM KUTUPHANESI

مذکور » دینیله‌جك یرده « مذکور مدیرلك » دینلمك لازم‌کلور. فقط دونمادن مأخوذ اوله‌رق دونمای همایون شاذدر .

تنبیه — چوق دفعه موصوفلر ترك اولنه‌رق صفتلر انلرك مقامنه قائم اولور. او حالده صفتلر جمعلنور ومضاف ومضاف الیه اولور وانلرده اسملرك احوال سائره‌سی دخی جاری اولور .

نته‌که : چرکینلرك طالعی یاور اولور . بیچارکانی کوزتملی وکوچکمزه شفقت ، بیوکمزه حرمت ایلمیان بزدن دکلدر وحاکم عصرك حکمی نافذدر . حکم حاکمه اطاعت لازمدر ، جمله‌لرنده اولان صفتلر کبی .

تتمه — صفت ایکی قسمدر. بری صفت ذاتیدرکه موصوفك کندی صفتیدر . بالاده مذکور مثاللرده اولدیغی کبی . دیکری وصف سببیدرکه موصوفك مضافی کندی صفتیله ترکب ایدوب ایکیسنی برکلمه حکمنده اوله‌رق موصوفه صفت قیلنور .

نته‌که : بلی اینجه آدم دینیلورکه اینجه‌لك بلك صفتی اولوب انك سببیله صاحبی توصیف اولنور وکندوسنك بلی اینجه اولان آدم دیمك اولور. عربیده بومعنایی افاده ایچون صفت موصوفنه مضاف قلنور. وبوکا اضافت لفظیه دینلور. نته‌که حسن الوجه دینلورکه یوزی کوزل دیمکدر . کذلك کریم الشیم ، دینلورکه خویلری کوزل دیمکدر . سالف الذکر ومستجاب الدعوه دخی بوقبیلدندر.

فارسیجه بو مقامده وصف ترکیبی قوللانیلور . بو دخی اوچ صورتله یاپیلور :

TBMM KUTUPHANESI

اولاً قاعدهٔ فارسیه اوزره اضافت بیانیه قبیلندن اوله‌رق مشبهٔ مضاف اولان مشبه بهك کسره‌سی حذف اولندقده مضاف ایله مضاف الیهك مجموعی وصف ترکیبی اولور . مثلا : آی کبی یوز، معناسنه اولان ماه رو ترکیبنده ها اسکان اولندقده ماهرو برکلمه حکمنده اولوب آی یوزلی یعنی یوزی آی کبی دیمك اولور وکذا گل کبی یوز معناسنه اولان گل رو ترکیبنده گل کلمه‌سنك آخری ساکن قیلندقده گل یوزلی معناسنه اولور وبو حالده ایکیسی دخی برر اسمه صفت اوله‌بیلور . زن ماهرو ، شوخ گلرو کبی .

ثانیاً قاعدهٔ فارسیه‌جه اضافت لامیه صورتنده مضاف الیه آخری ساکن اولدیغی حالده مضاف اوزرینه تقدیم اولندقده ایکیسنك مجموعی وصف ترکیبی اولور . نته‌کیم : پرتو ماه ، آیك ضیاسی دیمك اولوب ماه پرتو ایسه ، آی ضیالی دیمك اولور وبراسمه صفت اوله‌رق مثلا « روی ماه پرتو » دینلمور .

ثالثاً فارسی ترکیب وصفی قلب اولنده یعنی صفت اخری ساکن اولدیغی حالده موصوفك یرینه وموصوف انك یرینه کتورلدکده ایکیسی برصفت اولور . نته‌کیم : قره کوز معناسنه اولان چشم سیاه ترکیبی قلب ایله سیاه چشم دینلدکده کوزی قره یعنی قره کوزلی معناسنه وصف ترکیبی قبیلندن برکلمه اوله‌رق براسمه صفت اولور. طفل سیاه چشم کبی . بعضاً صفت تقدیم اولنمقسزین موصوفك کسره‌سی حذف ایله وصف ترکیبی اولور. مثلا: دلشاد،

TBMM KUTUPHANESI

کسرلام ایله شاد اولان کوکل ، دیمکدر ولامك سکونیله دلشاد ایسه کوکلی شاد معناسـنه وصف ترکیبی اولور . دلبسته دخی بو قبیلدندر .

فارسیده دیکر بر وصف ترکیبی دخی واردر . فقط وصف سببی اولمیوب وصف ذاتیدر . شـویله که امر حاضرك مفعولی اوست طرفه کچورلدکده ایکیسی برصفت اولور . مثلا فارسیجه کوستر معناسنه اولان (نما) یه مفعول اوله‌جق براسم انك اوست طرفنه کچورلدکده وصف ترکیبی اولور . نته‌کیم : رونما ، یوز کوسترن وصداقت نما ، صداقت کوسـترن وحیرت نما ، حیرت کوستریجی دیمك اولور .

فارسـیجه امر حاضرلردن بو وجهـله وصف ترکیبی یاپلمق قاعدهٔ مطرده‌در . لکن فارسـینك امر حاضرلرینی اوکرنمك سماعه موقوفدر . بناء علیه لسان عثمانیده بو وجهله مستعمل اولان امر حاضرلر ذیل کتابك دردنجی فصلنده ضبط وتحریراولنور .

فصل ثالث

ترکیب اسنادی بیاننده در .

ترکیب اضافی وترکیب وصفی برر ترکیب ناقصدر که آنلر ایله سوز تمام اولماز . اما موصوف مبتدا وصفت خبر قیلنه‌رق

TBMM KUTUPHANESI

ادات ربط ایله یکدیکره ربط اولنسه‌لر ترکیب اسـنادی اوله‌رق سوز تمام اولور وبوکا جملهٔ اسمیه دینلور .

ادات ربط (در) و (درلر)لفظلریدر . مثلا : سرت هوا دیدیکمزده « سرت » هوانك صفتی اولور ، لکن بر کلام اولماز . اما « هوا سرتدر » دیدیکمزده هوا مبتدا وسرت خبردر وربط اولنه‌رق جمله‌سی بر کلام اولوب بوکا جملهٔ اسمیه دینلور . « آنلر عاقلدرلر » جمله‌سی دخی بومنوال اوزره‌در. بونلر جملهٔ اسمیه‌نك مثبتی اولوب منفی قیلنمق ایستنلدیکی حالده (دکل) علاوه اولنور. هوا سرت دکلدر ، آنلر عاقل دکلدرلر کبی .

رابطه بعضاً طرفلره‌ده الحـاق ایله خبر قیلنور . فلان آدم اوده‌در یاخود دکلدر کبی که اوده کائن وموجوددر یاخود دکلدر ، دیمك اولور . وبعضاً واردر ، یوقدر لفظلری رابطه اولور . نته‌که : اکا امنیتم واردر یاخود یوقدر ، دینلور .

جمله ایکی قسمدر : بری جملهٔ اسمیه‌درکه بروجه بالا مبتدا وخبردن ترکب ایدر . دیکری جملهٔ فعلیه‌درکه فعل ایله فاعلندن ترکب ایدر . نته که باب مخصوصنده کلور .

تنبیه — ترکیبده اسملر درت حال اوزره بولنورلر :

اولاً مجرد یعنی فاعل یامبتدا وخبر اولوب حالی اوزره قالورلر. یعنی آخرلری ساکن ایسه ساکن، متحرك ایسـه متحرك قالور . فقط مضاف اولدقلری حالده فصل اولده بیان اولندیغی اوزره آخرلری ساکن ایسه حرکه‌لنور ومتحرك ایسه سین زیاده قیلنور .

TBMM KUTUPHANESI

ثانیاً مضاف الیه اولوب ینه فصل مذکورده بیان اولندیغی اوزره آخرلرینه ادات اضافت لاحق اولور وساکن ایسه حرکه‌لنور ومتحرك ایسه نون زیاده قیلنور . فقط ادات اضافت محذوف اولدیغی صورتده اضافت بیانیه‌ده مضاف الیهلر مجرد صورتنده ایراد اولنور .

ثالثاً برفعلك مفعول بهی اولوب آخری ساکن ایسه مکسور قیلنور وکسره‌یه علامت اوله‌رق یا یازیلور ومتحرك ایسه یاء مکسوره زیاده قلنور . نته‌که (بهاری سورم . باغچه‌یی صولارم . شتایی کوردم . صوبایی یاقدم . دستی‌یی طولدردم . قپویی قپادم) جمله‌لرنده‌کی بهاری ، باغچه‌یی ، شتایی ، صوبایی ، دستی‌یی ، قپویی ، لفظلری کبی .

رابعاً برفعلك مفعول الیهی اولوب آخری ساکن ایسه مفتوح قیلنور وفتحه‌یه علامت اوله‌رق های رسمیه یازیلور ومتحرك ایسه یاء مفتوحه زیاده قیلنور . نته‌که (واپوره بیندم . قاره‌یه کیردم . هوایه آلداندم . قیی‌یه یناشدم . قپویه واردم) جمله‌لرنده‌کی واپوره ، قاره‌یه ، هوایه ، قیی‌یه ، قپویه لفظلری کبی .

مبهماتده دخی قاعده بو وجهله‌در . فقط کندی لفظنك مفعوللرنده یا یرینه نون کلور وکندینی ، کندینه دینلور . اسم اشارتلرك مفعول بهلری دخی بویله نون ایله کلور وبونی ، شونی ، دینلور ومفعول الیهلرنده صاغر کاف کتوریلور وبوکا شوکا دینلور .

باب رابع

ضمیر بیاننده‌در .

ضمیر بش صنفدر : ضمیر شخصی ، ضمیر اضافی ، ضمیر وصفی ضمیر نسبی ، ضمیر فعلی ، در .

فصل اول

ضمیر شخصی بیاننده‌در .

ضمیر شخصی اسمك یرینی طوتان ضمیردر واوچدر . یعنی غائب مخاطب ومتکلم ضمیرلریدرکه او ، سن ، بن ، کلمه‌لریدر . جمعنده آنلر ، سز ، بز ، دینلور . بعضاً او یرینه اول قوللانیلور وبعضاً تعظیم ایچون مخاطب ومتکلمك جمعلرینه دخی (لر) علاوه اولنه‌رق سزلر ، بزلر دینلور ومتکلمك مفردینه متکلم وحده وجمعنده متکلم مع الغیر دخی دینلور .

اشبو ضمیر شخصیلر مجرد یعنی مبتدا و خبر اولدقلری کبی مضاف الیه ومفعول دخی اولورلر. فقط اولفظی برادات‌ه متصل اولدقده مفتوح قیلنور وبرنون زیاده ایدیلور. دیکرلرندن بعضلری دخی بر صورتله تغیر ایدر . تفصیلی زیرده‌کی جدولدن معلوم اولور .

TBMM KUTUPHANESI

مفعول‌اليه	مفعول‌به	مضاف‌اليه	مجرد
اكا	آنی	آنك	او
سكا	سنی	سنك	سن
بكا	بنی	بنم	بن
آنلره	آنلری	آنلرك	آنلر
سزه	سزی	سزك	سز
بزه	بزی	بزم	بز

ضمیر غائبك بر مرجعی اولمق یعنی یرینه قائم اولدیغی شخصك یاخود دیکر شیئك اولجه ذکری کچمك لازم کلور . فقط بعضاً مرجعسز قوللانیلوب ضمیر مبهم دینلور وبر اسم مبهم یرینی طوتار . نته که : (انسانیت اودر که نعمت قدرینی بیله‌سین.) و (مصلحت اولدر که هنر ومعرفته سعی ایده‌سین.) و (آنلر که وفاسزدر ، برایشه یارامازلر.) کلاملرنده واقع اولان او و اول و آنلر کبی . وباب اولده بیان اولندیغی اوزره او ، واول بعضاً ادات تعریف اوله‌رق اسم جنسلرك اولنه داخل اولور .

فصل ثانی

ضمیر اضافی بیانندە‌در .

ضمیراضافی مضافه لاحق ومضاف الیهه راجع اولان ضمیردر. ومضاف الیهك ادات اضافتدن عاری اولدیغی صورتده اضافته دلالت ایلیان ضمیر اضافیدر .

TBMM KUTUPHANESI

ضمیر اضافی مضاف الیهك حالنه كوره غائب ، مخاطب ومتكلم ضمیری اولور . شویله كه : غائب صورتنده ضمیر اضافی غائب ضمیری اولور ومضاف الیه ضمیر مخاطب ایسه او دخی مخاطب ومتكلم ایسه متكلم ضمیر اولور .

غائب صورتنده ضمیر اضافی كسره‌یه علامت اولان یادن عبارتدر . آنك امری كبی . فقط اضافت فصلنده بیان اولندیغی اوزره مضافك آخرنده حرف املا ویا حرف مد بولنور ایسه برسین زیاده قیلنور . آنك خانه‌سی ویالیسی كبی .

مضاف جمع اولدیغی حالده دخی حكمی بووجهله‌در. آنك امرلری وآنك امرنامه‌لری .

اسملر غائب دیمك اولدیغندن غائب صورتی تعبیرنده آنلر دخی داخل اولور . نته‌كه ناظرك امری وناظرك امرنامه‌سی یا امرنامه‌لری وقوناغك قپوسی یا قپولری دینور .

مضافلر بعضاً بویله جمعلنور، اما ضمیر اضافی جمعلنمز والا جمعلنوبده مثلا آنلرك كتابلری دینلسه ضمیر اضافینك جمعیمیدر ؟ یوقسه مضافك جمعیمیدر ؟ یعنی جمله‌سنك مشترك بركتابیمی دیمكدر ؟ بیلنه‌مز .

بناء على ذلك غائب صورتنده مضاف الیه جمع اولسه دخی ضمیر اضافی مفرد اولور. آنلرك حالی وآنلرك صفاسی دینلور .

فقط براسم عربجه جمعلندكدنصكره تكرار (لر) ایله

TBMM KUTUPHANESI

جعلنمسی جائز اولمدیغندن آنده بو اشتباه بولنمیه‌جغنه مبنی غائب صورتنده آکا الحاق اولنه‌جق ضمیر اضافینك (لر) ایله جعلنمسی جائز اولور . نته‌که شو باغلرك اطراف اربعه‌سی دینلدیکی کبی شو باغلرك اطراف اربعه‌لری دخی دینلور و اولکی صورتده او باغلرك جمله‌سنك درت طرفی ، ایکنجی صورتده ایسه هرباغك آیری آیری درت طرفی دیمك اولور .

ضمیر اضافینك مفرد مخاطبی (صاغر کاف) جمعی (کز) ومفرد متکلمی (م) وجمعی (مز) در . مثاللری بروجه آتی تحریر اولنور :

سنك کتابك ، سزك کتابکز ، بنم کتابم ، بزم کتابمز ،
امرك ، امرکز ، امرم ، امرمز ،

آخرنده های رسمیه بولنان مضافك مثالی :

خانه‌ك ، خانه‌کز ، خانه‌م ، خانه‌مز .

آخرنده الف اولان :

صوباك ، صوباکز ، صوبام ، صوبامز .

آخرنده یا اولان :

افندیك ، افندیکز ، افندیم ، افندیمز .

افندی لفظنك کثرت استعمالنه مبنی متکلمك مفردنده اکثریا وجمعنده بعضاً یاسی حذف اولنه‌رق افندم ، افندمز صورتنده یازیلور ،

TBMM KUTUPHANESI

آخرنده واو اولان :

قپوکك ، قپوکز ، قپوم ، قپومز .

مضاف الیه متعدد اولوبده بری متکلم ودیکری مخاطب یا غائب اولسه ، مضافه ضمیر متکلم الحاق اولنور . نته‌کیم : سنك وبنم حالمز ، یاخود ، آنك وبنم حالمز ، دینلور . اکر بری مخاطب ، دیکری غائب اولور ایسه ضمیر مخاطب الحاق اولنور . نته‌کیم : آنك وسنك حالکز ، دینلور . مضافده احوال اربعه جاری اولور یعنی مجرد ومضاف الیه ومفعول به ومفعول الیه اولور . مثاللری بروجه آتی بیان اولنور :

آخرنده حرف انفصال اولانلردن ،

غائب صورتنك مثاللری :

مجرد	مضاف الیه	مفعول به	مفعول الیه
امری	امرینك	امرینی	امرینه

مخاطبلرك مثاللری :

امرك	امرکك	امرکی	امرکه	مفرد
امرکز	امرکزك	امرکزی	امرکزه	جمع

متکلمك مثاللری :

امرم	امرمك	امرمی	امرمه
امرمز	امرمزك	امرمزی	امرمزه

بعضا مضاف ومفعوللرده علامت کسره اولان یاحذف ایله

TBMM KUTUPHANESI

مثلا امرنی امرنه یازیلور . آخرنده حرف اتصال اولانلرده ایسه بو یا اکثریا حذف اولنور .

آخرنده حرف اتصال اولانلردن ،

غائب صورتنك مثاللری :

کتابی کتابك کتابی کتابنه

مخاطبلرك مثاللری

کتابك	کتابکك	کتابکی	کتابکه	مفرد
کتابکز	کتابکزك	کتابکزی	کتابکزه	جمع

متکلملرك مثاللری :

کتابم	کتابمك	کتابمی	کتابمه	مفرد
کتابمز	کتابمزك	کتابمزی	کتابمزه	جمع

بعضاً ضمیر اضافی حذف اولنـور . نته‌کیم : « عالملك ذوقن سوره‌لم . وایام ذوقك قدرین بیله‌لم .» دینلورکه ذوقنی وقدرینی دیمکدر . « مولی اقبالك وعمرك مزید ایلسون » دینلورکه اقبالکی وعمرکی دیمکدر . « فلك بنم حالم یمان وافکارم پریشان ایتدی . » دینلورکه حالمی وافکارمی دیمکدر .

اکثریا مضاف الیه اولان ضمیر مخاطب ومتکلم حذف اولنه‌رق ضمیر اضافی ایله اکتفا اولنور . نته‌کیم : سنك کتابك ، بنم کتابم دنیله‌جك یرده کتابك ، کتابم ، دینلور .

بعضاً مضاف الیه اولان ضمیر شخصیلر ابقا ایله ضمیر اضافیلر

TBMM KUTUPHANESI

حذف اولنور. نته‌کیم: سنك‌او ، سزك‌او ، بنم‌او ، بزم‌اودینلور.

سائر اسملر کبی بعض مبهماته دخی ضمیر اضافی لاحق‌اولور.
مثلا: کندیسی، کندوسی، کندیك، کندوك، کندیم ، کندوم ،
کندیمز ، کنـدومز دینور . فقط مفرد متکلمنده اکثریا حرف
املا حذف ایله کنـدم یازیلور . کذلك (بنم سـندن بشقه کیم
وار ؟) دینور . بعضاً (نه‌سی) لفظنك های رسمیـه‌سی حذف
ایله (نسی) صورتنده یازیلور .

تنبیه.— بنم‌اومك طامی دینلدکده بنم ضمیر شخصی مضاف‌الیه
و (مك) ضمیر اضافی ، واو ، ضمیر شخصی یه مضاف اولدیغی
کبی طامه نسبتله دخی مضاف الیه وطام اکا مضاف اولور . بو
ایکنجی اضافتـك ضمیر اضافیسی (یا) اولور . بعضاً بوصورتله
تتابع اضافات وقوع بولور. نته‌کیم : بنم اومك طامنك کناری ،
دینلدیکی تقدیرده طام هم مضاف وهم مضاف‌الیه اولور .

فصل ثالث

ضمیر وصفی بیاننده‌در.

ضمیر وصفی (کی) اداتیدر که ظرفلره لاحق اوله‌رق صفت
مقامنه قائم‌اولور. نته‌که: اوده‌کی پازار چارشویه اویماز . دینورکه

TBMM KUTUPHANESI

اوده اولان پازار دیمك اولور وبوصورتده دائما مفرد اولەرق قوللانیلور . برنجی معناسنه اولان اولکی وابتدا کی دخی بو قبیلدندر ، وبعضاً مضاف الیه لاحق اولەرق موصوفی محذوف صفتلر کبی اسمك مقامنـه قائم اولور و (لر) ایله جمعلنور . مثـلا : بنمکی ، بنمکینك ، دینلور . مضاف الیه اولدقده برقاعده آخرینه (نك) کلور . بنمکینك کبی . مفعول به ومفعول الیه دخی اولور ، فقط آنلرده دخی آخرینه نون کلور . مثلا: بنمکنی ، بنمکینه دینلور ، سائر صیغەلری دخی بوکا قیاس اولنه . (کی) بعضا فعللره دخی لاحق اولور وآغیر حرکەلی مادەلرده (غی) لفظنه مبدل اولور ، نته‌که باب فعلده کلور .

فصل رابع

ضمیر نسبی بیاننده‌در ،

ضمیر نسبی جملهٔ اسمیەلرك جزء آخرینه لاحق وادات ربطدن مغنی اولور . بونلرك غائبی یوقدر . غائب صورتنده ادات ربط آنلردن مغنی اولور . او شاعردر : آنلر شاعردرلر کبی .

اسملر بوبابده ضمیر غائب حکمنده‌در . نته‌که : فلان افندی شاعردر دینلدیکی کبی .

ضمیر نسبینك مفرد مخاطبی (سین) وجمعی (سکز) لفظلریدر ،

TBMM KUTUPHANESI

سن کاتبسین. سز کاتبسکز، وسن منشیسین، سز منشیسکز کبی. اما مفرد متکلمی میم ساکنه وجمعی زای ساکنه ایله ایکیسنده دخی خبرك آخری ساکن ایسه کسره ایله حرکه‌لنور: بن کاتبم، بز کاتبز کبی. اکر متحرك ایسه بر یا زیاده قیلنور: بن بنده‌یم، بز بنده‌یز، کدایم، کدایز، منشی‌یم، منشی‌یز کبی.

ضمیر نسبی بعض افعاله دخی لاحق وفاعللرینی مبین اولور. تفصیلی باب فعلده کلور.

فصل خامس

ضمیر فعلی حقنده‌در.

ضمیر فعلی انجق بعض افعاله لاحق اوله‌رق فاعللرینی مبین اولور. بونلر دخی مخاطب ومتکلمه منحصر اولوب غائبلری یوقدر ومخاطبك مفردی صاغر کاف اولوب جمعنده اکا بر زا علاوه اولنور. کلدك، کلدیکز، ویازدك، یازدیکز کبی. مفرد متکلمی میم و جمعی خفیف حرکه‌لی کلمه‌لرده کاف وآغر حرکه‌لی کلمه‌لرده قافدر: کلدم، کلدك و یازدم، یازدق کبی. تفصیلاتی باب فعلده کله‌جکدر.

تنبیه — فارسی ضمیرلر لسان عثمانیده مستعمل دکلدر. عربی ضمیرلر رأساً قوللانلماز. فقط بعضاً عباره آره‌سنده کلور. تفصیلی ان‌شاالله باب مخصوصنده بیان اولنور.

TBMM KUTUPHANESI

باب خامس

فعللر بياننده‌در .

فصل اول

فعللرك صنوف واقسامى بياننده‌در .

مقدمه‌ده اشعار اولنديغى اوزره فعللر اوچ زمانك برنده بر ايشك ياخود بر حال، كيفيتك وقوعنى افاده ايلر. مثلا : جبه‌سنى كيمش كليور. واويويه‌جق ، ديلدكده كيمش كلمه‌سى كچمش زمانده كيمك ايشنك وقوعنى، وكليور كلمه‌سى كلمك ايشنك زمان حالده وقوع بولمقده اولديغنى واويويه‌جق، كلمه‌سى اويومق حال وكيفيتنك زمان مستقبلده وقوع بوله‌جغنى افاده ايلر وكيتمك وكلمك مثللو ايشلر واويومق كبى حال وكيفيتلر بهمه حال بر ذاتك صفتلرى اولور و ايشته اوذاته فاعل دينلور و فعللر زمانه دلالت ايلديكى كبى برفاعله اسنادى دخى متضمن اولور. زمانه تعرض اولمقسزين يالكز فاعللر بو وصفلر ايله اتصافنه دلالت ايچون موضوع اولان كلمه‌لر صفات مشتقه‌در. يازان، يازيلان ، يازيجى ، يازمه‌جى كبى. ذات وزمانه تعرض اولنمقسزين مجرد اول معناى فعلى يه دلالت ايچون موضوع اولان كلمه‌لر مصدردر . كلمك، يازمق، اويومق كبى. بناءً على ذلك معناى مصدرى كرك فعللره وكرك صفات مشتقه‌يه نسبتله ساده اولديغندن جهه‌سى مصدردن مشتق اعتبار اولنور .

TBMM KUTUPHANESI

فعللره ذات فعل ، و صفات مشتقه‌یه فرع فعل و مصدره اصل فعل دینور . اما بحسب اللفظ جمله‌سنك مأخذی مادهٔ اصلیه‌درکه لسان ترکیده امر حاضر صیغه‌سی اولوب خفیف حرکه‌لی اولنلرینه (مك) وآغیر حرکه‌لی اولنلرینه (مق) الحاق اولندقده مصدر اولور وصور سائرهٔ مختلفه ایله تصریف اولنه‌رق ذات فعللر حاصل اولور واول صورتلره صیغه دینور .

فعللر مادهٔ اصلیه اعتباریله مجردات ومزیداته منقسم اولور. شویله‌که: مادهٔ اصلیه‌ده حرف زاید یوق ایسه ، مجرد دینلورکه جوهر کلمه دیمکدر و اکر بر معنی ایچون زیاده قلنمش حرف وارایسه ، مزید فیه دینلور.

مجردات یافرادی یعنی جوهری تك حرفدن عبارت اولور ویا ثنائی یعنی ایکی حرفلی یاخود ثلاثی یعنی اوچ حرفلی یاخود رباعی یعنی درت حرفلی ویا خماسی یعنی بش حرفلی اولور.

فرادیلردن شمدی لسان عثمانیده مستعمل اولنلر دیمك، قومق، یمك، یومق کلمه‌لرندن عبارتدر.

خماسیلر دخی اصمارلامق ، ایعزغنمق ، اینجقرمق کلمه‌لرینه منحصردر . ثنائی وثلاثی ورباعیلر دخی سماعی اولمغله بونلردن لسان عثمانیده حالا زبانزد اولانلر ذیل کتابك اوچنجی فصلنده ضبط وتحریر اولنور.

بروجه بالا کلمه‌نك جوهری تك حرفدن عبارت اولدیغی

TBMM KUTUPHANESI

حالده بالطبع متحرك اولديغى كبى ديكرلرينك دخى حرف اوللرى متحرك اولور وفتحهٔ ثقيله‌يه علامت اولمق اوزره الف يازيلور يازمق كبى و اكر حرف اولى الف ايسه اوزرينه مد اشارتى قونور . آلمق كبى . كسره يه علامت اوزره يا يازيلور . كيمك ، قيرمق كبى . فقط بعضاً بو يا حذف اولنور : اصرمق، اصلامق كبى . ضمه‌نك دخى انواعنه كوره علامات مخصوصه قونور . كورمك، اوزمك ، صورمق، طورمق كبى . بر كلمه‌ده بر نوعدن ايكى حركه بربرى آرقه‌سنده كلور ايسه بعضاً اولكيسى حذف اولنور. مثلا: ياشامق ويانا شمق يشامق وينا شمق صورتنده يازلمق جائزدر. اما جوهر كلمه‌نك حرف اخيرى اكثريا ساكن اولور وبعضاً متحرك اولوب حركه‌سى فتحهٔ خفيفه ايله هاى رسميه وفتحهٔ ثقيله ايله الف وكسره ايله يا يازيلور وضمه ايسه آخر كلمه‌ده اولان ضمه‌لر دائما مقبوض اولديغندن خفيفلرنده (وٚ) وثقيللرنده (وٛ) اشارتلرى قونور.

اسنه‌مك، آرامق ،اريمك، آجيمق، سوپوٚرمك، چوٛروٛمك ، اوقوٛمق، اويوٛمق كبى. ايله‌مك ايله ايسته‌مك لفظلرى كثيرالاستعمال اولديغندن اكثريا تخفيف ايچون هاسز اوله‌رق ايلمك وايستمك صورتنده يازيلور. بعضلر اغلامق كبى كلمه‌لرى الفسز اوله‌رق اغلمق صورتنده يازارلر . حروف املا برنوع حركه اولوب بونلرك طى واثباتنده اصحاب انشانك اختلافلرى چوقدر. سوريمك،

TBMM KUTUPHANESI

قوريمق، يوريمق لفظلرينك رالرى شمدى ضمهٔ مقبوضه ايله تلفظ اولنمقده اولديغى حالده ازقديم اوله كلديكى اوزره اكثريا يا ايله يازلمقده در . ايشته بونلر مجردات اولوب آنلره بعض حروفك علاوه سيله مزيدات صيغه لرى حاصل اولور . آنلرده فصل مخصوصنده بيان قيلنور .

لازم ومتعدى . — معنى جهتيله فعللر اولا لازم ومتعدى قسملرينه تقسيم اولنورلر . شويله كه : فاعلك فعلى آخره تجاوز ايلر ايسه متعدى والا لازم اولور . مثلا كاغدى كسمك وقلمى قيرمق متعديدرلر . زيرا مفعول بهه يعنى كسيلن وقيريلان شيئه تأثيرلرى واردر . كيتمك ، وارمق فعللرى لازمدر . زيرا آنلر فاعل ايله قائم برر صفت اولوب بشقه سنه تأثيرلرى يوقدر . بناء عليه مفعول به آلمازلر . فقط مفعول اليهه تعلق ايدرلر . نته كه : فلان يره كيتدم دينلور .

اما اسنه مك واويومق كبى يالكز فاعلك حال وهيئتنى مبين اولان فعللر نه مفعول بهه طوقنور ونه ده مفعول اليهه تعلق ايدر . متعديلرك بعضيلرى يالكز مفعول بهه تعلق ايدر وبعضيلرى ايكى مفعوله يعنى هم مفعول بهه وهم مفعول اليهه تعلق ايدر . مكتوبى پوسته خانه يه ويرمك كبى . على العموم فعللرينه معنى جهتيله خاص وعام ديو ايكى قسمه منقسم اولورلر . فعل خاص برمخصوص ايش ياخود برمخصوص كيفيت بيان ايدن فعللردر : كسمك ، قيرمق ، بيومك ، اويومق كبى

TBMM KUTUPHANESI

فعل عام جمیع افعاله یاخود جمیع احواله شامل اولان فعللردر : ایتمك و اولمق کبی . اولمق لازم و ایتمك متعدیدر . ایلمك وقیلمق دخی ایتمك معناسنه‌در . افعال خاصه بعضاً کندو صنفلریله ترکب ایدر . سرعتلی کیتمك ویایان یوریمك وکوزل یازمق کبی . وفعل متعدیلری بعضاً مفعول به ایله ترکب ایدر واوحالده مفعول به ادات مفعولیت اولان کسر علامتندن تجرید اولنور . مکتوب یازمق کبی .

کلملر افعال عامه‌یه : (اولمق)جملهٔ اسمیه‌یه لاحق اولور . یعنی آندن اول مبتدا وخبر اوله‌بیله‌جك ایکی کلمه‌دن صکره کلور وخبر ایله ترکب ایدرك برفعل کبی اولور . نته‌کیم : فلان آدم زنکین اولدی . دینلدیکی کبی . بناءً علی ذلك بوماده اسملرله ترکب ایلز وبراسم ایله ترکب ایتدکده اسم مذکور صفت ایله تأویل اولنور . نته که : دیل اولمه دینلور ودیل لفظنه سویلیجی معناسی ویریلور . بعضاً اولمق مقامنده بولنمق قوللانیلور . حاضر بولنمق کبی .

ایتمك ، ایلمك ، قیلمق ، فعللری دخی جملهٔ اسمیه‌یه لاحق اولورلر . فقط خبر ایله ترکب ایلیوب مبتدا دخی مفعول به اولور . فلان آدمی ممنون ایتمك ، خشنود ایلمك ، متشکر قیلمق کبی ،

فقط بعضاً مفعول به اولان اسم ایله ترکب ایدرلر ومفعول به دخی علامت مفعولیت اولان کسره‌دن مجرد اولور . ایستك ایتمك ، ناز ایلمك ، نماز قیلمق کبی .

TBMM KUTUPHANESI

بیورمق لفظی فی‌الاصل امر ایتمك معناسنه افعال خاصه‌دن ایسه‌ده اکثریا مقام تعظیمده ایتمك معناسنه قوللانیلور وبو صورتله افعال عامه‌دن اولور .

افعال قلوب — ذهنده بر وصفك برشیئه نسبتنه دلالت ایلیان فعللره افعال قلوب دینلورکه مضمونلری اولان نسبت ذهنیه ، قلبه مخصوص اولان احوالدندر .

بوفعللر دخی جملهٔ اسمیه‌یه لاحق اولور وخبر ایله ترکب ایدوب مبتدا دخی آنلره مفعول‌به اولور . نته‌که : بن انی عاقل صاندم . دینلدکده ، صانمق فعلی کبی . وبعضاً بوفعللر تقدیم اولنه‌رق جملهٔ خبریه (که) اداتیله ربط اولنور. نته‌که مذکور جمله‌نك معناسنه اوله‌رق ، بن صاندمکه او عاقلدر . دینلور . اما ، بن آنك عاقل اولدیغنی صاندم . دینله‌مز .

ظن وزعم وتخمین وعد واعتبار ایلمك هپ افعال قلوبدندر . عد واعتبار ایلمك معناسنه صایمق ، ورأی ایتمك معناسنه کورمك، دخی بویله‌در . اما طانیمق ، سزمك ، تشخیص ایتمك افعال قلوبده معدود دکلدر . بیلمك ایکی وجهله استعمال اولنور . بریسی برشیئی بر وصف ایله متصف دیو اعتقاد ایلمکدر . بوصورتله افعال قلوبده اولور . نتـه‌که : بن آنی اوصلو بیلوردم دینلور . دیکری برشیئی بخصوصه ذهنه المقـدرکه طانیمق ، واو کرنمك قبیلندن اولور . نتـه‌که : بن آنك صایغیسز اولدیغنی طورندن بیلدم دینلور . لکن بوصورتله افعال قلوبدن معدود اولماز .

TBMM KUTUPHANESI

فصل ثانی

مزیداته دائردر .

جوهر کلمه‌یه ادات تعـدیه اولان تا ساکنه یاخود (در) الحاق اولندقده لازم ایسه برمفعوله متعدی اولور . اویناتمق کبی وبرمفعوله متعدی ایسه ایکی مفعوله متعدی اولور. اوقوتمق کبی. واکر ایکی مفعوله متعدی‌ایسه‌فعلك اجراسنده برواسطه‌بولندیغنی اشـعار ایدر . کوستترتمك کبی که برشیئی برواسطه ایله برمحله بوللامق دیمکدر .

بوبابده قاعده شودرکه جوهر کلمه برحرفدن عبارت ایسـه آنی متعدی قیلمق ایچون (در) الحاق اولنور . دیدرمك. کبی.

اما برحرفدن زیاده اولدیغی تقـدیرده اکر حرف اخیری متحرك ایسة تاالحاق اولنور. استه‌مك ، استتمك ، آجیمق،آجیتمق کبی . واکرحرف اخیری ساکن ایسه (در) الحاق اولنور . کزمك، کزدرمك، طورمق، طوردرمق، طولمق،طولدرمق کبی. فقط جوهر کلمه ایکی حرفدن زیاده اولدیغی‌حالده حرف‌اخیری (را) یاخود (لام) ایسه (تا) الحاق اولنور . اوتورمق،اوتورتمق طارلمق، طارلتمق کبی .

بو ایکی ادات تعدیه‌دن بریله متعدی قلنان کلمه‌نك برمرتبه دها متعدیسی مقصد اولدیغی حالده اکا دیکری علاوه اولنور .

TBMM KUTUPHANESI

یازدرتمق، بیوتدرمق کبی . شاذ اولەرق آقمق، صاپمق، صارقمق ، قوقمق کلمەلرینک متعدیلری (تا) ایلە آقیتمق ، صاپتمق ، صارقتمق ، قورقتمق کلور . و قالقمق کلمەسنک متعدیسی حذف قاف ایلە قالدرمق، کلور . واتمك کلمەسنك متعدیسنده برقاعده امدرمك . دینلدیکی کبی (زا) ایلە امزرمك دخی دینلور .

ایچمك ، اوچمق ، آرتمق ، آشمق ، اوشمك ، باتمق ، بیتمك، پیشمك ، چیقمق، دوشمك ، شاشمق ، طاشمق، طوغمق ، طویمق، قویمق، قاچمق، کچمك، کوچمك مادەلرینك متعدیلرندن (در) لفظنك دالی حذف ایلە ماقبلی حرکەلنەرك ایچرمك، اوچرمق، آرترمق آشرمق ، اوشرمك ، باترمق ، بیترمك (بتورمك) پیشرمك ، چیقارمق، دوشرمك، شاشرمق،طاشرمق، طوغرمق(طغورمق) طویرمق ، قوپارمق ، قاچرمق، کچرمك، (کچیرمك) کوچرمك دینلور .

آزمق . چوکمك ، صیزمق ، مادەلرینك متعدیلری برقاعده (در) ایلەکلدیکی کبی شاذاولەرق آزتمق، چوکردمك،صیزدرمق دخی کلور . کورمك رؤیت وتسویۀ مصلحت معناسنه اولور ایسه متعدیسی بر قاعده کوردرمك کلور و اکر کوزله مشاهده معناسنه اولور ایسه متعدیسی مقامنده کوسترمك دینلورکه ارائه دیمکدر . کلمك لفظنك متعدیسنده دخی شاذ اولەرق کترمك ، (کتیرمك) دینلور . کیتمك لفظنك متعدیسی کیدرمك کلورکه

TBMM KUTUPHANESI

ازاله دیمکدر . اما حمل ، نقل واستحصابی مقامنده کوترمك . دینور .

لام ابلہ تعدیہ — براسمك آخرینه لام مفتوحه الحاق اولندقده برفعل متعدی صیغه سی حاصل اولور وفتحه یه علامت اوله رق! برقاعده خفیف حرکه لی اولنلره هاى رسمیه وآغیر حرکه لی اولنلره ده الف یازیلور . تلله مك ، پوللامق ، اکرله مك ، قامچیلامق کبی . ایشله مك ، قوللامق ، کوزله مك ، یوللامق دخی بوقبیلدندر .

بعض کتاب آغیر حرکه لی اولنلرینی دخی هاى رسمیه ایله ویولله مق قامچیلامق صورتنده یازارلر . صیزلامق ، صیزیلامق ، قوقلامق ، قوقولامق ، مخففی واویوقلامق ، اویقولامق محرفیدر . بعضاً بونلر تاء تعدیه علاوه سیله برمرتبه دها متعدی قیلنورلر . مثلا : آتی اکرله مك بالنفس آته اکر اورمق واکرلتمك ایسه سائره اکر اوردرمق مقامنده قوللانیلور .

بعض افعال لازمه — اشبو لام مفتوحه اسم زمانلره لاحق اولدقده دخول ووصول معناسنی مفید بر فعل لازم اولور . کیجه لدی ، صباحلدی کبی که کیجه یه وصباحه داخل وواصل اولدی دیمك اولور .

کذلك اصواته لاحق اولدقده دخی فعل لازم اولور . اوفله مك ، ایکله مك ، چاغلامق ، کبی که اوف وایکك وچاغ ایتمك دیمکدر . بو لام مفتوحه اصواتك انجق ثنائیلرینه لاحق اولور ورباعیلرنده

TBMM KUTUPHANESI

لام يرينه دال مفتوحه كلور. ايكلده‌مك، چاتردامق، طنغردامق كبى.

نادراً لام مفتوحه تشبيه ايچون كلور. آتلامق، كبى كه آت كبى صيچرامق ، ديمكدر . قاولامق دخى بو قبيلدندركه قاو كبى اولمق ديمكدر. سين دخى بعضاً بويله تشبيهى مفيد اولور. كولمسه‌مك كبى. آغسامق دخى بو قبيلدندر كه برطرفه آغار وميل ايدر كبى اولمق ديمكدر . كذلك چيكسه‌مك ، چيك كبى ياغمق معناسنه اولوب فقط تخفيف ايله چيسه‌مك دينلور. وبعضاً آرزو واحتياج معناسنى مفيد اولور. صوسامق، وتوتونسه‌مك كبى. طاوسامق دخى بو قبيلدندر. فقط معناى لازميسى اولان طاوى لچمك ، معناسنده استعمال اولنور . وبعضاً سينك اولنه ميم علاوه‌سيله عد ايلك معناسنه متعدى اولور . آزمسه‌مق ، چوغمسه‌مق ، كبى كه آز كورمك ، چوق كورمك ديمكدر. بمسه‌مك دخى بو قبيلدن اوله‌رق كنديك عد ايلك معناسنه‌در.

عربيدن بو مقامده بعضاً (استفعال) صيغه‌سى قوللانيلور. استصغار ، كبى كه كوچكسه‌مك يعنى كوچك كورمك ديمكدر. كذلك استثقال ، ثقيل كورمك ، واستخفاف ، خفيف عد ايلك معناسنه‌در . لام وسينك بو وجهله استعماللرى سماعيدر. بعضاً فعلك استمرارينه دلالت ايچون (را) علاوه اولنور. (سكمك) دن سكرمك كبى ، سومرمك دخى بو قبيلدندر. انجق اصلى اولان سومك شمدى متروك ومهجوردر .

TBMM KUTUPHANESI

بو (را) اصواته الحاق اولندقده دخی معنای استمراری مفید فعل لازم اولور . روزکار اوفورمك كبی كه اوفله‌مك آغزله اوف ایتمكدن عبارت اولوب اوفورمك ایسه بوفعلك استمراریني افاده ایدر . چاغلامق چاغرمق دخی بوقبیلدندر .

وبعضاً دیكر اسم وصفتلره دخی لاحق اوله‌رق تدریج واستمراری مشعر فعل اولور . (كمیك)دن كمیرمك و(قبا) دن قبارمق كبی . قاورمق ، صاورمق دخی بوقبیلدندر . وكلمه‌نك حرفلری ایكیدن زیاده اولدیغی حالده ترخیم اولنور: (سمیز)دن سمیرمك . (بللی)دن بلیرمك كبی .

بوصیغه الوانده مطرددر . (آق) دن آغارمق (صاری) دن صارارمق كبی (قرمزی)دن دخی ترخیم ایله قزارمق كلور .

صفتلره لام ساكنه الحاق اولندقده فعل لازم اوله‌رق صیرورت معناسی مفید اولور . آزالمق ، چوغالمق ، طارلمق ، اكریلمك ، طوغریلمق ، قیصالمق كبی .

آخر كلمه‌ده كاف یا قاف بولنور ایسه ترخیم اولنور . (كوچك)دن كوچلمك ، (اوفق) دن اوفالمق ، (یوكسك) دن یوكسلمك كبی بوصیغه دخی سماعیدر .

صیغهٔ مطاوعت .— مطاوعت فاعلك بر فعل وتأثیری قبول كیفیتیدر . قاعده‌سی مادهٔ اصلیه‌یه نون ساكنه علاوه اولنمق وآخری ساكن ایسه حركه‌لنمكدر . سونمك، كورنمك، بولنمق،

TBMM KUTUPHANESI

صالنمق، سویلنمك، آرانمق، قاشینمق، بورونمك کبی. (یوتمق)دن یوتقنمق شاذ در.

بعضاً نون یرینه لام کلور. آیاق اوزرنده دیکلمك کبی. (طاغتمق)دن طاغلمق (قورتارمق)دن قورتلمق شاذ در. وبعضاً نون یرینه شین کلور. صاوشمق، قاتشمق، بوزوشمق، کبی. چالشمق دخی بوقبیلدندر.

بعضاً لام مفتوحه ایله نون ساکنه بر اسمه الحاق اولنور وادات مطاوعت اولور. اولنمك، کدرلنمك، خویلانمق کبی. وبعضاً صفتلره لاحق اولور. خستهلنمك کبی. وبعضاً نون یرینه شین کلور. ایولشمك، خوشلاشمق، صیقلاشمق کبی.

اورنمك، اوزلنمك وکوجنمك، کوجلنمك ویاصلانمق، یاصیلانمق ویاقلاشمق، یاقنلشمق مخففیدر. وبعضاً لام ایله نون یاخود شین تکلف وتشبه ایچون کلور. نتهکه: فلان افندی شاعرلنیور دینلورکه تشعر ایدییور یعنی طبیعت شعریهسی اولمدیغی حالده شاعرلکه اوزنهرك شعر سویلکه چالیشوب چبالایور دیمك اولور. کذلك فلان آدم فرنکلشیور. دینلدکده، فرنکه تقلید ایچون تکلف ایدییور دیمك اولور. وکذلك ترکلشدی یاخود ترکجهلشدی. دینلدکده ترك کبی اولدی دیمك اولور. وشین بعضاً عمل مکرری مشعر اولور. آلشمق کبیکه آله آله عادت ایدنمك دیمکدر. کلشمك دخی بوقبیلدندر.

TBMM KUTUPHANESI

صیغهٔ شرکت . — برفعلده متعدد فاعللرك شرکتنی افاده ایچون مادهٔ اصلیه‌یه شین ساکنه الحاق اولنور وآخری ساکن ایسه حرکه‌لنور . چکشمك ، قاچشمق ، آغلاشمق کبی .

شاذ اوله‌رق طوقمق ماده‌سنده نونك حذفیله وصارمق ماده‌سنده میم زیاده‌سیله طوقشمق وصارماشمق دینلور . وبعضاً اسملره لام وشین الحاق اولنه‌رق صیغهٔ شرکت یاپیلور . عهدلشمك ، اوزلاشمق کبی . یاناشمق دخی بوقبیلدندرکه اصلی یانلاشمق یعنی یان یانه کلمك اولوب لامك حذفیله تخفیف اولنمشدر .

صیغهٔ شرکته بعضاً ادات تعدیه علاوه اولنور . چکشدرمك ، اوزلاشدرمق کبی .

لسان عثمانیده صیغهٔ شرکت ایکی صورتله استعمال اولنور . صورت اولی شرکت بین الاثنین اولوب بوایکیدن بری فاعل ودیکری مفعول الیه قلنور . وفاعلك فعله مبدأ وبادی اوله‌رق مفعول الیهه مشارکتنی صراحةً ، مفعول الیهك دخی اکا مشارکتنی ضمناً افاده ایلر . نته‌که : بو البسه اکا یاراشدی دینلدکده صراحةً البسه اکا یارادی یعنی اویدی ، صالح اولدی ، یاقشدی ، دیمك اولوب ضمناً انك دخی البسه‌یه اویغون اولدیغی اکلاشیلور .

قایق اسکله‌یه یاناشمق وفلان کشی فلان محله ایرشمك یاخود یتشمك واو بوکا بتشمك وآنی بوکا دکشمك دخی بوقبیلدندر .

TBMM KUTUPHANESI

وبعضاً اول ایکیدن بری کمافی السابق فاعل اولوب دیکری (ایله) اداتیله تقدیم اولنور .

نته‌که : مشتری بایع ایله سویلشدی . وفلان دولت فلان دولت ایله طوتشدی . و آله‌جقلولر بورجلی ایله خیلی اوغراشدیلر . و بورجلی آله‌جقلولر ایله اویوشدی دینلور .

صورت ثانیه برفعلده ایکی یاخود زیاده فاعللرك علی الاطلاق اشتراکی افاده اولنمقدر .

نته‌که : قاری قوجه چکشدی . بینلرنده سویلشدیلر ، اویوشدیلر ، اوزلاشدیلر دینلور. عربجه صورت اولاده (مفاعله) صیغه‌سی قوللانیلور ،

نته‌که : ایرادمز مصرفمز مساویدر . وبومطالعه مسلککزه مناسب وموافق دکلدر وآنلر بورأیده سکا مشارکت ایلمزلر وفلان دولت بوایشه مداخله ایده‌مز دینلور .

وکذا فلان کیمسه فلان ایله مضاربه ایتدی و فلان دولت فلان دولت ایله محاربه ایتدی دینلور ،

اما صورت ثانیه‌ده (تفاعل) صیغه‌سی قوللانیلور. نته‌که : ایراد ومصارفمز متساویدر ودول متجاوره ومعاهده‌نك رأیلری متوافق ومعامله‌لری متناسب اولملیدر دینلور .

قاعده ،— بعض مصادر اصلیه شمدی متروك ومهجور اولدیغی حالده مشتقاتندن بعضیلری مستعملدر ،

TBMM KUTUPHANESI

ازجمله اصیمق مهجور اولدیغی حالده متعدیسی تاایله اصیتمق ومطاوعی نون ایله اصینمق مستعملدر . اوکرتمك ، توکتمك ، دوناتمق ، قوشاتمق ، دخی تا ایله متعدی ونون ایله مطاوع اولوب حالبوکه اصللری مفقوددر. وطرمامق مستعمل اولمیوب مطاوعلری اولان طرمانمق وطرماشمق ایسه مستعملدر. اولامق فی الاصل ترکجه وصل ایتمك معناسنه اولدیغی حالده مهجور اولوب انجق مطاوعت وشرکت صیغه‌لری اولان اولانمق واولاشمق مستعملدر .

کذلك بارمق فی‌الاصل محافظه ایتمك وکمی‌یی لیمان سلامته صوقمق معناسنه اولدیغی حالده مهجور اولوب حالبوکه مطاوعت وشرکت صیغه‌لری اولان بارنمق وبارشمق کثیر الاستعمالدر .

کذلك قارمق ، ادخال ایتمك معناسنه اولدیغی حالده مهجور اولوب مداخله معناسنه قارشمق ایسه استعمال اولنمقده‌در . دیرنمك ودیرشمك دخی بوقبیلدندر . وبعض مشتقاتك عرفاً معناسی تغییر اولنمشدر. مثلا : اویالامق اویا طاقمق دیمك اولدیغی حالده اشغال معناسنه استعمال اولنمشدر .

کذلك یاقشمق بربرینی یاقمق ویارلاتمق معناسنه اولدیغی حالده یاراشمق معناسنده مستعملدر . بورالری علم لغته عائددر .

TBMM KUTUPHANESI

لاحقه

مثبت ومنفى حقنده‌در .

مثبت ادات نفيدن عارى اولان فعللردر . بالاده كراراً ومراراً مذكور اولان مثاللر كبى .

منفى مادۀ اصليه‌سنه ادات نفى لاحق اولان فعللردر. فعللرده ادات نفى ميم مفتوحه‌در . كلمك ، يازمق ، استه‌مك ، آرامق ، اريمك ، اوقومق كبى .

اشبو ميم نافيه بعضاً خفيف حركه‌لى ايسه هاى رسميه ايله وآغير حركه‌لى ايسه الف ايله كلمامك، يازمامق صورتنده يازيلور. بعضيلر خفيف حركه‌ليسنى دخى الف ايله كلمامك صورتنده يازارلر.

فصل ثالث

معلوم ومجهول بياننده‌در.

فعل متعدى يامعلوم ويامجهول اولور. شويله كه: اكر فاعلنه اسناد اولنور ايسه معلوم اولور. واكر فاعلى مسكوت عنه اولور ايسه مجهول اولور ومفعول به فاعلك مقامنه قائم اوله‌رق علامت مفعوليت اولان كسره‌دن تجريد اولنور .

TBMM KUTUPHANESI

سوز کسلدی . تذکره یازلدی . دنیلدیکی کبی که ، کسن ویازان کیم اولدیغی مسکوت عنه قالور .

معلومی مجهول قیلمق طریقی بودرکه ادات مصدرك ماقبلی لامدن بشقه برحرف ساکن وار ایسه حرکه‌لنه‌رك اکا برلام علاوه اولنور . سالف الذکر مثاللرده اولدیغی کبی . اکر لام یاخود دیکر بر حرف متحرك ایسه نون علاوه قلنور . بیلنمك ، ایستنمك ، ارانمق ، دینمك ، اوقونمق کبی .

بعضاً شاذ اوله‌رق دنیلمك وایستنیلمك دخی دنیلور . ایلمك لفظندن مجهول کلمز . فقط آنك مجهولی مقامنده اولنمق لفظی قوللانیلور . مفعول الیهی اولان فعل لازملردن دخی مجهول کلور . فلان یره کیدلدی یاخود وارلدی دنیلدیکی کبی . اما اسنه‌مك واویومق کبی مفعول الیهه تعلیق ایتمیان لازملردن مجهول کلمز .

مادهٔ اصلیه‌نك آخری متحرك اولدیغی صورتلرده مطاوعت ایله مجهول صیغه‌لری لفظاً متحد اولوب انجق قرینه ایله فرق اولنور . مثلا برآدم شوراسنی بوراسنی آرادی . مقامنده ، آراندی . دنیلور ایسه مطاوعت اولور . اکر فلان شیئی آرادیلر . مقامنده ، فلان شی آراندی دنیلور ایسه مجهول اولور . کذلك « برآدم کندی کندینه سویلنیور » مطاوعت « و بر سوز سویلندی » مجهولدر . کذلك بر آدم کندی کندینه یقانمق ، مطاوعت والبسه یقانمق

TBMM KUTUPHANESI

مجهولدر . كذلك لام ايله مستعمل اولان مطاوعت صيغه‌سی دخی لفظاً مجهوله مشابه اولور وقرينه ايله فرق اولنور . مثلا : بر آدم آياق اوزره ديكلمك مطاوعت ويره بو آغاج ديكلمك مجهولدر . بعضاً بر ماده‌ده كاه نون ايله وكاه لام ايله مطاوعت صيغه‌سی ياپيلور ومعناجه ايكيسـنك بيننده فرق بولنور . مثلا : عربه چكلمك مجهولدر . وبر آدم كندی كنديسنه بر كوشه‌يه چكلمك مطاوعتدر . كذا بر آدم بر شيدن چكلمك يعنی صاقنمق دخی مطاوعتدر .

لام ايله متعدی قلنان كلمه‌لرك دخی مجهوللری ايله مطاوعلری بردر . مثلا : آت اكرلنمك ومكتوب يوللانمق مجهولدر . وخانم كندی كنديسنه سويلنمك وياشمقلنمق مطاوعدر .

ضابطه — ادات تعديه اولان تالر ادواتدن برشيئه متصل اولوب‌ده حركه‌لندكلرنده داله منقلب اولمق قاعدهٔ مطرده‌در . بناءعليه مجهوللرده دخی بوقاعده جاری اولوب اريدلمك ، ارادلمق ، قباردلمق ، اوقودلمق دنيلور .

بوقاعده جوهر كلمه‌دن اولان تالر حقنده جاری دكلدر . فقط ايشيتمك ، اونوتمق ، آوتمق ، ديتمك ، كيتمك ، كوتمك كلمه‌لرينك تالری بروجه بالا حركه‌لندكده تاء تعديه كبی داله قلب اولنور ومجهوللری ايشيدلمك ، آودلمق ، ديدلمك ، كيدلمك ، كودلمك ، كلور .

ايتمك اكر ايلمك معناسـنه اولور ايسـه مجهولی ايدلمك ، دورتمك ، قاقمق معناسنه اولور ايسه مجهولی ايتلمك كلور .

TBMM KUTUPHANESI

كذلك يوتمق اكر بلع معناسنه اولور ايسه مجهولی يودلمق واويونده قازانمق معناسنه اولورايسه مجهولی يوتلمق كلور .
ايتمك ، ديتمك ، ماده‌لرينك مطاوعلری دخی ايدنمك ، ديدنمك كلور .

فصل رابع

مصدرلر بياننده‌در .

بالاده بيان اولنديغی اوزره مادهٔ اصليه‌يه (مك) ياخود (مق) علاوه اولندقده مصدر اولور . سومك ، سولمك ، يازمق ، يازلمق ، اوقومق ، اوقونمق كبی .
بوكا مصدر اصلی دنيلوركه برزمانه دلالت ايتمديكی كبی برذاته نسبتی دخی ملاحظه اولنميوب مجرد ذهنده متصور اولان برمعنای فعليدن عبارتدر. بوجهتله مضاف ومضاف اليه اولماز وجمع قلنمز. فقط سائر اسملر كبی مجرد يعنی مبتدا وخبر اولور . مكتبه دوام ايتمك لازمدر. الك اعلی صنعت كوزل يازی يازمقدر. دينلديكی كبی كذلك مفعول‌به ومفعول اليه دخی اولور . بوش كزمكی سومم . اوقومغه هوسم وار دنيلديكی كبی .
اشبو مصدر اصليه نون ساكنه الحاق اولندقده تعليل معناسنی مفيد اولور . سومكين ويازمغين كبی كه سوديكی ايچون ويازديغی ايچون ديمك اولور .

TBMM KUTUPHANESI

مصدر اصلی‌یه بعضاً (لك) یاخود (لق) زیاده قیلنوب مصدر تأکیدی دنیلور . بیومکلك ، کورنمکلك ، شمارمقلق کبی .

بعضاً کاف وقاف حذف اولنه‌رق یرلرینه هـای رسمیه کتوریلوب مصدر تخفیفی دنیلور . بیومه ، کورنمه ، شمارمه کبی

مصدر تأکیدی وتخفیفی دخی جمعلنمزلر . فقط مجرد ومفعول‌به ومفعول الیه اولدقلری کبی مضـاف الیه دخی اولورلر . نته‌که : انسـانك بوش کزمکلکی وبیهوده طولاشمقلغی فنا شیدر . بوش کزمکلکك فائده‌سی یوق . اوقومقلغـك فائده‌سی چـوق . دنیلور وبو مقاملرده مصـدر تخفیفی دهـا زیاده قوللانیـلور وکزمه‌سی ، طولاشمـه‌سی وکزمه‌نك طولاشمه‌نك دنیلور . فقط مصدر تخفیفی بویله براداته متصل اولدقده اکثریا های رسمیه‌سی حذف اولنـه‌رق کزمسی ، طولاشمسی ، کزمنك ، طولاشمنك ، صورتنده یازیلور .

قدمای کتابك بعضـیلری مخاطب ومتکلمك مفردلرنده های رسمیه‌یی الفه تبدیل ایله مثلا : کسمه‌ك ، قیرمه‌ك ، لفظلرینی کسماك ، قیرماك ، صورتنده یازمشلردر .

اضـافت بحثنده بیان اولندیغی اوزره غائب صورتنده ضمیر اضافی (لر) ایله جمعلنمز . والا جمعلنن ضمیرمیدر؟ یوقسه لاحق اولدیغی اسممیدر؟ بیلنمز . اما مصدرلرك جمعی اولمدیغندن مصدر تأکیدی وتخفیفی‌یه لاحق اولان ضمیر اضـافیٔ غائبك (لر) ایله

TBMM KUTUPHANESI

جعلنمسی جائز اولور وانلرك کزمکلری ، کزملری دنیلور .

مصدرلرك مجهوللری هر حکمده معلوملری کبیدر . شو قدرکه معلوملری فاعللرینه ومجهوللری مفعوللرینه مضاف اولور. مثلا : فلانك یازمسی وبو ایشك بیلنمسی دنیلور .

بعضاً مصدر تأکیدینك منفیسنده قاف وکاف زایه قلب اولنه‌رق نفس الامرده اولمیان فعلی اظهار ایتمك معناسنی مفید اولور . نته‌که : کورمزلك ایتدی . ایشتمه‌مزلکدن کلدی . طانیمازلقدن کلدی .

اورمق ماده‌سی دخی بعضاً بو مقامده قوللانیلور . نته‌که : خسته‌لکه اوردی . دلیلکه اوردی . دنیلور. عربجه (تفاعل) صیغه‌سی قوللانیلور. نته‌که: ایشتمه‌مزلکدن کلمك معناسنه [تصامم] وخسته‌لکه اورمق معناسنه [تمارض] قوللانیلور . تغافل وتسامح دخی بو قبیلدندر .

حاصل مصدر .— ماده‌ٔ اصلیه‌یه برشین ساکنه الحاق اولندقده حاصل مصدر اولوب معنای مصدرینك حاصل اولان حالت خارجیه‌یه دلالت ایلر . وشینك ماقبلی ساکن ایسه حرکه‌لنور وبو حرکه اوسط طرفنده‌کی حرفك حرکه‌سنه تابعدر. انك حرکه‌سی یا فتحه یا کسره ایسه بو حرکه کسره اولور. بعضاً کسره‌یه علامت اوله‌رق یا یازیلور واکر آنك حرکه‌سی ضمه ایسه بو حرکه ضمهٔ مقبوضه اولور .

TBMM KUTUPHANESI

آلش (اليش) ويرش (ويريش) وكورش ، سوزش ، قويش ، طورش كبي .

اكر شينك ماقبلی متحرك ايسه بر يا زياده قلنور وماقبلنك حركه‌سی فتحه يا كسره ايله واكر مضموم ايسه ضمهٔ مقبوضه ايله تلفظ اولور . اسنه‌يش ، آرايش ، اريش ، چورويش ، اوقويش ، كبي . مجهوللردن دخی حاصل مصدر كلور . كسيلش ، قيريلش ، آرانش ، اوقونش كبي .

حاصل مصدر سائر اسملر كبي (لر) ايله جمعلنور . كلشلر ، كيدشلر كبي . مضاف ومضاف اليه ومفعول به ومفعول اليه اولور . فقط مصدر تأكيدی وتخفيفی كبي معلومی فاعله ومجهولی مفعوله مضاف اولور . نته كه : فلانك اوقويشی ، يازينك اوقونشی دنيلور . بعضاً فعل معلوملرده شين يرينه ميم كلور وحاصل مصدرك مجهولی مقامنه قائم اولور . نته كه آلان ، صاتان يوق . مقامنده آلش صاتش يوق . دنيلديكی كبي . آلنان ، صاتلان يوق . مقامنده دخی آليم صاتيم يوق دنيلوركه آلنش ، صاتلش يوق ديمك اولور .

كذلك بومالك سورومی يوق . بوخسته‌نك باقمی فنا . دنيلدكده سورولشی وباقلشی ديمك اولور . بعضاً ميمك ماقبلنده كی حرف املا حذف ايله آلم صاتم صورتنده يازيلور .

بوصيغهٔ ميميه بعضاً (مره) يعنی كره معناسنی مشعر اولور .

TBMM KUTUPHANESI

واولنه اسم عدد كتوريلور . وبو حالده اكثريا معناى مصدرينك متعلقنه اسم اولور . نته كه بر ايچيم صو ، ايكى ديليم اكمك ، طقوز بوغم قارغى دنيلور . سويم، آن وجاذبه معناسنده عرف اولمشدر. نته كه : سويملى دنيلور . طوتوم دخى طور ومعامله معناسنده عرف اولوب بناء مره مقامنده شاذ اوله رق طوتام ، كلور وبر طوتام اوت دنيلور.

(آتمق) دن برقاعده آتيم كلديكى كبى . آتمغه مخصوص اوله رق آديم دنيلور .

باب ثانيده بيان اولنديغى اوزره صفتلره (لك) ياخود (لق) الحاق اولندقده بر نوع مصدر اولور. فقط مصدر اصلى اولميوب بلكه اسم مصدر قبيلندن اولور .

اسم مصدر ادات مصدريتدن عارى اوله رق معناى مصدرى يى افاده ايليان اسملردر . ياردم ، سوكى ، صايغى كبى . بونلر هپ سماعيدر .

فصل ثانيده بيان اولنديغى اوزره اصواتدن دال مفتوحه الحاقيله ياپيلان فعللرده دال مكسور قيلندقده اسم مصدر قبيلندن اولور . چاتردى ، كورولدى ، ايكلدى كبى بر فعلك مادهٔ اصليه سنه (ندى) لفظى علاوه اولندقده مبالغه معناسنى مفيد اولور . آقندى ، صيقندى ، بولاندى كبى . وبو صيغه بعضاً فعلك متعلقى اولان شيئك اسمى اولور . چيقندى . صيزندى.

TBMM KUTUPHANESI

بولندی . دوکندی. سپورندی کبی. شاذ اولەرق (بیورلدی) لام ایله کلمشلردر .

فارسینك اصل مصدرلری لسان عثمانیده مستعمل دکلدر .
اما اصل مصدرلری استعمال اولنور قاعدەسی دخی ترجەده اولدیغی کبی امر حاضره شین ساکنه علاوه ایتمکدن عبارتدر دانش، نمایش کبی .

فارسینك اسم مصدرلری دخی لسان عثمانیده استعمال اولنور لکن سماعیدر . ناز ونیاز وخرام ورفتار کبی .

لسان عربیده مصدر وحاصل مصدر واسم مصدر صیغەلری ومعلوم ومجهوللری هپ بردر .

بونلر لساننمزده اکثریا اسم مصدر مقامنده قوللانیلور . افاده ایتمك . لطف ایلك . تلطیف قیلمق . احسان بیورمق کبی وبعضاً حاصل مصدر مقامنده استعمال اولنورلر . نته که : خواجەنك شوافادەسنه باق . ترکیبنده اولان افاده کبی وبعضاً اصل مصدر مقامنده قوللانیلور . نته که : بوحالی افاده ممکن دکلدر دنیلدیکی کبی .

عربی مصدرلر قاعدۀ فارسیه اوزرینه بعضاً فاعللرینه مضاف اولورلر . عون باری . بعضاً مفعوللرینه مضاف اولورلر . افادۀ حال . وازالۀ کدر کبی .

TBMM KUTUPHANESI

فصل خامس

فرع فعل بیاننده‌در.

فعللردن مشتق اولان صفتلر ایکی قسمدر : قسم اول اسم فاعل ایله مفعول، قسم ثانی مبالغهٔ اسم‌فاعل‌ایله صفت مشبهه‌در.

کرك اسم فاعل کرك اسم مفعول معنای مصدری ایله متصف اولان شیٔ دیمکدر . فقط اسم‌فاعل معلومدن واسم‌مفعول مجهولدن مشتق اولور ومجهولی اولمیان فعللردن اسم مفعول کلمز . ایکیسی دخی سائر صفتلر کبی (لر) ایله جمعلنورلر .

طریق اشتقاقلری بودرکه فعل معلومك مادهٔ اصلیه‌سنه نون ساکنه الحاق اولندقده اسم فاعل اولور ونونك ماقبلی ساکن‌ایسه مفتوح قیلنور ومتحرك ایسه بر یاء مفتوحه زیاده قیلنور . آغر حرکه‌لی اولانلرده فتحه‌یه علامت اوله‌رق الف یازیلور . اسم مفعول دخی فعل مجهولدن بعینه بووجهله مشتق اولور .

اسم فاعللرك مثاللری:

چکن	ویرن	آلان	یازان
بلله‌ین	آرایان	آجینان	اوقونان

اسم مفعوللرك مثاللری :

چکیلن	ویریلن	آلنان	یازیلان
بلله‌نن	آرانان	آجینان	اوقونان

بونلرك املالرنده بین‌الانام چوق اختلاف واردر. بعضیلر اولان

TBMM KUTUPHANESI

لفظنی الف ایله یازدیغی حالده جمعی الفسز اوله‌رق (اولنلر) صورتنده یازارلر . بعضیلری خفیف حرکه‌لی کلمه‌لردن بعضیلرینی الف ایله بلله‌نان ، چکیلان ، ویریلان صورتنده یازارلر . یازیلان کبی کلمه‌لرده اکثریا لامدن اول بریا یازیله کلدیکی حالده بعضیلر یاسز اوله‌رق یازلان ، صورتنده یازارلر . آجینان کبی کلمه‌لرده دخی بعضا حرف املا حذف اولنه‌رق آجنان صورتنده یازیلور .

اسم فاعلك برصیغه‌سی دها واردرکه فاعلك برفعـلی برنوع کار وصنعت اتخاذ ایلدیکنه دلالت ایلر . قاعده‌سی بودرکه مادهٔ اصلیه‌یه (جی) علاوه اولنور وماقبلی ساکن ایسه حرکه‌لنور ومتحرك ایسه بریا زده قیلنور: سیلیجی ، یازیجی ، باقیجی ، کوریجی ، آرایجی ، اوقویجی ، کبی

اسم مفعولك دخی دیکر بر صیغه‌سی واردرکه مجهولك مادهٔ اصلیه‌سنه (مش) علاوه‌سیله اولور . یازلمش ، اوقونمش کبی .

اسم مفعولك معلومدن مشتق دیکر برصیغه‌سی دها واردرکه مصـدر تخفیفی صیغه‌سیدر . نته‌که یازمه کتاب ، باصمه کتاب دنیلور . بوصیغه مصـدر ایله اسم مفعول بیننده مشترکدر . فقط سماعیدر .

ادات مصدرك یرینه خفیف حرکه‌لی اولنلرده کاف وآغیر حرکه‌لی اولنلرده قاف یاخود غین کتوریله‌رك اسم آلت صیغه‌سی یاپیلور . لکن مطرد دکلدر . واستعمالی نادردر . سورکو ، سوزکو ، باصقی ، بورغو ، چالغی کبی .

TBMM KUTUPHANESI

اشبو اسم آلت صیغه‌سی اکثریا مفعولك معنای مصدری ایله موصوف اولان بر نوعنه اسم اولور . سرکی ، اصتی ، چیزکی ، یایغی کبی .

وبعضاً فاعلك بر حال وکیفیتنه اسم اولور. سوکی ، طویغو ، صایغی کبی .

مبالغهٔ اسم فاعل اداتی خفیف حرکه‌لیلرده (کن) واغر حرکه‌لیلرده (غان) لفظلریدرکه مادهٔ اصلیه‌یه لاحق اولورلر . چکشکن ، اوتانغان ، صولوغان کبی . فقط مادهٔ اصلیه‌نك آخری تا یاخود شین ایسه غین یرینه قاف کلور. صریتقان ، چالیشقان کبی. بیلکیچ ، سوزکج ، یوزکج ، طالغیج دخی جیم ایله کلمشدر . (اوشنمك) دن بر قاعده اوشنکن کلدیکی کبی اوشنکج دخی کلور . کذلك (اوتانمق) دن هم اوتانغان ، هم‌ده اوتانغاج کلور .

صفت مشبهه صیغه‌لری ایکی صنفدر . صنف اول ادات مصدرك میمی حذف ایله حاصل اولور . تترك (تتره‌ك) بویاق ، چوروك کبی . فقط مادهٔ اصلیه‌نك آخری ساکن اولدیغی صورتده حرکه‌لنور . سیلیك ، آچیق کبی . طراق دخی اسم آلت اولدیغی حالده شاذ اوله‌رق بوصیغه اوزره کلمشدر . اولچك دخی بوقبیلدندر. صنف ثانی بودرکه مادهٔ اصلیه خفیف حرکه‌لی ایسه کاف ایله وآغیر حرکه‌لی ایسه غین ایله نون الحاق اولنور : پیشکین ، طالغین ، دوشکین کبی .

TBMM KUTUPHANESI

مبالغهٔ اسم فاعلده اولدیغی کبی بونلرده دخی مادهٔ اصلیه‌نك آخری تا یاخود شین ایسه غین یرینه قاف کلور . چاتقین طاشقین ، طوتقین ، جوشقون کبی .

کسکین مبالغهٔ اسم فاعل اولدیغی حالده شاذ اوله‌رق بو صیغه اوزره کلمشدر .

صفت مشبهه‌لر فعل لازمدن مشتق اولورایسه فاعلك وصفی اولوب اسم فاعله بکزر وا کرفعل متعدیدن مشتق اولور ایسه مفعولك وصفی اولوب اسم مفعوله بکزر . فقط اسم فاعل واسم مفعول‌قیاسیدر. هرماده‌دن تصریف‌اولنورلر، بونلرایسه سماعیدر واسم‌فاعل واسم‌مفعول حدوثه وبونلر ثبوته دلالت ایدرلر . مثلا دون فلان یرده اورکن حیوان وقیریلان عربه دینلدکده اورکن، اسم فاعل وقیریلان اسم مفعول اولوب بروقت معینده اورکمك وقیرلمق فعللرینك حدوث ووقوعنه دلالت ایدرلر .

اما اورکك حیوان قیریق عربه . دینلدکده اورککلك حیوانده وقیریقلق عربه‌ده برر صفت ثابته ومستمره اولدیغی مستفاد اولور .

فائده — فارسینك اسم فاعللری خواننده وسازنده واسم مفعوللری کفته وبسته صیغه‌لری اوزره کلور. بونلر بعضاً لسان عثمانیده استعمال اولنورلر .

بعضاً فارسی امر حاضرلرك آخرینه الف ونون علاوه‌سیله صفت مشبهه اولور : کویان ، تابان ، خندان ، نالان کبی .

TBMM KUTUPHANESI

قاعده — بر كلمه‌نك آخرينه ادواتدن برحرف ساكن الحاق اولندقده كلمه‌نك آخرى ساكن ايسه ماقبلنده‌كى حركه‌نك نوعنه كوره حركه‌لنور . شويله‌كه : ماقبلنده‌كى حركه كسره ياخود فتحه ايسه آخر كلمه مكسور قلنور . اكر ضمه ايسه كرك مبسوط اولسون وكرك مقبوض اولسون كلمه‌نك آخرى ضمهٔ مقبوضه ايله حركه‌لنور . كيدش ، كاش ، ديليم ، صاتيم ، سيليك ، چيقيق ، دليك ، آچيق ، دوشوك ، بوغوق ، يولوق ، صولوق كبى .

(دونمك)دن دونك ، (اوركمك)دن اوركك شاذ در .

كلمه‌نك آخرينه لاحق اولان حرف متحركك حركه‌سى دخى بو قاعده‌يه تابعدر . شويله‌كه : آخر كلمه‌نك حركه‌سى كسره يا فتحه ايسه بو حرف لاحق مكسور قيلنور وآنك حركه‌سى ضمه ايسه بهمه‌حال ضمهٔ مقبوضه اوله‌جغندن بونك حركه‌سى دخى ضمهٔ مقبوضه اولور . اريش ، استه‌يش ، چورويش ، صولويش كبى .

اكر كلمه‌نك آخرى ساكن ايسه ماقبلنده‌كى حركه‌يه اعتبار اولنور . پيشكين ، قيزغين ، اشكين ، طالغين ، دوشكون ، يورغين ، طورغين كبى .

ادات نسبت اولان لامك حركه‌سى دخى بو قاعده‌لره تابعدر . سلوريلى ، ادرنه‌لى ، سوءلى ، زوزاو كبى .

بو قاعده‌لر سائر فصول وابوابده دخى جارى اولديغندن اشاغيلرده تطبيقاتى اجرا اولنمق اوزره كوزلجه حفظ اولنمليدر .

TBMM KUTUPHANESI

افعالك تصریفی حقنده‌در .

بالاده اشعار اولندیغی اوزره لسان ترکیده فعللرك مادهٔ اصلیه‌سی امر حاضردر . بر صاغر کاف علاوه اولندقده جمع اولور . فقط آخری ساکن ایسه حرکه‌لنور . متحرك ایسه بریا زیاده قیلنور. مثاللری ایشته بونلردر :

کل	یاز	ایسته	آرا	قاشی	اوقو
کلك	یازك	ایسته‌یك	آرایك	قاشییك	اوقویك

امر حاضرك جمعنه اکثریا تعظیم ایچون بروجه‌آتی بر زا زیاده قلنور وکاف حرکه‌لنور .

کلیکز، یازیکز، ایسته‌یکز، آرایکز، قاشییکز، اوقویکز .

بعضاً امر حاضرك جمعنه (دی) علاوه اولنه‌رق رجا مقامنده قوللانیلور . کلیکدی ، یازیکدی کبی .

امر حاضره میم نافیه الحاق اولندقده نهی حاضر اولور . مثاللری بونلردر :

نهی حاضرك مفردی :

کلمه یازمه ایسته‌مه آرامه قاشیمه اوقومه .

نهی حاضرك جمعی :

کلمیك یازمیك ایسته‌میك آرامیك قاشیمیك اوقومیك

دیگر جمعی :

کلمیکز یازمیکز ایسته‌میکز آرامیکز قاشیمیکز اوقومیکز

TBMM KUTUPHANESI

مادهٔ اصلیه‌یه (سون) الحاق اولندقده ، امر غائب مفرد اولور . مثاللری بونلردر :

کلسون ، یازسون ، ایسته‌سون ، آراسون ، قاشیسون، اوقوسون.

ایشته بونلرك آخرینه (لر) الحاق اولندقده جمع و(سون) لفظنك اولنه میم نافیه کتورلدکده نهی غائب اولورلر . کلسون وکلسونلر کبی .

امردن متکلم صیغه‌سی کلمز اماسائر فعللری هپ اوچ صنفدر. یعنی غائب ، مخاطب ومتکلمدر . فعل التزامینك متکلم صیغه‌لری امر متکلم یرینه کچر .

فعل التزامی

فعل التزامی معنای مصدرینك وقوعی متکلمك ملتزم ومطلوبی اولدیغنه دلالت ایلیان برصیغه‌درکه مادهٔ اصلیه‌نك آخری ساکن ایسه مفتوح قلنوب ومتحرك ایسه بریا زیاده ایدیلوب برده های رسمیه الحاق اولندقده مفرد غائب حاصل اولور و(لر) علاوه‌سیله جمعلنور. دیکر صیغه‌لری دخی ضمیر نسبی ایله تصریف اولنور. مثاللری بونلردر :

	غائب	مخاطب	متکلم

آخری ساکن اولنلرك مثاللری :

یازه	یازه‌سین	یازه‌یم	مفرد
یازه‌لر	یازه‌سکز	یازه‌یم	جمع

TBMM KUTUPHANESI

آخری متحرك اولانلرك مثاللری:

اوقویه	اوقویه‌سین	اوقویه‌یم	مفرد
اوقویه‌لر	اوقویه‌سکز	اوقویه‌لم	جمع

اشبو فعل التزامینك مفرد غائبی نادراً صفت مقامنده قوللانیلور . صاپه‌یول کبی .

وچوق دفعه دعا مقامنده ایراد اولنور . الله موفق‌ایلیه کبی وآخرینه (سی) علاوه اولندقده فعلك لازم الاجرا اولدیغنی مبین صفت اولور . نته‌کیم : ویره‌سی‌یه آلدم ، دینلورکه صکره ویرلمسی لازم کلان پاره مقابلنده آلدم دیمك اولور . کذلك باته‌سی‌یه برکیدش . دینلورکه باتمغه‌بادی اوله‌جق بریوله کیدش دیمك اولور . بعضاً بد دعا مقامنده قوللانیلور . آصیله‌سی حریف کبی که لازم‌الصلب دیمکدر . کور اوله‌سی ، آدی‌باته‌سی ، دخی بوقبیلدندر .

حال ترکیبی صیغه‌سی .— فعل التزامینك مفرد غائبنه (رك) یاخود (رق) الحاق اولندقده حال ترکیبی اولورکه اجرای فعل عندنده فاعلك بولندیغی حالی مبین بر صفت اولور . سویلنه‌رك کیتدی . اوقویه‌رق کلدی کبی .

بعضاً حال ترکیبی تکرار اولنور اول حالده بو اداتلردن عاری اوله‌رق ایراد اولنور . نته‌کیم : دوشه‌قالقه کلدی دنیلورکه دوشه‌رك ، قالقه‌رق دیمکدر .

فعل وجوبی .— فعل وجوبی برایشی ایشلمك ایچون فاعله لزوم کوستزن برصیغه‌درکه ادات مصدرك کافی یاخود قافی (لی) حرفنه

TBMM KUTUPHANESI

تبدیل اولندقده بو فعلك مفرد غائبی حاصل اولور. سوملی؛ كبی كه سومك كرك دیمكدر و (لر) ایله جمعلنور وبعضا تأكید ایچون (در) علاوه اولنور. سوملیدر، سوملیدرلر كبی. مخاطب متكلملری دخی بر وجه آتی ضمیر نسبی ایله تصریف اولنور:

سوملی	سوملیسك	سوملیم	مفرد
سوملیلر	سوملیسكز	سوملیز	جمع

تنبیه . — فعللر اوچ زماندن برینه دلالت ایلركه ماضی، حال واستقبال یعنی كچمش، شمدیكی وكله جك زمانلر دیمكدر.

امر وفعل التزامی وفعل وجوبی صیغه‌لری هپ استقبال ایچوندر. زیرا كچمش ایچون امر والتزام وارائه، لزوم، عبثدر. كچمش ایچون انجق تأسف اولنه بیلور. نته كه: «انسان، كچمشنه متأسف، حالندن ناخشنود وكله جكه مترقب برحیواندر.» دیو تعریف اولنور. وطلب اولنان شی زمان تكلمدن صكره اجرا اولنه بیله جكندن حال دخی اولەمز. اوچ زماندن برنده برفعلك وقوعی خبر ویریلور. بونك اوچ صیغه‌سی واردركه فعل ماضی، حال واستقبال صیغه‌لریدر.

فعل ماضی . — لسان عثمانیده ماضی ایكی قسمدر: بری ماضیٔ شهودی ودیكری ماضیٔ نقلیدر.

ماضیٔ شهودی متكلمك رأی العین كوردیكنی خبر ویرن صیغه‌در. اصول تصریفی بو وجهله‌دركه مادهٔ اصلیه‌یه (دی) علاوه

TBMM KUTUPHANESI

اولندقده ماضئ شهودینك مفرد غائبی حاصل اولورو (لر) ایله جمع اولور . مخاطب ومتكلملری دخی بروجه آتی ضمیر فعلی علاوه سیله تصریف اولنور :

ماضئ شهودی

خفیف حركه‌لی اولانلرك مثالی :

سودی	سودیك	سودیم	مفرد
سودیلر	سودیكز	سودیك	جمع

آغیر حركه‌لی اولانلرك مثالی :

یازدی	یازدیك	یازدیم	مفرد
یازدیلر	یازدیكز	یازدق	جمع

میم ایله كاف یاقافك حركه لنمدیكی صورتده علامت كسره اولان یا اكثریا حذف اولنه‌رق سودك ، سودم ، سودك ویازدك یازدم ، یازدق صورتنده یازیلور .

ماضی نقلی . — ماضئ نقلی متكلمك سماع ایله بیلدیكنی بیان ایلدیكی صیغه دركه مادهٔ اصلیه‌یه (مش) علاوه‌سیله اولور و (لر) ایله جملنور وبعضاً تأكید ایچون بونلره (در) علاوه اولنور . مخاطب ومتكلملری دخی بروجه آتی ضمیر نسبی ایله تصریف اولنور : بونك خفیف واغیر حركه‌لیسی متساویدر .

سومش	سومشسین	سومشم	مفرد
سومشلر	سومشسكز	سومشز	جمع

TBMM KUTUPHANESI

اشبو ماضئ نقلی صیغه‌سنك مجهولی اسم مفعول صیغه‌سیله متحددر .

مثلا سولمش صیغه‌سی ماضئ نقلینك مجهولی ایله اسم مفعول بیننده مشترکدر . ایجابنه کوره قوللانیلور . ماضیلرك مجهوللری ومنفیلری دخی معلوم ومثبتلرینه قیاس ایله تصریف اولنور . وبعضاً نفی‌یی تأکید ایچون ماضئ منفینك اولنه (هیچ) کتوریلور . مثلا هیچ صورمدی . هیچ صورمامش دنیلور .

حال .— زمان حالده برفعلك وقوعنی بیان ایچون مادهٔ اصلیه‌یه (یور) لفظی علاوه اولنور ومادهٔ اصلیه‌نك آخری ساکن ایسه حرکه‌لنور وهای رسمیه یازیلور وزمان حال صیغه‌سنك مفرد غائبی اولور و (لر) ایله جمعلنور . مخاطب ومتکلملری دخی بروجه آتی ضمیر نسبی ایله تصریف اولنور :

سوه‌یور	سوه‌یورسین	سوه‌یورم	مفرد
سوه‌یورلر	سوه‌یورسکز	سوه‌یورز	جمع

اکثریا بونلرك های رسمیه‌سی حذف ایله سویور ، یازییور صورتنده یازیلور .

نفی حال

سومیور	سومیورسین	سومیورم	مفرد
سومیورلر	سومیورسکز	سومیورز	جمع

TBMM KUTUPHANESI

استقبال . — صیغهٔ استقبالك قاعده‌سی بودرکه فعل التزامینك مفرد غائبنه (جك) یاخود (جق) علاوه اولندقده فعل استقبالك مفرد غائبی اولور و(لر) ایله جمعلنور وبعضاً تأکید ایچون (در) علاوه اولنور. سائر صیغه‌لر دخی بروجه‌آتی ضمیر نسبی ایله تصریف اولنور :

خفیف حرکه‌لی اولانلرك مثاللری :

سوه‌جك	سوه‌جکسین	سوه‌جکم	مفرد
سوه‌جکلر	سوه‌جکسکز	سوه‌جکز	جمع

آغیر حرکه‌لی اولانلرك مثاللری :

یازه‌جق	یازه‌جقسین	یازه‌جغم	مفرد
یازه‌جقلر	یازه‌جقسکز	یازه‌جغز	جمع

نفی استقبال

خفیف حرکه‌لی اولانلرك مثاللری :

سومیه‌جك	سومیه‌جکسین	سومیه‌جکم	مفرد
سومیه‌جکلر	سومیه‌جکسکز	سومیه‌جکز	جمع

آغیر حرکه‌لی اولانلرك مثاللری :

یازمیه‌جق	یازمیه‌جقسین	یازمیه‌جغم	مفرد
یازمیه‌جقلر	یازمیه‌جقسکز	یازمیه‌جغز	جمع

مضارع . — لسان عثمانیده حال واستقبال صیغه‌لرندن بشقه برده

TBMM KUTUPHANESI

مضارع صیغه‌سی واردرکه زمان حال ایله زمان استقباله شامل اولان معنای عمومی‌یه دلالت ایلر. بعضاً دوام واستمرار معناسنی اشعار ایدر. صورت تصریفی بووجهله‌درکه مادهٔ اصلیه‌یه راء ساکنه علاوه اولندقده مضارعك مفرد غائبی اولور و (لر) علاوه‌سیله جمعلنور وسائر صیغه‌لری بروجه آتی ضمیر نسبی ایله تصریف اولنور.

اوقور، اوقورسین، اوقورم، اوقورلر، اوقورسکز، اوقورز.

آخری متحرك اولانلرك مضارعلری هپ بووجهله تصریف اولنور، اما آخری ساکن ایسه حرکه‌لنور. بو حرکه‌نك انواعی ایسه مختلفدر. شویله که ثنائیلرده بو حرکه هپ فتحه‌در. سور، یازار کبی. فقط اورور، بولور، کورور، ویریر، آلور (آلیر) بیلور، (بیلیر)، صانور (صانیر) قالور (قالیر) کلور (کلیر) شاذ در.

ثلاثیلرده اکر اوچ حرفك حرکه‌سی بر ایسه مضارعنده اوچنجی حرفی بر قاعده مفتوح قیلنور. اولچر، اورکر کبی. اکر ایکنجی حرفی متحرك ایسه اوچنجی حرفك حرکه‌سی اکا تابعدر. اکر آنك حرکه‌سی ضمه ایسه اوچنجی حرفی ضمهٔ مقبوضه ایله تلفظ اولنور. اوکورور، اوتورور، بیورور کبی. فقط ضمهٔ مقبوضه علامتی اولان (واو) اکثریا تخفیف ایچون حذف ایله اوکورر، اوتورر، بیورر صورتنده یازیلور.

اکر ایکنجی حرفك حرکه‌سی کسره یافتحه ایسه اوچنجی حرفی کسره ایله تلفظ اولنور. ایشیدیر، ایصیریر، چویریر، اغاریر، اوصانیر کبی.

TBMM KUTUPHANESI

بونلرك يالرى دخى اكثريا حذف اولنه‌رق ايشيدر ، صورتنده يازيلورلر .

رباعيلرك وخماسيلرك مضارعلرنده دخى بوقاعده‌يه توفيقاً حرف اخيرلرى ماقبلنك حركه‌سنه كوره حركه‌لنور: اوكسورور (اوكسورر) قورتلور ، ايركلير ، قصقانير ، طاورانير ، قوللانير ، ايعزغانير كبى .

بواختلافلر مضارع مثبته‌دەدر . اما منفيلرنده مطرداً (مز) علاوه‌سيله مفرد غائب اولور. سومز، يازمز، اوقومز كبى وآغير حركه‌لى اولانلر اكثريا الف ايله يازماز ، اوقوماز صورتنده يازيلورلر ومنفيلرك دخى مفرد غائبى (لر) ايله جمعلنور . ديكر صيغه‌لرى دخى ضمير نسبى ايله تصريف اولنور. فقط اكثريا تخفيف ايچون (زا) حرفى متكلمك مفردنده حذف وجمعنده يايه قلب اولنور. مثلا: يازمزم، يرنده يازمم، واوقومزز، يرنده اوقوميز دنيلور.

مضارع منفينك مثالى :

سومز، سومزسين، سومم، سومزلر، سومزسكز ، سوميز

بعضاً مستقبل كبى مستقبل معناسنه اولان مضارعك اولنه تأكيد ايچون (البته) لفظى كتيريلور . والبته يايه‌جقدر . البته يايه‌ميه‌جقدر . والبته ياپار. البته ياپماز كبى.

TBMM KUTUPHANESI

فائده .— ماضئ شهودینك جمع متكلم صیغه‌سی بعضاً اسم فاعل واسم مفعول مقامنده قوللانیلور .

نته‌کیم : انی بیلمدك کیمسه وارمی ، وحقنده سویلمدك سوز قالدیمی ؟ دنیلورکه بیلمین وسویلمین دیمکدر .

ماضئ نقلی ومستقبل ومضارعك مفرد غائبلری بعضاً صفت مقامنده استعمال اولنورلر . کچمش زمان ، کله‌جك سنه ، یانار طاغ کبی . بعضاً موصوفلری محذوف صفتلر کبی استعمال اولنورلر . مثلا : بروسه‌یه کیده‌جك وارمی ؟ دینور .

صیغهٔ ربطیه .— رابطه صیغه‌لری ، مضمونلری دیکر جمله‌نك مضمونه مربوط اولان صیغه‌لردر ، بونلر بش نوعدر .

نوع اول صیغهٔ عطفیه‌درکه مادهٔ اصلیه‌یه باء ساکنه واندن اول واو املا علاوه‌سیله حاصل اولوب ایکی فعلی صیغه‌لرینك اداتلرین تکرر ایتمیه‌رك بربرینه ربط ایله کلامه حسن ویرمك ایچون استعمال اولنور وبوصیغهٔ عطفیه‌ده مابعدنده‌کی صیغه‌نك نوعنه تابعدر . اونه نوعندن ایسه بودخی اول نوعدن اعتبار اولنور ومابعدی فعل اولدیغی تقدیرده قنغی زمانه دلالت ایلر ایسه انده‌دخی اول زمان اعتبار اولنور .

مثلا : کلوب کیتدی . دینلدکده کلدی کیتدی دیمك اولوب بوراده ماضئ شهودی قسمندن اولور . کلوب کیدر دینلدکده

TBMM KUTUPHANESI

کلور کیدر معناسنه اولمغله کلوب مضارع اولور. وکلوب کیده جك دینلدکده ، کله جك وکیده جك دیمك اوله رق کلوب ، بوراده فعل مستقبل اولور .

نوع ثانی صیغهٔ توقیتیه درکه ماضیٔ شهودینك متکلم مع الغیر صیغه سنه (جه) علاوه سیله اولور وبرجملهٔ شرطیه اوله رق مضمونی هرنه وقت واقع اولور ایسه مضمون جزانك بهمه حال واقع اوله جغنی افاده ایدر . نته کیم : سن بویله درسه دوام ایتدکجه علومده ترقی ایدرسین . وحسن اخلاقك اولدقجه هر ایشده موفق اولورسین دینلور .

بعضاً بومقامده (مادامکه) جملهٔ عربیه سی استعمال اولنور نته کیم : مادامکه نیتکز مخالص اوله ، یاخود خالص الصدر . موفق اولورسکز دیمك اولور .

(چه) یرینه (ده) کلدکده علی الاطلاق وقت معناسنی افاده ایدر . سودکده ویازدقده . کبی که سودیکی وقت ویازدیغی وقت دیمك اولور..

نوع ثالث صیغهٔ تعقیبیه درکه مضمونی مابعدنده کی فعلك تعقیب ایلمسنه دلالت ایلر . قاعده سی بودرکه مادهٔ اصلیه نك آخری مکسور قیلنوب کسره یه علامت اوله رق یاعلاوه وخفیف حرکه لی ایسه (جك) وآغیر حرکه لی ایسه (جق) الحاق اولنور . کلیجك ، اولیجق کبی بوصیغه پك آز قوللانیلور .

TBMM KUTUPHANESI

نوع رابع صیغهٔ انتهائیه درکه برفعلك نهایت بولدیغنه دلالت ایلر . قاعده‌سی بودرکه مادهٔ اصلیه‌نك آخری ساکن ایسه مکسور قیلنوب ومتحرك ایسه بریا زیاده ایدیلوب بعده (نجه) لفظی الحاق اولنور . کلنجه ، یازنجه ، اوقوینجه کبی .

اکثریا بوکا ادات انتها اولان (یه‌دك) یاخود (یه قدر) لفظلری علاوه اولنور . کلنجیه‌دك ، یازنجه‌یه قدر کبی .

بعضاً بو صیغهٔ انتهائیه ، صیغهٔ تعقیبیه معناسنده قوللانیلور . نته‌کیم : افندی سوزه باشلاینجه هرکس لاقردی‌یی کسدی . وسن بویله دینجه بزه دیه‌جك برسوز قالماز . وبن کلنجه او قالقوب کیتدی دینلدیکی کبی .

نوع خامس صیغهٔ ابتدائیه‌درکه فعل التزامینك مفرد غائبنه (لی) علاوه‌سیله اولوب فعلك ابتدای وقوعندن متکلمك زمان تکلمنه‌دك دیکر برفعلك علی الدوام واقع اولدیغنی افاده ایلر . نته‌کیم : درسه باشلایه‌لی برکون فوت ایلمدم دنیلدیکی کبی .

بعضاً بونك آخرینه (برو) علاوه اولنور . باشلایه‌لی برو کبی وبعضاً برده (دن) علاوه قلنور باشلایه‌لیدنبرو کبی .

افعال مرکبه .— مادهٔ اصلیه‌نك آخری ساکن ایسه مکسور قیلنوب ومتحرك ایسه بر یا زیاده .ایدیلوب بعده ویرمك ماده‌سیله ترکیب اولندقده فعل تعجیل اولور وفعلك سرعت اجراسنی افاده ایلر . بو صیغه ویرمك ماده‌سنك تصریحیله سائر

TBMM KUTUPHANESI

فعللر کبی تصریف اولنور . یازیویرمش ، یازیویره‌جك وهکذا تصریف اولنور .

فعل التزامینك مفرد غائبی بیلمك ماده‌سیله ترکیب ایدلدکده فعل اقتداری اولور . یازه‌بیلمك ، سویلیه‌بیلمك ، کبی که یازمغه ، سویلمکه مقتدر اولمق دیمك اولور بودخی بیلمك ماده‌سنك تصریفیله سائر فعللر کبی سویلیه‌بیلدی ، سویلیه‌بیلور ، سویلیه بیله‌جك دیو تصریف اولنور .

فقط منفیلرنده تخفیف ایچون مادهٔ اصلیه یعنی (بیـل) لفظی حذف وادات نفی ایله اکتفا اولنور. کیده‌ممك ، سویلیه‌ممك یازه‌مامق ، اوقویه‌مامق کبی .

بعضاً فعل التزامینك مفرد غائبی یازمق ماده‌سیله ترکب ایتدکده افعال مقاربه صیغه‌لری حاصل اولورکه معنای فعلینك قوهٔ قریبه‌یه کلدیکنی افاده ایلر. نته‌کیم: دوشه یازدی. دینلورکه آز قالدی دوشه‌جکدر . لسان عثمانیده بونك یالکز ماضی صیغه‌لری استعمال اولنور . تصریفی بووجهله‌در .

فعل مقاربه‌نك ماضیٔ شهودیسی

دوشه یازدی	دوشه یازدك	دوشه یازدم
دوشه یازدیلر	دوشه یازدیکز	دوشه یازدق

TBMM KUTUPHANESI

فعل مقاربه‌نك ماضیٔ نقلیسی

دوشه‌یازمش	دوشه‌یازمشسین	دوشه یازمشم
دوشه‌یازمشلر	دوشه‌یازمشسکز	دوشه یازمشز

ینه فعل التزامینك مفرد غائبی ، کورمك ماده‌سیله ترکیب اولندقده فاعلك اول فعلده دوام واستمراریی مفید اولور . ایده‌کوردی ، ایده‌کور کبی . کلمك ماده‌سیله ترکیب اولندقده فعلك زمان ماضیدن حین تکلمه قدر استمراریی مشعر اولور . اوله‌کلمش ، سویلنه‌کلمش کبی . کیتمك ماده‌سیله ترکیب اولندقده فعلك زمان مستقبلده استمراریی مفید اولور . یاپه کیتسون کبی . اکثریا بو مقامده طورمق ماده‌سی استعمال اولنور . یاپه طورسون کبی . قالمق ماده‌سیله ترکیب اولندقده استقرار معناسی مفیداولور طونه‌قالدی وباقه قالدی کبی . و (چیقه) لفظی کلمك ماده‌سیله ترکیب اولندقده مفاجئه معناسنی مفید اولور . چیقه کلدی کبی‌که ، آنسزین یعنی وقتسز ، بردن بره کلدی دیمکدر .

ماضیٔ نقلی ومستقبلی ومضارعك مفرد غائبلری (اولمق) لفظیله ترکیب اولندقلرنده زمانی متضمن مصدر اولور . ایتمش اولمق ، ایده‌جك اولمق ، ایدر اولمق کبی بونلر اولمق مصدرینك تصریفیله سائر فعللر کبی تصریف اولنورلر .

فعل اعانه . — ایدی ، فعل اعانه اولوب ماضیٔ نقلیسی ایمش

TBMM KUTUPHANESI

وصیغهٔ شرطیه‌سی ، ایسه ، در . دیکر صیغه‌لری یوقدر . کیفیت تصریفلری بروجه آتی بیان اولنور .

ماضیٔ شهودی

ایدی ایدك ایدم ایدیلر ایدیکز ایدك

ماضیٔ نقلی

ایمش ایمشسین ایمشم ایمشلر ایمشسکز ایمشز

صیغهٔ شرطیه

ایسه ایسه‌ك ایسه‌م ایسه‌لر ایسه‌کز ایسه‌ك

مفرد مخاطبده ومتکلملرنده بعضاً های رسمیه حذف ایله ، ایسه‌ك ، ایسدم، ایسدك صورتنده یازیلورلر .

اشبو اعانه فعللری بعضاً جملهٔ اسمیه‌نك جزء اخیرینه یعنی خبره لاحق اولور . ماضیٔ شهودیسی جملهٔ اسمیه‌نك مضمونی مشاهده طریقیله حکایه‌یه دلالت ایلر . بنم صاچم کنج ایکن قومرال ایدی ، قاره دکل ایدی دینلدیکی کبی . ماضیٔ نقلیسی مضمون جمله‌یی سماع طریقیله نقل وروایته دلالت ایلر . فلانك قیزی الا کوزلی ایمش ، قاره کوزلی دکل ایمش دینلدیکی کبی .

صیغهٔ شرطیه دخی لاحق اولدیغی جمله‌یی دیکر برجمله‌یه شرط قیلار. شرط برجمله‌یه دیکر جمله‌یی ربط وتعلیق ایتمکدرکه اولکیسنه جملهٔ شرطیه وایکنجیسنه جملهٔ جزائیه دینور. نته‌که: «اوزی بوزوق ایسه سوزی چوروکدر . » و « اوزی صاف

TBMM KUTUPHANESI

دكل ایسه سوزی موثوق دکلدر . » دینلور . کذلك « عقلی وارایسه اکا کفیل اولماز » و « ایشی یوق ایسه بشقه‌سنه وکیل اواسون . » دینلور .

بعضاً صیغهٔ شرطیه‌نك الفی حذف ایله تخفیف اولنور . مثلا : وارسه، یوقسه دینلور . بعضاً یوقسه لفظی. اویله اولماسه مقامنده قوللانیلور. وعربجه‌نك (والا) لفظی مقامنه قائم اولور. مثلا : « خواجه افندینك غیرتی چوقدر. یوقسه مکتبمز بومرتبه ترقی ایتمز ایدی » و « سن‌اول طورانده یوقسه بن سکا کیده‌جك ایدم . » دینلور . وبعضاً صیغهٔ شرطیه حال مقامنده بولنه‌رق مضمون شرطك عدم وقوعی تقدیرنده جزانك وقوعی اولویتده اولدیغنی افاده ایدر . وبوصورتده آخرینه (دخی) یاخود (ده) الحاق اولنور . مثلا « قصور ایتدمسه‌ده التفاتکزی دریغ ایتمیکز.» دینلورکه قصورك عدم‌وقوعی تقدیرنده التفاتك دریغ ایدلمیه‌جکی اولویتده اولدیغی اکلاشیلور . قصور ایتدمسه‌ده جمله‌سی قصور ایتدیکم حالده بیله دیمك اولوب حال ترکیبی مقامنده بولندیغندن بومثللو شرطلره شرط حالی دینلور . بعضاً (دخی) و (ده) یرینه (بیله) کتوریلور . مثلا : قصور ایتدم بیله وقصورم اولسه‌بیله دینلور .

بالاده‌مذکور اولان افعال‌بسیطه صیغه‌لری اشبواعانه فعللریله ترکیب اولندقده‌مرکب صیغه‌لرپیدا اولور. شویله‌که: فعل‌اعانه‌نك

TBMM KUTUPHANESI

ماضئ شهودیسیله ترکیب اولندقده افعال حکایه صیغه‌لری وماضئ نقلیسیله ترکیب اولندقده افعال روایت صیغه‌لری وصیغهٔ شرطیه ایله ترکیب اولندقده افعال شرطیه حاصل اولور .

افعال حکایه معنای فعلی‌یی مشاهده طریقیله حکایه‌یه وافعال روایت سماع طریقیله نقل وروایته دلالت ایدر. وافعال شرطیه متضمن اولدیغی معنای شرطی‌یه دیکر برجمله‌یی ربط وتعلیق ایلر. کیفیت تصریفلری بروجه آتی بیان اولور :

فعل اعانه ایله مرکب صیغه‌لری

حکایهٔ فعل التزامینك خفیف حرکه‌لیسی :

سویدی سویدك سویدم سویدیلر سویدیکز سویدك

آغر حرکه‌لیسی

یازیدی یازیدك یازیدم یازیدیلر یازیدیکز یازیدق

سویدی سوه ایدی مخففی اولدیغی کبی یازیدق دخی یازه ایدك مخففی اولوب بعدالتخفیف ایکیسی برکلمه اولدیغندن فعل اعانه‌نك کافی قافه تبدیل اولنمشدر .

سوملی ایدی سوملی ایدك سوملی ایدم
سوملی ایدیلر سوملی ایدیکز سوملی ایدك

بونلر دخی بعضاً تخفیف اولنه‌رق سوملیدی، سوملیدك، سوملیدك دیو تصریف اولنور .

TBMM KUTUPHANESI

آغر حرکه‌لیلر دخی بویله‌در . فقط مخففك جمع متکلمنده فعل اعانه‌نك کافی قافه تبدیل ایله مثلا : یازملیدق دینلور .

حکایهٔ ماضیٔ شهودی

خفیف حرکه‌لیلر

سویدی	سویدك	سویدم
سویدیلر	سویدیکز	سویدك

آغیر حرکه‌لیلر

یازدیدی	یازدیدك	یازدیدم
یازدیدیلر	یازدیدیکز	یازدیدق

صورت دیکرله تصریفی

سودی ایدی	سودی ایدك	سودم ایدی
سودیلرایدی	سودیکزایدی	سودك ایدك

بوصورتده خفیف حرکه‌لی ایله آغیر حرکه‌لیلر بیننده برفرق یوقدر .

حکایهٔ ماضیٔ نقلی

سومش ایدی	سومش ایدك	سومش ایدم
سومش ایدیلر	سومش ایدیکز	سومش ایدی

بعضاً یالکز الفك حذفیله تخفیف اولنه‌رق ، سومشیدی کبی تصریف اولنور .

TBMM KUTUPHANESI

حکایهٔ حال

سویورایدی	سویورایدك	سویورایدم
سویورایدیلر	سویورایدیکز	سویورایدك

بونلر دخی بعضاً الف ویانك حذفیله تخفیف اولنه‌رق مثلا : سویوردی دینلور وبووجهله تصریف اولنور . فقط جمع متکلمده کرك خفیف حرکه‌لی اولسون ، کرك آغیر حرکه‌لی بولنسون لدی التخفیف فعل اعانه‌نك کافی قافه تبدیل اولنه‌رق مثلا : سوه‌یوردق ، یازه یوردق دینلور .

چونکه بعض بلاد عثمانیه‌ده (یور) لفظی برقاعده خفیف حرکه‌لی کلمه‌لرده ضمهٔ مبسوطهٔ ثقیله ایله تلفظ اولندیغندن سویوردق ، یازیوردق ، دینلمك لازم کلور ایسه‌ده استانبولجه بو (یور) لفظی خفیف حرکه‌لی اولان کلمه‌لرده دخی ضمهٔ مبسوطهٔ ثقیله ایله تلفظ اولنه‌رق کلمات شاذه حکمنه کیرمش اولدیغندن استانبول لسانجه سویوردق دینلمك لازم کلور .

حکایهٔ مستقبل

سوه‌جك ایدی	سوه‌جك ایدك	سوه جك ایدك
سوه‌جك ایدیلر	سوه‌جك ایدیکز	سوه‌جك ایدم

حکایهٔ مضارع

سور ایدی	سور ایدك	سور ایدم
سورایدیلر	سورایدیکز	سورایدك

TBMM KUTUPHANESI

بونلر اکثریا تخفیف اولنه‌رق سوردی ، سوردك كبی تصریف اولنور. آغیر حرکه‌لیلر دخی بو وجهله‌در . فقط جمع متکلمده برمنوال سابق کاف غینه تبدیل اولنه‌رق مثلا : یازارغق دینلور . منفیلری دخی عینیله بوقیاس اوزره تصریف اولنور.

روایت فعل التزامی:

سویمش	سویمشسین	سویمشم
سویمشلر	سویمشسکز	سویمشز

روایت فعل وجوبی:

سوملی ایمش	سوملی ایمشسین	سوملی ایمشم
سوملی ایمشلر	سوملی ایمشسکز	سوملی ایمشز

افعال شرطیه تصریفی

فعل التزامیٔ شرطی :

سوسه	سوسه‌ك	سوسه‌م
سوسه‌کز	سوسه‌لر	سوسه‌ك

اکثریا مخاطبله مفردنده ومتکلملرده های رسمیه اسقاطیله ، سوسك ، سوسم ، سوسك صورتنده یازیلور .

فعل وجوبیٔ شرطی :

سوملی ایسه	سوملی ایسه‌ك	سوملی ایسه‌م
سوملی ایسه‌لر	سوملی ایسه‌کز	سوملی ایسه‌ك

TBMM KUTUPHANESI

بعضاً الفك حذفيله تخفيف و وصل اولنه‌رق . سوملیسه دیو تصریف اولنور .

ماضیء شهودیء شرطی :

سودی ایسه	سودك ایسه	سودم ایسه
سودیلر ایسه	سودیکزایسه	سودك‌ایسه

بعضاً تخفیف ایله سودیسه ، سودکسه دیوتصریف اولنور .

دیکر صورت :

سودیسه	سودیسه‌ك	سودیسه‌م
سودیسه‌لر	سودیسه‌کز	سودیسه‌ك

بوصورتك آغیر حرکه‌لیسی :

یازدیسه	یازدیسه‌ك	یازدیسه‌م
یازدیسه‌لر	یازدیسه‌کز	یازدیسه‌ق

ماضیء نقلیء شرطی :

سومش ایسه	سومش ایسه‌ك	سومش ایسه‌م
سومش ایسه‌لر	سومش ایسه‌کز	سومش‌ایسه‌ك

روایت ماضیء شهودی صیغه‌سی یوقدر . روایت ماضیء نقلی یه کچه‌لم :

روایت ماضیء نقلی :

سومش ایمش	سومش ایمشسین	سومش ایمشم
سومش ایمشلر	سومش ایمشسکز	سومش‌ایمشز

TBMM KUTUPHANESI

روایت حال :

سویور ایمش	سویور ایمشسین	سویور ایمشم
سویور ایمشلر	سویور ایمشسکز	سویور ایمشز

بونلر دخی تخفیف ایله سویورمش ، سویورمشسین کبی تصریف اولنور .

روایت مستقبل :

سوه‌جك ایمش	سوه‌جك ایمشسین	سوه‌جك ایمشم
سوه‌جك ایمشلر	سوه‌جك ایمشسکز	سوه‌جك ایمشز

بونلر دخی بعضاً تخفیف ایله سوه‌جکمش کبی تصریف اولنور.

روایت مضارع :

سور ایدی	سور ایدك	سور ایدم
سور ایدیلر	سور ایدیکز	سور ایدك

بونلر اکثریا تخفیف ایله سوردی دیو تصریف اولنورلر وبوصورتده جمع متکلمده کاف قافه تبدیل اولنه‌رق مثلا : یازاردق دینلور.

بونلر دخی بعضاً تخفیف ایله سومشیسه ، یاخود سوه‌شسه دیو تصریف اولنور .

حال شرطی :

سویور ایسه	سویور ایسه‌ك	سویورایسه‌م
سویور ایسه‌لر	سویور ایسه‌کز	سویورایسه‌ك

TBMM KUTUPHANESI

مستقبل شرطی :

سوجك ایسه	سوجك ایسه‌ك	سوجك ایسه‌م
سوجك ایسه‌لر	سوجك ایسه‌کز	سوجك ایسه‌ك

مضارع شرطی :

سور ایسه	سور ایسه‌ك	سور ایسه‌م
سور ایسه‌لر	سور ایسه‌کز	سورایسه‌م

بعض تخفیف ایله سورسه دیو تصریف اولنور .

کرك حکایه ، کرك روایت وکرك شرط صورتلرنده ادات جمع اولان (لر) ك اصل فعله علاوه‌سی جائز اولور.

مثلا : سومشلر ایدی، سویورلر ایدی، سوه‌جکلر ایدی، سورلرایدی ، وکذا سومشلر ایمش، سویورلر ایمش، سوه‌جکلر ایمش، سورلر ایمش ، وکذلك سومشلر ایسه، سویورلر ایسه ، سوه‌جکلر ایسه ، سورلرایسه، دینلمك جائز اولور. بونلر دخی بعضاً تخفیف ایله مثلا : سومشلردی ، سومشلرمش ، سومشلرسه دیو تصریف اولنور .

فائده .— فعل التزامینك حکایه وروایت صیغه‌لری بعضاً شرط مقامنده استعمال اولنورلر. نته که « اکر بروسه‌یه کیدیدك چوق منفعت کورردك » اکر تعلیمه‌لره دوام ایدیمشم ، چوق فائده کوره جکمشم دینلدیکی کبی . بونلر بعضاً تمنی ایچون قوللانیلورلر. نته‌کیم : « کاشکی وقتیله اوقومغه چالیشیدم .

TBMM KUTUPHANESI

كاشكه تحصيلده بولينمشز » دينلديكى كبى . بعضاً فعل التزامئ شرطى دخى بويله تمنى معناسنه قوللانيلور. نته‌كه : «آه بوسنه بروسه‌يه كيتسم» دينلديكى كبى . بعضاً تعظيم ايچون امر مقامنده بو فعل التزامئ شرطى قوللانيلور. نته‌كه : «شو مكتوبى يازيكز.» مقامنده ، يازسه‌كز . و «افندمز شو مسوده‌يى تصحيح بيوريكز» مقامنده بيورسه‌كز دينلديكى كبى.

صيغهٔ صله — ماضئ شهودينك ياخود مستقبلك مفرد غائبنه ضمير وصفى علاوه اولندقده صيغهٔ صله اولوركه اولكيسنده زمان ماضى‌يى وايكنجيسنده زمان استقبالى متضمن و فاعلنه مضاف مصدر قبيلندن اولور. نته‌كه : «آنك سنى سوديكى ندن معلوم .» و «آنك سكا تذكره يازديغى ايشيدلدى .» و «كله‌جكى محققدر.» « قاله‌جغنى بيلمم » دينلور .

جمعلرنده ادات صله ساكن قلنور وغين دخى قافه منقلب اولور. سودكلرى ، يازدقلرى ، سوه‌جكلرى ، يازه‌جقلرى كبى.

مخاطب و متكلمه مضاف اولدقلرنده آخرلرينه اصولى وجهله ضمير اضافيلرى لاحق اولور . سوديكيم ، يازديغم ، سوجككز ، يازه‌جغز كبى.

صيغهٔ صله چوق دفعه وصف سببى مقامنده استعمال اولنور. نته‌كه : « سوديكى ذات ، كوره‌جكى التفات ، يازديغنك يازى ، اوقويه‌جغك كتاب ، كيتديكيم زمان ، اوغرايه‌جغم يرلر » دينلور.

TBMM KUTUPHANESI

مصدرك آخرینه (ده) علاوه واولمق ماده‌سیله ترکیب اولندقده زمان حاضری متضمن برصیغهٔ صله اولور واولمق فعلنك تصریفیله دیکرلری کبی تصریف اولنور. مثلا: سومکده اولدیغی. یازمقده اولدیغك ، کلمکده اولدقلری ، کورمکده اولدیغمز کبی ،

بعضا اولمق یرنده بولنمق ماده‌سی استعمال اولنور . یازمقده بولندیغی ، یازمقده بولندیغم کبی . بعضاً ایدیکی قوللانیلور . یازمقده ایدیکی، یازمقده ایدکلری ، یازمقده ایدیکك کبی، بعضیلر بومقامده ایدیکی لفظنی واو ایله ، ایدوکی ، ایدوکم، ایدوککز ، صورتنده یازارلر.

باب سادس

ادوات یعنی حروف معانی بیانده‌در.

ادات ندا . — لسان ترکیده (آ) حرف ندادر وعربینك (یا) لفظنه مقابلدر . آجانم کبی .

بعضاً بوکا (ها) الحاق اولندقده مقام تحسرده (آه) دنیلور و(یا) ایله تعجب ایچون (آی) استعمال اولنور . فتحهٔ خفیفه ایله حرکه‌لنه‌رك یتیشور مقامنده (اَه) دینلور . ضمهٔ ثقیلهٔ مبسوطه ایله حرکه‌لنه‌رك مقام تلذذده (اوه) دینلور . اولنه واو ادخال اولنه‌رق مقام تأسفده (واه) دینلور . استعجال مقامنده (هایدی)

TBMM KUTUPHANESI

لفظی قوللانیلور . نته‌که : هایدی کیده‌لم دینلور . بعضاً تأکید ایچون فعللرك آخرینه (آ) کتوریلور . مثلا : بویله اولور آ . دنیلورکه شبهه‌سز بویله اولور دیمکدر . فقط فعل اکر خفیف حرکه‌لی اولورایسه (آ) دخی فتحهٔ خفیفه ایله حرکه‌لنور وفعله وصل اولنور. مثلا: فلان افندی بوکون مکتبه کیدرنه (کیدره) دینلور البته کیدر. دیمکدر. باقسك آ (باقسکا) وکلسك‌نه (کلسکه) دخی بوقبیلدندر . آخری متحرك اولان فعللردن صکره کلدکلرنده یایه قلب اولنور. مثلا: دیدیکیم چیقدی یا وافندی کلدی یه، دینلور. بعضاً (یا) و (یه) تنبیه ایچون کلمه‌نك اولنه داخل اولور . « یاطوغری ، دیدیکك آدمك بویالانه نه دیرسك » و « یه سن نیچون بویله یالانجیلرك سوزلرینه آلدانورسین » دینلدیکی کبی .

فارسیده ادات ندا اوله‌رق کلمه‌نك آخری مفتوح وممدود قلنور. عربیده دخی کلمه‌نك اولنه (ای) کتوریلور .

بونلر نادراً بعض اشعار عثمانیه‌ده استعمال اولنورلر. نته‌که: عزتا ، یاخود ای عزت ! عزت ! دینلور .

ادات تنبیه .— تنبیه سویلنه‌جك سوزه مخاطبك دقت نظرینی جلب ایتمکدر.

(ایشته) تنبیهدر . ایشته ایش بویله کوریلور. ایشته درسه بویله چالشملی دینلدیکی کبی .

(هله) دخی ادات تنبیهدر . هله شوکا باق جمله‌سنده

TBMM KUTUPHANESI

اولدیغی کبی. فقط اکثریا مقام مظفریتده قوللانیلور. هله درسمی بالله دم . وهله دیدیکمی یاپدم ، جمله‌لرنده اولدیغی کبی . بعضاً خصوصا مقامنده استعمال اولنور. استانبوللك، هله بوغاز ایچنك هواسی نه لطیفدر! دینلدیکی کبی.

(ها) دخی ادات تنبیهدر. نته‌کم هادیکله بن‌سکا بو مسئله‌یی آکلاده‌یم دینلدیکی کبی . عربیده دخی (ها) ادات تنبیهدر . هکذا کبی‌که ایشته بویله دیمکدر .

ادات تعلیل .— (ایچون) ادات تعلیلدر. برحکمك علتنه لاحق اولور . نته‌کیم : زیارت ایچون کلدم دینلور .

مبهماته واسم اشارتلره وضمیرلره وصیغهٔ صله‌یه دخی لاحق اولور. نه ایچون، بونك ایچون، آنك ایچون ، بنم ایچون، بویله اولدیغی ایچون کبی. بعضاً الفی حذف ایله تخفیف اولنور. نیچون، آنکچون، بنمچون، اولدیغیچون کبی. بعضاً نه‌یه تخفیف اولنه‌رق نیچون مقامنده نیه دینلور .

فارسیجه (برای) ایچون معناسنه‌در . برای خاطر کبی که خاطر ایچون دیمکدر .

عربیده لام مکسوره ایچون معناسنه کلور. لغرض ، لسبب ، کبی‌که برغرض ایچون ، بر سبب ایچون دیمکدر. بعضاً (اجل) لفظیله قوللانیلور . لاجل المصلحه کبی که مصلحت ایچون دیمك اولور . (زیرا) دخی ادات تعلیلدر. فقط جمله‌لرك اولنه داخل

TBMM KUTUPHANESI

اولور وآلات طرفده‌کی جمله‌نك اوست طرفنده‌کی جمله‌یه علت اولدیغنی افاده ایلر. بعضاً (چونکه) لفظی دخی زیرا مقامنده استعمال اولنور. (اوزره) ادات استعلادرکه بر شیئك اوستی دیمکدر. آت اوزره، واستراحت اوزره کبی وأکثریا ضمیر اضافی ایله قوللانیلور. واوزرینه، اوزریکه، اوزریمه، اوزرینه، اوزریکزه اوزریمزه دینلور. مصدرلره لاحق اولدقده شرط معناسنی متضمن اولور. مثلا: دفترطوتمق اوزره مأمور اولدی.» دینورکه، دفتر طوتمق شرطیله دیمك اولور. بعضاً زمان استقبالی زمان حاله تقریب ایدر. کیتمك اوزره‌یم دینلدیکی کبی که همان شمدی کیده‌جکم دیمك اولور.

فارسیده (بر) اوزره معناسنه‌در. نته‌که: بر کمال دینلورکه کمال اوزره دیمکدر. عربیسی (علی) حرفیدر. علی کل حال کبی که هرحال اوزره دیمکدر.

(اکر) حرف شرطدر. فارسیدن مأخوذدر. جملهٔ شرطیه‌لر اوزرینه داخل اولور. «اکر بروسه‌یه کیدر ایسه‌ك، شفا بولورسین.» کبی وشرط حالی اوزره داخل اولدقده اکا (چه) علاوه قیلنور. مثلا: اکرچه بن سزك زیارتکزه کیتمدم ایسه‌ده، سز نزاکت ایدوب بزه کلیکز.» دینلور وبعضاً الفی حذف ایله کرچه یازیلور. وبعضاً (اکرچه) یرنده (هرنه قدر) لفظی قوللانیلور.

TBMM KUTUPHANESI

(ایكن) ادات حالیتدر . جمله‌لره لاحق اولور . مثلا : « بن سكا مخلص ایكن » دینلور كه مخلص اولدیغم حالده دیمك اولور . كذلك « بن فلان یره كیدر ایكن » دینلور كه كیتمكده اولدیغم دیمك اولور وبعضاً الفی حذف ایله تخفیف اولنور . مثلا كیدركن دینلور .

(ایله) بعضاً مصاحبت ایچون اولور . یعنی برلكده اولمق معناسنی افاده ایلر . نته كه : « فلان اغا ، پاشا ایله یالی‌یه كیتدی . » دینلدیكی كبی وبعضاً تأكید ایچون (بیله) یاخود (برابر) علاوه اولنور . فلان افندی ایله بیله ، یاخود برابر بروسه‌یه كیتمش دینلدیكی كبی .

بعضاً استعانه ایچون اولور . آلیت ووساطت معناسنی افاده ایلر . نته كه : قلم ایله یاخود كندی قلمی ایله یازدی . وبچاق ایله ، یاخود بچاغی ایله ، وبالطه ایله یاخود بالطه‌سی ایله كسدی دینلور . بعضاً الفی حذف ایله تخفیف اولنور . قلمله ، قلمیله وبچاقله ، بچاغیله ، بالطه‌سیله دینلور . بعضاً مصدر لاحق اوله‌رق تعلیل معناسنی افاده ایدر . كسمكله كبی كه كسدیكی ایچون دیمك اولور . بعضاً (ایله) معناسنده (برله) قوللانیلور . ایتمك برله ، یاءق برله كبی .

فارسیجه (با) ایله معناسنه‌در . نته كه : باسند دینلور ، سند ایله دیمكدر . عربجه‌ده بو مقامده باء مكسوره ومع لفظی قوللانیلور . بالسلامه كبی كه سلامت ایله دیمكدر . ومع مافیه دینلور كه شونكله بیله دیمك اولور .

TBMM KUTUPHANESI

(ایمدی) ادات تفصیلدر . بر کلام مجملی تفصیل ایچون کلان جمله‌نك اولنه داخل اوله‌رق بو جمله‌نك ماقبلنی تفصیل ایده‌جکنی اشعار ایلر .

(اما) عربیدن مأخوذدر ، اوست طرفندن کچن مبهم سوزی ایضاح ایچون ایراد اولنان جمله‌نك اولنه داخل اولور .

(انجق) اداتِ حصردر . بر حکمك بر شیئه انحصارینی افاده ایلر وحصر ایکی معنایی مشتملدر : بری معنای ثبوتیدر که برشیئك بر شیده بولنمسیدر .

دیکری معنای سلبیدرکه اول حکمك بشقه یره سرایت ایتمه‌سیدر . بوحصر (انجق) لفظنك داخل اولدیغی کلمه‌ده اعتبار اولنور. مثلا : « فلان کشی ایله استانبوله آنجق بن کیتدم.» دینلدکده کیتمك متکلمه مقصور اولوب بشقه‌سنك کیتمدیکنی افاده ایدر و « آنکله بوکون بن ، آنجق استانبوله کیتمدم. » دینلدکده کیتمه‌سی استانبوله مقصور اولوب بشقه یره کیتدیکنی افاده ایلر و« بن بوکون استانبوله آنجق آنکله کیتدم.» دینلدکده بشقه‌سیله کیتمدیکنی مفید اولور . بعضاً جملهٔ استدراکیه‌یه یعنی بر کلامك ابهام ایلدیکی خاطره‌یی دفع ایچون ایراد اولنان جمله‌یه داخل اولور. مثلا : « چوق سویله‌دی، آنجق افاده‌سندن برشی اکلاشلمدی » دینلورکه چوق سویلدی دینلدکده چوق شیلر اکلاشلمق خاطره کلور وبونی دفع ایچون آنجق برشی اکلاشلمدی

TBMM KUTUPHANESI

دینلور « رجا ایتدی ، انجق رجاسی قبول اولنمدی. » عبارەسی دخی بو قبیلدندر .

عربیدن مأخوذ اولان (فقط) لفظی آنجق کبی حصر واستدراك ایچون قوللانیلور. ینه عربیدن مأخوذ اولان (لکن) لفظی دخی استدراك ایچون استعمال اولنور .

(بلکه) ادات اضرابدر . یعنی اوسط طرفدەکی سوزدن صرف نظرله آلت طرفندەکی سوزه باق دیمکی اشعار ایلر . نته‌که : آنك سوء حالی یالکز کندوسنه دکل ، بلکه بالجمله اقرباسنه مضردر دینلدیکی کبی .

(جه) اسم وصفت بابلرنده بیان اولندیغی اوزره اسملره لاحق اولەرق ادات نسبت وصفتلره لاحق اولەرق ادات تصغیر اولور . بعضاً دخی ادات تمیز اولورکه برحکمك جهتنی بیان ایلر . نته‌که : سن معلوماتجه آکا فائقسین. دینلورکه معلومات جهتیله دیمك اولور . وبنجه بویلەدر، دینلورکه بنم عندمده، بکا کوره ، دیمك اولور . بعضاً ماضیٔ نقلینك، یا مضارعك مفرد غائبنه لاحق اولور واکا برده (سنه) علاوه اولنەرق تشبیه معناسی افاده ایلر .

نته‌که : اولمشجەسنه وایدرجەسنه دینلورکه اولمش کبی ، وایدرکبی دیمك اولور .

(ده) ادات ظرفیتدر: بروسەده ، کوزموسمنده ، آت صرتنده

TBMM KUTUPHANESI

بونده ، شونده ، آنده کبی . صیغهٔ صله‌یه لاحق اولدقده نون ایله مثلا : کیتدیکنده ، واردیغنده دینلور .

فارسیده (دَرْ) ده معناسنه‌در : درخاطر ، کبی که خاطرده دیمکدر . عربیده دخی (فی) ده معناسنه‌در . فی‌الواقع ، کبی که واقعده دیمکدر .

ظرفلر ایکی قسمدر . بری ظرف مکاندر : یرده ، قوناقده مکتبده کبی . دیکری ظرف زماندر : آیده ، ییلده کبی .

بعضاً ظرف زمانلردن ادات ظرفیت طی اولنور . اقشام چیقدم ، بوکون کلدم کبی .

صکره کلمه‌سی ظرف زمان اولدیغی حالده دائما اداتسز قوللانیلور . صکره کلدی کبی .

بومقامده عربیدن بعده ، مؤخراً ومقابلنده مقدما لفظلری قوللانیلور .

(دك) ادات انتهادر . برفعلك نهایت بولدیغی شیئه لاحق اولور : بروسه‌یه‌دك کیتدم دینلدیکی کبی .

بعضاً آخرینه یاونون ساکنه علاوه اولنه‌رق دکین دینلور . بعضاً تأکید ایچون کلمه‌نك اولنه (چاق) کتوریلور : چاق بروسه‌یه دك دینلدیکی کبی ، لکن بو (چاق) لفظنك استعمالی مهجوردر . بعضاً دك یرنده قدر لفظی قوللانیلور : بروسه‌یه قدر کیتدم دینلدیکی کبی .

TBMM KUTUPHANESI

فارسیجه بو معنایه تا حرفی قوللانیلور : تا بصباح کبی که صباحه‌دك دیمکدر. عربیده (الی) ادات انتهادر : الی آخرالعمر کبی که آخر عمره‌دك دیمکدر .

(دن) ابتدا ایچوندرکه برمسافه‌نك مبدئنه لاحق اولور : استانبولدن مصره قدر کیتدم دینلدیکی کبی . یاخود برزمانك مبدئنه لاحق‌اولور وبو لفظی علاوه‌اولنور : شهر رمضاندنبرو ، کبی . وبعضاً سببیت ایچون اولوب فعلك منشأ وسببنه لاحق اولور : اوبکا کلمدیکندن بن ده آکا کیتمدم . وبوندن ناشی کوروشمه‌مدك ، دینلدیکی کبی . وبعضاً بیان ایچون اولور : کومشدن ظرف یاپدرمق ، کبی که ظرفك اصلی بیان اولنور .

مصدر تخفیفیه لاحق‌اوله‌رق آندن مقدم برفعلك وقوعنی اشعار ایلر : سن اورایه کیتمدن بن کلیوردم ، دینلدیکی کبی وبعضاً ادات تفضیل اولان دها لفظندن اول کلور : بو آندن دها اعلادر ، کبی . وبعضاً اشبو (دن) اداتندن صکره (ایسه) زیاده قیلور :

نته‌که : آنك لاقردیسنی ایشتمکدن ایسه ، کندیسنی کورمك دها اولادر ، دینلور . و(دن) بعضاً بشقه لفظیله ایله برابر استثنا مقامنده استعمال اولنه‌رق برحکمدن مستثنا اولان شیئه لاحق اولور : مکتبدن بر یره کیتمه ، دینلدیکی کبی که هیچ بر یره کیتمه، الامکتبه کیت دیمك اولور . وبعضاً بشقه یرنده (غیری) یاخود (ماعدا) قوللانیلور . بندن غیری ، سندن ماعدا ، کبی .

TBMM KUTUPHANESI

فارسیده (از) وعربیده (من) و (عن) دن معناسنه‌در : ازهرجهت ، من الغرائب ، عن اجزای کتاب کبی که هرجهتدن ، غرائبدن ، اجزای کتابدن دیمکدر . فارسیده (مکر) عربیده (الا) استثنا ایچوندر . ایکیسی دخی بعضاً لسان عثمانیده استعمال اولنور . مثلا : فلان افندی بردرس فوت ایلمز ، مکرکه نامزاج اوله . وبریره کیتدیکی یوق ، الامکتبه کیدر دینلور . (دیو) ترجی یعنی بر فعلك وقوعنی امید ومأمول ایتمك مقامنده قوللانیلور . مثلا : اکرام اولنور دیو کلدم دینلورکه اکرام اولنور امید واملی ایله کلدم ، دیمك اولور .

ادات نفی . — (سز) ادات نفیدر . اسملره لاحق اولدقده صفت اولور . عقلسز ، پاره‌سز ، کبی که عقلی ، پاره‌سی اولمیان دیمکدر .

بعضاً آخرینه بر یا ونون ساکنه علاوه اولنور و (زا) دخی مکسور قلنور : آکسزین کبی . مصدرلره لاحق اولدقده دائما بویله یا ونون ایله قوللانیلور : کلمکسزین ، صورمقسزین کبی . اما صفتلره لاحق اولماز . انلرده ادات نفی (دکل) لفظیدر : دلی دکل ، عاقل دکل کبی . (هیچ) نفی تأکید ایچوندر : او هیچ بردرس فوت ایلمدی ، بنم اکا هیچ بردیه‌جکم یوقدر دینلدیکی کبی .

فارسیجه (بی) سز ، (نا) دکل معناسنه‌در . نته‌که : بی‌سبب دنیلورکه سببسز دیمکدر . ونالایق دیناورکه لایق دکل دیمکدر .

ینه فارسیجه (نه) ادات نفی اولوب مکرر اوله‌رق قوللانیلور :

TBMM KUTUPHANESI

نه اویله اولور ، نه بویله اولور. جمله‌لرنده اولدیغی کبی که ایکی درلوسی‌ده اولماز دیمك اولور .

عربیده (لا) ادات نفی اولوب لسانمزده دخی بعضا با ایله قوللانیلور : بلاسبب کبی که سببسز دیمکدر .

بعضاً بو مقامده (بغیر) لفظی قوللانیلور : بغیرحق کبی که حقسز دیمکدر. یالکز (غیر) لفظی صفتلره داخل اولور: معاملهٔ غیر لایقه کبی که لایق اولمیان دیمکدر .

(که) فارسیدن مأخوذ ادات ربطدر. بعضاً صفتی موصوفه ربط ایلر. نته‌کیم : بوچوجق که درسنه مداومدر ، آز وقتده فیض بولور دینلور. بعضاً مفعولی فعله ربط ایدر. نته‌کیم : آکلادم که سن درسه چالشمامشسین دینلور . ودرسه چالشمدیغکی آکلادم دیمك اولور. بعضاً میم الحاق اولنور وهای رسمیه یایه تبدیل ایله یا حذف ایدیلور وکیم ویا کم دینلور .

ادات تشبیه.— (کبی) ادات تشبیهدر. مشبه لاحق اولور. نته‌که : اینجو کبی دینلور . بعضاً صیغهٔ صله‌یه لاحق اوله‌رق درحال معناسنی افاده ایلر. مثلا : او کلدیکی کبی بن کیتدم . دینلدکده آنك کلدیکی وقت بن درحال کیتدم دیمك اولور.

عربیده کاف مفتوحه ادات تشبیه اولوب لسان عثمانیده نادراً قوللانیلور : کالاول ، کبی که اولکی کبی دیمکدر .

(جلین) دخی لسان ترکیده ادات تشبیهدر. شمدی نادر قوللانیلور : بنجلین ، کبی که بنم کبی دیمکدر.

TBMM KUTUPHANESI

بویله ، شویله ، اویله لفظلری دخی بونك كبی ، شونك كبی ، آنك كبی معنالرینه استعمال اولنورلر .

عربجه (كذا) بویله و (هكذا) اشته بویله و (كذلك) شویله دیمك اولوب بعضاً عباره آره‌سنده استعمال اولنورلر .

(نته كه) و (نته كیم) دخی تشبیه وتمثیل ایچوندر، فقط جمله‌لرك اولنه داخل اولورلر .

(صان) امر حاضردر ، فقط (صانكه) تشبیه مقامنده استعمال اولنور. مثلا : «صانكه او بنی بیلیور» دینلورکه بیلیور كبی دیمك اولور.

(كویا) فارسی اولوب (صانكه) معناسنه استعمال اولنور. لسان فارسیده (وش) و (آسا) ادات تشبیه اولوب بعض اشعار ومنشئات عثمانیه‌ده استعمال اولنور . ماهوش ومسك آسا كبی‌كه آی كبی و مسك كبی دیمكدر .

كذلك (واری) دخی ادات تشبیهدر . نته‌كه : كل كبی دیه‌جك یرده كلواری دیرلر .

(می) ادات استفهامدر. دائما مسئول عنهه لاحق اولور . مثلا : بروسه‌یه‌می كیتدك ؟ دینلدكده كیتدیككك یر بروسه‌میدر ؟ دیو سؤال ایدلمش اولور. و بروسه‌یه واپور ایله‌می كیتدك ؟ دینلدكده، بروسه‌یه كیتدیكی معلوم اما نه واسطه ایله كیتدیكی مجهول اولدیغندن واپور ایله‌می دیو سؤال ایدلمش اولور . اگر

TBMM KUTUPHANESI

كیتمك فعلنك وقوع وعدم وقوعندن سؤال اولنەجق اولورایسه ، فعله الحاق اولنور وضمیر تعلیللردن صكره و ضمیر نسبیلردن اول كتوریلور . مثلا : بروسەیه كیتدكمی ؟ یاخود كیده جكمسین؟ دینلور . بووجهله واقع اولان سؤاللرك جوابلرنده اكر جمله حالی اوزره تقریر اولنەجق ایسه ادات تصدیق اولان (اوت) لفظی قوللانیلور . نته كه : بروسەیه كیتدكمی ؟ سؤالنك جوابنده ، اوت دینلدكده كیتدم دیمك اولور واكر (خیر) دینلور ایسه رد ایدلمش یعنی كیتمدم دینلمش اولور .

بعضاً اوت یرنده عربیدن مأخوذ اولان بلی قوللانیلور .

استفهام بعضاً مقام نفیده ایراد اولنوب استفهام انكاری تسمیه اولنور . نته كه : یاپەمدك ، مقامنده یاپه بیلدكمی ؟ دینلور .

حروف عطف — لسان عربیده واو مفتوحه حرف عطف اولوب لسان عثمانیده دخی مستعملدر ومطلقا جمع ایچوندر .

ایكی ذاتك برحكمده ویاخود ایكی حكمك برذاتده اشتراكلرینی افاده ایدر . مثلا : فلان وفلان كلدی دینلدكده ایكی ذاتك كلمك فعلنده اشتراكلری افاده اولنور فلان وفلانی كوردم دینلدكده كورمك فعلنك تعلقنده ایكی ذاتك اشتراكی افاده اولنور . فلان كلدی وكیتدی ، دینلدكده ، كلمك وكیتمك فعللرنده بر ذاتك اشتراكلری افاده اولنور . لكن بو اجتماع اشتراكلردن معیت یاخود تقدم وتأخر معنالری مستفاد اولماز .

TBMM KUTUPHANESI

اكر معيت معناسى افاده اولنمق ايستنيلور ايسه برلكده ياخود برابر لفظى علاوه اولنور . مثلا : فلان وفلان برلكده ياخود برابر كيتديلر دينلور .

تقديم وتأخير ايچون دخى صكره ، ياخود بعده علاوه اولنور . مثلا : فلان صكره ياخود بعده فلان كلدى دينلور . وبعضاً بر واو ايله ايكى كلمه ديكر ايكى كلمه اوزره عطف اولنور . مثلا : فلان افندى قلمه وبرادرى مكتبه كيديور دينلور . بعضاً برجمله ديكر جمله اوزرينه عطف اولنور : فلان اوقودى ، فلان يازدى كبى . لسان عثمانيده ادات عطف چوق دفعه ترك اولنور . نته كه : كاغد قلم كتور ، فلان كلدى كيتدى ، دينلور كه كاغد وقلم ، كلدى وكيتدى ديمك اولور . (دخى) ومخففى اولان (ده) ادات عطفدر . بعضاً واو يرنده قوللانيلور . نته كه : فلان دون كلدى . بوكون دخى ، ياخود ، بوكون ده كيتدى دينلور . بعضاً جزالره داخل اولور : اوكلورسه بن دخى ياخود بن ده كيدرم كبى . (ده) بعضاً صيغهٔ عطفيه يه علاوه اولنور : كلوبده كيتدى . كبى .

(هم) دخى جمع واشتراك معناسنه ادات عطفدر : كلدى هم كيتدى كبى . چوق دفعه مكرر اوله رق ايراد اولنور . هم كلدى ، هم كيتدى ، كبى . بعضاً ايكنجيسنك آخرينه (ده) علاوه اولنور . هم كلدى ، هم ده كيتدى كبى . واو لسان فارسيده

TBMM KUTUPHANESI

دخی حرف عطفدر . فقط معطوف علیهك آخرنده حرف املا یاخود حرف مد بولنور ایسه مضموم اوقنور : خانه وکاشانه ، صفا وجفا کبی ، والا واو تلفظ اولنمیوب معطوف علیهك آخری ضمه ایله حرکه‌لنور : کاغد وقلم کبی . اشعار عثمانیه‌ده دخی بعضاً واو عطف بو وجهله استعمال اولنور .

(یاخود) ومخففی اولان (یا) دخی حرف عطفدر . فقط احد امرین ایچوندر . نته‌که : صو ، یاخود شربت کتور وفلان یافلان کلسون ، دینلور . بو (یا) چوق دفعه مکرر اوله‌رق ایراد اولنور . نته‌که : (یا کتابمی اعاده ایت یاپاره‌سنی ویر)و(یامکتبه کیت ، یا برصنعته تشبث ایت) دینلور ومقام استفهامده بعضاً یاخود یرینه (یوقسه) کتوریلور . نته‌که : خواجه افندی مکتبه کلدیمی ، یوقسه کلمدیمی ؟ دنیلورکه یوق بلکه کلمدیمی ؟ دیمك اولور . واکر امرینده تساوی قصد اولنور ایسه (کرك) لفظی قوللانیلور : کرك کلسون ، کرك کلمسون کبی که کلوب کلمه‌مسی متساویدر دیمك اولور .

باب رابع

کلام وجمله‌لره مخصوص اولان بعض مسائلی حاویدر .

کلام برتمام سوز دیمکدر . ارکان اصلیه‌سی مسندالیه ومسند

TBMM KUTUPHANESI

ورابطه‌در. نته‌كه: عدالت كوزلدر، ديديكمزده مبتدا يعنى عدالت، مسنداليه وخبر يعنى كوزل، مسنددر. و(در) اسناده دلالت ايليان رابطه‌در.

جملهٔ فعليه‌لرده ايسه، فاعل مسنداليه، فعلى مسنددر. وبعض افعالده رابطه اولميوب اسناده دلالت ايليان آنجق صيغه وهيئتدر. نته كه: كل وكلدى برر كلامدر. بونلرده ايسه مستقلاً اسناده دلالت ايده‌جك بر لفظ يوقدر.

مضاف اليه وصفت مسند اليهك، يامسندك قيدلرى اولوب بونلر ايسه بحثمزدن خارجدر. آنلر يوقاروده بيان اولنمشدر. بوراده متممات جمله‌دن بحث ايده‌جكز:

متممات جمله اوچدر. يعنى حال، تمييز ومتعلقات فعلدر. حال اكثريا فاعلك حين اجراى فعلده هيئتنى مبين اولور: كوله‌رك كلدى كبى. بعضاً مفعولك هيئتنى مبين اولور. نته‌كه: بن آنى كيينمش اولديغى حالده كوردم دينلديكى كبى.

تمييز نسبتك جهتنى بيان ايلر. نته‌كه: سن اكا معلوماتجه فائقسين دينلديكى كبى.

متعلقات فعل مفعول به، مفعول اليه، حروف تعليل، استعلا، مصاحبت، ظرفيت، انتها، ابتدا وتشبيه ايله فعللرى مربوط اولان لفظلردر: قلبمى قيرمه، كناهه كيرمه، نيچون بو قدر اوزريمه واريورسين. بمله اوغراشمه، بن مكتبده

TBMM KUTUPHANESI

صباحدن آقشامه‌دك درسه چاليشيورم . بنم كبی آرقداشمی بوله‌جقسين ؟ جمله‌لرنده اولديغی كبی . بونلر بعضاً مسند اولورلر . بكا ايتديككك اذا نيچوندر ؟ خواجه مكتبده در . درس ساعت اونه‌دكدر . بنم چكديكم هپ سندندر . بو باغچه باغ ارم كبيدر دينلديكی كبی .

هر كلام بر جمله در . لكن هر جمله‌يه بر كلام دينلمز . زيرا بعض جمله‌لر واردركه بر بشقه جمله‌يه مربوط اوله‌رق مستقل بر كلام اولمز . بلكه كلامك بر جزئی اولور . مثلا : جملهٔ شرطيه كلام اولميوب بلكه جملهٔ جزئيه ايله برابر بركلام اولور . كذلك جمله‌لر بعضاً حال تركيبی اوله‌رق ديكر جمله‌يی متمم اولور . مثلا : بن سكا پدرانه نصيحت ايلمشيكن سن طوتمدك . تركيبنده ، نصيحت ايلمش جمله‌سی حال تركيبی اوله‌رق ، طوتمدك جمله‌سنی متمم اولور . وحال بويله ايكن نيچون عناد ايديورسين؟ تركيبنده ، حال بويله ايكن جمله‌سی ايدرسين جمله‌سنی متمم اولور .

كذلك برجمله صيغهٔ صيله صورتنه قونلدقدن صكره (حالده) ياخود (تقديرده) لفظی علاوه اولنه‌رق حال تركيبی اولور . نته‌كه : ايش بويله اولديغی حالده ، ياخود بويله اولديغی تقديرده ، دينلور وبعضاً جمله‌لر تمييز اولور . نته‌كه : بن سكا مخلص اولديغم جهتله بويله نصيحت ايديورم . ياخود سكا اخلاصم بركمال اولديغی جهتله اخطار ايديورم دينلور .

TBMM KUTUPHANESI

بعضاً جمله‌لر صیغهٔ صله صورتنه قونیله‌رق متعلقات فعلدن اولورلر. مثلا: او بکا اکرام ایتدیکیچون بن‌ده اوکا اکرام ایتدم دینلدکده، اکرام ایتدیکیچون جمله‌سی صیغهٔ صله اوله‌رق اکرام ایلدم فعلنه تعلق ایتمشدر. سائرلری‌دخی بوکا قیاس اولنه.

فائده — صیغهٔ صله معفول الیه صورتنه قونیله‌رق (مبنی) یاخود (بناءً) الحاق اولندقده، تعلیل معناسنی مفید اوله‌رق دیکر برجمله‌نك متممی اولور. توجهکز برکال اولدیغنه مبنی، یاخود بناءً دینلدیکی کبی‌که اولدیغیچون دیمك اولور. بعضاً (مبنی) یا (بناءً) یرینه (نظراً) لفظی کتوریلوب تمییز مقامنده اوله‌رق متمم اولور. نته‌که: سزك بوطور ومعامله‌ده بولندیغکزه نظراً دینلورکه بولندیغکزه کوره، یاخود باقیلورسه دیمك اولور.

باب سادس

الفاظ عربیه‌یه مخصوص اولان مسائل بیاننده‌در

فصل اول

معرفه ونکره‌یه دائردر

لسان عربیده اسم جنسلر یا معرفه یاخود نکره اولور. شویله‌که: اولنه لام تعریف دینلان (ال) کتوریلور ایسه معرفه دینلور. وبونك همزه‌سی همزهٔ وصل اولدیغندن اوست طرفنه

TBMM KUTUPHANESI

متصل اولدقده ساقط اولور. فی الحال كبی كه اول حالده دیمكدر.
واكر آخرینه تنوین دینلان كیزلی نون كتوریلور ایسه نكره دینلور وعلامت اولەرق ایكی حركه قونور : لغرضٍ ولمعنىً كبی كه برغرض ایچون وبر معنی ایچون دیمكدر . بعضاً تنوینی تأكید ایچون (ما) علاوه ونون میمه قلب وادغام اولنور: لغرض ما كبی كه غرضلردن برغرض ایچون دیمك اولور. نوع مادخی بو قبیلدندر.
اسمك آخری منصوب یعنی مفتوح اولدیغی حالده آخرینه تنوین لاحق اولدقده علامت اولەرق الف یازیلور وبوصورتله بعضاً تمییز مقامنده قوللانیلور. نته كه : شرعاً وعرفاً بویله اولمق لازم كلور دینلوركه شریعتجه وعرفجه دیمكدر . فقط اسمك آخرنده تاء تأنیث بولنور ایسه حالی اوزره قالور : عادةً كبی كه عادتجه دیمكدر . بعضاً صفتلر بویله منوّن اولەرق حال تركیبی مقامنده قوللانیلور: ماشیاً كلدی كبی كه یورویەرك كلدی دیمكدر.
لسان عثمانیده اسماء عربیه بعضاً بویله معروف یامنكر اولەرق استعمال اولنور ایسه ده اكثریا ادات تعریف وتنكیردن مجرد اولەرق استعمال اولنورلر وعربجه مضافلر دائما لام تعریفدن وتنویندن مجرد اولور وفارسیده اولدیغی كبی مضاف الیه اوزرینه تقدیم اولنور.
وآخری ایجابنه كوره مرفوع یا منصوب ، یا مجرور اولور. اما لسان عثمانیده دائما مرفوع یعنی مضموم قلنور دار المعلمین ودار الفنون كبی .

TBMM KUTUPHANESI

فائده . — عربيده صاحب معناسنه اولان (ذو) و (ذى) وجعلرى اولان (ذوى) كلمه‌لرى بعضاً مضاف اوله‌رق لسان عثمانيده استعمال اولنور: ذوالوجهين كبى كه ايكى يوزلو ديمكدر. وذوى اليد ، ال صاحبى وذوى‌العقول اصحاب عقول ديمكدر.

فصل ثانى

تذكير وتأنيث حقنده‌در .

مذكر اركك ومؤنث ديشى ديمكدر . بونلر مذكر حقيقى ومؤنث حقيقيدر . تركى وفارسى لسانلرنده بونلرك صورت استعماللرنجه برفرق يوقدر. اما عربى تركيب وصيغه‌لرنده فرقلرى واردر .

عربيده بونلرك لفظيلرى دخى واردركه اسملرك بعضيسى مذكر وبعضيسى مؤنث اعتبار اولنور . مثلا : حمد مذكر ، محمدت مؤنث ، وقمر مذكر ، شمس مؤنثدر .

مؤنث يالفظى ، ياقياسى ويا سماعيدر . قياسى ، قاعده تحتنده بولنان مؤنثلردر . شويله كه آخرنده تاء تأنيث بولنان اسملر هپ مؤنث اعتبار اولنور. تاء تأنيث كلمه‌نك آخرينه الحاق اولنان بر تاء زائده‌دركه تاء كرد صورتنده يازيلور . يعنى ها رسمنده يازيلوب اوزرينه ايكى نقطه قونور. وحال وقفده ها اوقونور .

TBMM KUTUPHANESI

کرك فارسیده ، کرك لسان عثمانیده اشبو تاء تأنیث ایکی صورتله یازیلور . شویله که : بانقطه‌لری اسقاط ایله هاء رسمیه‌یه تبدیل قیلنور : نقطه وعباره کبی . یاخود تطویل ایله تا تلفظ اولنور : عادت ، مصلحت ، ملاقات ، عبارت کبی. فقط اولنه لام تعریف کتوریلور ، یاخود قاعدهٔ عربیه اوزره مضاف قلنور ویاخود آخرینه تنوین الحاق ایدیلورایسه، ینه تاء کرد صورتنده یازیلور : لأجل المصلحة ، بالملاقاة ، خاتمة الکتاب ، لمصلحةٍ وعادةٌ کبی .

بیت ، التفات ، ثبت ، ثبات، ثبوت، اثبات، سبب، سمت، صمت، سکوت، اسکات، صیت، وقت، میقات، توقیت کلمه‌لرینك آخرلرنده‌کی تالر نفس کلمه‌دن اولوب تاء تأنیث دکلدر .

برده تا بعضاً ادات مبالغه اولور . او حالده علامت تأنیث عدد اولنمز : علامه کبی که پك زیاده عالم آدم دیمکدر . برده علملر بو بابده مستثنادر . مثلا : طلحه ، رفعت ارککك آدی اولدقلرندن مذکر حقیقی اولملغله تأنیث لفظیلرینه اعتبار اولنماز. وهند برقادینك آدی اولوب مؤنث حقیقیدر . لفظنك مذکر اولدیغنه باقلماز .

عربیده علامت تأنیث اولان برده الف واردرکه آکا الف تأنیث دینلور وایکی قسمه تقسیم ایله برینه الف مقصوره، دیکرینه الف ممدوده دینلور . الف مقصوره (یا) صورتنده

TBMM KUTUPHANESI

يازيلور والف ممدوده كندى صورتنده يازيلوب آندن صكره بر همزه كلور .

الف مقصوره ايله مؤنث اولان اسملردن لسانمزده مستعمل اولانلر (انثى، خنسى، دعوى، فتوى، شورى، حمى) كلمه‌لريدر. كرچه معنى ومبنى كبى آخرنده الف مقصوره اولان پك چوق الفاظ عربيه وار ايسه‌ده بونلرك الفلرى نفس كلمه‌دن اولوب الف تأنيث دكلدر . بومثللو كلمه‌لرك آخرنده‌كى الف مقصوره‌لر بعضاً الف ايله‌ده يازيلور.

مثلا : مدعى ومدعى عليه قاعدهٔ عربيه‌جه ايكيسيده يا ايله يازلمق لازم كلور ايسه‌ده دفع اشتباه ايچون ايكنجيسى الف ايله مدعا صورتنده يازلمق مستحسن كوريلور .

كرك علامت تأنيث اولسون ، كرك اولمسون الف مقصوره ادوات تركيه‌دن برينه متصل اولدقده الف صورتنده يازيلور: دعوالر مبنالر كبى .

الف ممدوده ايله مؤنث اولان اسملر لسانمزده پك نادر قوللانيلور. فقط صحرا لفظى زبانزددر. كرچه غداء كبى آخرنده الف ممدوده اولان سائر كلمه‌لرده وار ايسه‌ده انلرك الفلرى علامت تأنيث دكلدر . الف ممدوده لسان عثمانيده همزه‌سز اوله‌رق صحرا وغدا كبى يازيلور .

مؤنث سماعى علامت تأنيث اولمديغى حالده لسان عربيده

TBMM KUTUPHANESI

مؤنث اعتبـار اولنـان اسملردر . مثـلا : اذن (قولاق) عين (كوز) ديمك اولوب سامعه وباصره تأويليله مؤنث اعتبار اولنمشدر . كذلك سـلاح دخی برنوع آلت اولمق ملابسه سيله بعضاً مؤنث اعتبـار اولنور . بونلر برقاعده تحتنده اولمدقلرندن ايشـيدوب بالله مكه موقوفدر . بونلردن لسان عثمانيده آزچوق استعمال اولنانلر ذيل كتابك بشنجی فصلنده ضبط وتحرير اولنور .

عربی صفتلر دخی اسملر كبی تاء تأنيث ايله مؤنث قيلنورلر . حسن ، حسنه ، كامل ، كامله ، شرقی ، شرقيه كبی وبعضاً الف مقصوره وممدوده ايله مؤنث اولورلر : عطشان ، عطشی واحمر ، حمراء كبی .

اعداء وصفيه تا ايله مؤنث اولور : ثانيه ، ثالثه كبی . فقط اولك مؤنثی اولی كلور .

قاعدهٔ عربيه جه كيفيت تذكير وتأنيثـده صفتك موصـوفه مطابقتی يعنی موصوف مذكر ايسه صفتك دخی مذكر ، ومؤنث ايسه بونك دخی مؤنث اولمسی لازمدر .

عربی اسملر عربی صفتلر ايله قاعدهٔ فارسـيه اوزره تركيب اولندقلرنده اهل فرس اكثريا بو مطابقته رعايت ايتميوب مثـلا : عزت عظيم ، صحبت قديم ، لقمهٔ لطيف وقاعدهٔ اول ديرلر .

امالسان عثمانيده اويله عربی صفتلر عربی اسملر ايله قاعدهٔ فارسـيه اوزره تركيب اولندقده دائمـا كيفيت تذكير وتأنيثـده

TBMM KUTUPHANESI

مطابقته رعايت اولنه‌کلمشدر. مثلا : عبدقديم، التفات‌عالی، صحبت قديمه ، لقمهٔ لطيفه ، دعوای کاذبه ،صحرای واسعه دينلور .

فقط مؤنث سماعيلره اعتبار اولنماز . مثلا : شمش منير ودار واسع دينلور . يالکز نفس کلمه‌سی مؤنث اعتبار اولنه‌رق نفس اماره ، نفس مطمئنه دينلور . برده حروفك اسملری مؤنث اعتبار قيلنور . راء مفتوحه ، نون ساکنه کبی. آنجق بعضاً قاعدهٔ فارسيه اوزره رای مفتوح ونون‌ساکن دخی‌دينور.

آيلرك اسملری هپ مذکردر . فقط جمادی مؤنثدر . بناءً‌عليه جمادی‌الاولی ، جمادی‌الاخری دينلور .

بعض اسماء فارسيه‌نك آخرنده‌کی هاءرسمی هاء تأنيثدن‌مبدل اولمديغی جهتله آنلری مؤنث ايله توصيف ايلمك جائز اولماز . مثلا : خانهٔ واسع دينلور ، خانهٔ واسعه دينله‌مز . فقط بعض ابنيهٔ جسيمهٔ ميريه‌نك اسملری شاذ اوله‌رق مؤنث ايله توصيف اولنور. طوپخانهٔ عامره ، پوستانه خانهٔ عامره کبی . بونلر دخی ابنيه تأويليه معنی مؤنثدر ، ديو توجيه اولنه‌بيلمور .

بعضاً موصوفلر متروك ومهجور اوله‌رق يالکز صفتلر برشيئه علم اولور . محموديه کبی که فی الاصل سفينهٔ محموديه ياخود ترعهٔ محموديه‌در .

بالاده موضوع بحث اولان مطابقت آنجق‌قاعدهٔ فارسيه‌جه ترکيب وصفيلرده‌در ، اماترکجه ترکيب وصفيلرده مطابقته‌رعايت

TBMM KUTUPHANESI

اولنماز. مثلا: مشكله مسئله‌دينمز. مگركه مؤنث حقيقى اوله. اول حالده مطابقته رعايت اولنه‌بيلور. نته‌كه: مشهوره قيز ومكاره قارى دينلور.

وبرده موصوفلر ادات تركيه‌يه متصل ياخود صفتلر خبر اولدقده مطابقت ارانماز. مثلا: نيتى فاسد، مطالعه‌سى سقيم بر آدم، ياخود بو نيت فاسددر، وبو مطالعه سقيمدر دينلور. فاسده وسقيمه دينلمز. فقط ارباب صك بومثللو مقاملرده دخى مطابقته رعايت ايده‌رك مثلا: دعواسى مسموعه اولور وبودعوى مسموعه‌در ديرلر.

بعضاً عربجه‌نك تركيب وصفيسى تغيير اولنمقسزين استعمال اولنور. شهر ربيع الاول، شهر ربيع الآخر كبى. بوصورتده تاء تأنيثلر ها صورتنده يازيلور. وليةالنعم، كريمةالشيم، مستجابةالدعوه، سالفة الذكر كبى.

عربى اسم عددلر بعضاً صفت مقامنده قوللانيلورلر. قلاع اربعه كبى كه درتلك ايله متصف قلعه‌لر ديو تأويل اولنور. ارباع ثلثه واخماس اربعه دخى بوقبيلدندر.

فصل ثالث

تثنيه وجمع عربى حقنده‌در.

لسان عثمانيده مستعمل اولان اسماء عربيه بعضاً قاعدهٔ عربيه

TBMM KUTUPHANESI

اوزره جمعلنور. فقط عربيده اقل جمع اوچدر . ایکی فرد ایچون تثنیه صیغه‌سی قوللانیلور وایکیدن زیاده‌سی ایچون جمع قلنور .

فارسی جمعلرنده اولدیغی کبی اسمك آخرینه الف ایله نون ، یاخود یاء ساکنه ایله نون کتورلدکده تثنیه اولور : ثلثان وثلثین کبی که ایکی ثلث دیمکدر. لسان عثمانیده اکثریا بویله یا ایله استعمال اولنور : مشیرین ، دولتین ، سنتین کبی

صفتلر دخی بووجهله تثنیه قلنور واصول عربیه اوزره صفتك کمیت افرادجه دخی موصوفه مطابقتی لازم اولدیغندن موصوف تثنیه ایسه صفت دخی تثنیه قلنور : صدرین محترمین ودولتین فخیمتین کبی .

عربجه جمعلرك اوچ صیغه‌سی واردر. بری جمع مذکر سالم، دیکری جمع مؤنث سالم واوچنجیسی جمع مکسر صیغه‌لریدر. کرك اسملر ، کرك صفتلر بواوچ وجهله جمعلنور . صورت تصریفلری بروجه آتی بیان اولنور :

مفرد مذکر آخرینه نون ایله واو ، یاخود یاء علاوه اولندقده جمع مذکر سالم اولور : مشیرون ، مشیرین کبی که ایکیدن زیاده مشیر دیمکدر. بوایکنجیسی رسم خطده تثنیه‌یه بکزر. آنجق مفردك آخری تثنیه‌سنده مفتوح وجمعنده مکسور اوقونمقله تفریق اولنور. بوصیغه ذوی العقولك مذکرلرینه مخصوصدر. فقط شاذ اوله‌رق سنه‌نك جمعنده سنین وعالمك جمعیده عالمین دینور .

TBMM KUTUPHANESI

مفرد مؤنثك تاء تأنيثى حذف اولندقدن صكره الف وتا الحاق اولندقده جمع مؤنث سالم اولور: عتبه، عتبات، عنايت، عنايات، عشره، عشرات كبى، اكر كلمه‌نك آخرنده الف بولنور ايسه واوه قلب اولنور: ادات وادوات، قنات وقنوات كبى.

مؤنث سماعيلر دخى بوصورتله جمعلنور: ذراع، ذراعات وكاس، كاسات كبى.

صفتلرك جمع سالملرى دخى بومنوال اوزره كلور. نته‌كه: حسنك جمع مذكر سالمده حسنون وجمع مؤنث سالمنده حسنات دينلور. اما جمع مكسر كرك اسم اولسون، كرك صفت اولسون مطرد دكلدر. فقط اكثريت اوزره مستعمل اولان صيغه‌لرى ذيل كتابك آلتنجى فصلنده بيان اولنه‌جقدر.

قاعدهٔ عربيه اوزره موصوف جمع اولور ايسه صفتك دخى آكا مطابقتى لازمدر. اهل فرس بوكا اعتبار ايتمز. مثلا: اوصاف جميل، اعمال صالح، علماى معتبر، ديرلر. اما ادباى عثمانيه بوبابده قاعدهٔ عربيه اوزره مطابقته رعايت ايدرلر. شويله‌كه: موصوف جمع مذكر سالم ايسه صفتى دخى جمع مذكر سالم، ياخود جمع مكسر صيغه‌سى اوزره كلور. معلمين كاملين ومدرسين كرام كبى. موصوف اكر جمع مؤنث سالم ايسه صفتى دخى جمع مؤنث سالم اولور: صلوات زاكيات كبى.

جمع برجاعت اولمق ملابسه‌سيله عربيده جمعلر مؤنث لفظى

TBMM KUTUPHANESI

حكمنده اولديغندن بوصورتده صفتلر اكثريا مفرد مؤنث صيغه سيله كتوريلور. مثلا: صلوات زاكيه دينلور. موصوف اكر جمع مكسر ايسه، ذوى العقولدن اولديغى تقديرده، صفتى دخى جمع مكسر، ياخود جمع مذكر سالم وياخود مفرد مؤنث اولور. موالئ فخام، علماى عاملين واطباى مشهوره كبى.

اما ذوى العقولدن اولمديغى حالده صفت اكثريا مفرد مؤنث وبعضاً جمع مكسر اولور. امور مهمه، مواد مشكله، اعمال صالحه، مسائل شتى كبى. بعضاً موصوفلر مقدر اولور: داخليه، خارجيه، ماليه كبى كه امور داخليه، امور خارجيه، امور ماليه ديمكدر. كذلك طريق علميه، طريق كبار علميه وطريق سيفيه، طريق امراى سيفيه وطريق قلميه، طريق رجال قلميه ديمك اولور.

تنبيه — باب ثالثده مندرج ضابطه حكمنجه تركى اسملر اصول عربيه اوزره جمعلنه مزلر. فقط شاذ اوله رق چفتلكات قوللانيلور.

فصل رابع

ضمائر عربيه حقنده در.

لسان عربيه ده (هو) مفرد مذكر غائب ضميريدر، لسان

TBMM KUTUPHANESI

عثمانیده بعضاً آندا مقامنده، یاهودینلور وبعضاً هو، هوه‌سنه‌دینور، عینی‌عیننه دیمك‌اولور. (هو) لفظی برکلمه‌یه متصل‌اولدقده واوی حذف‌اولنه‌رق(ه) قالور واکثر مواقعده مضموم اوقنور: بعده، وقدس‌سره، ورحمه‌الله کبی. فقط اوست طرفنده کسره، یاخود یاحرفی بولنور ایسه کسره ایله اوقنور: بعینه، بطبقه، بمسطره، بتمامه، ورحمة الله علیه عباره‌لرنده اولدیغی کبی.

اشبو (ه) ضمیرینك مفرد مؤنثی (ها) وایکیسنك دخی تثنیه‌سی (هما) وجمع مذکرلری (هم) لفظلریدر. وجمع مؤنثی اولان (ها) قوللانیلور. مفرد مؤنثك هاسی الفه متصل اولدیغندن دائما فتح ایله اوقونور. اما هما وهم ضمیرلرنده‌کی هالرك حرکه‌لری (ه) ضمیرینك حرکه‌سی کبی ماقبلنه تابع اولور. نته‌که: قدس‌سرهما، ورحمهما الله، وقدس‌سرهم، ورحمهم الله عباره‌لرنده هالر ضم ایله ورحمة الله علیهما، ورحمة الله علیهم، عباره‌لرنده کسر ایله اوقنور.

بوضمیرلر لسان عثمانیده بعضاً (الی) حرفنه منضم وایما اولنمش معناسنه مومی، واشارت اولنمش معناسنه مشار کلمه‌لرینه ملحق اوله‌رق (سالف الذکر) مقامنده قوللانیلورلر. نته‌که: میرمومی‌الیه، مشیرمشارالیه، صدرین‌مشارالیهما، وزرای‌مشارالیهم، سلطان مشار الیه، سلاطین مشار الیهما دینلور.

افندی لفظی بومقامده مفرد وتثنیه وجمع مقامنده قوللانیلور

TBMM KUTUPHANESI

وذكری سبق ایدن افندی بر ایسه افندئ مومی الیه ، وایکی ایسه افندئ مومی الیهما ، وزیاده ایسه ، افندئ مومی الیهم دینلور. ومیر وپاشا لفظلری دخی بو قبیلدن اولوب میرمومی الیه، میرمومی الیهما ، میرمومی الیهم وکذلك پاشای مشار الیه ، پاشای مشار الیهما ، وپاشای مشار الیهم دینلور.

فصل خامس

افعال عربیه بیاننده‌در.

عربینك ذات فعللری لسان عثمانیده مستعمل دکلدر : فقط بعضاً عباره آره‌سنده وارد اولورلر . اما مصدرلری وفرع فعللری کثیر الاستعمالدر .

عربی فعللر اولا ثلاثی ورباعی دیو ایکی قسمه تقسیم اولنورلر.

رباعی نادر الاستعمالدر : زلزله کبی .

ثلاثی دخی مجرد ومزید فیه دیو ایکی قسمه تقسیم اولنور . ثلاثی مجرد مادهٔ اصلیه‌سی اوچ حرفلی اولوب حرف زائد بولنمیان فعللردر . ثلاثی مزید فیه اصلی اوچ حرفلی اولدیغی حالده حرف زائد بولنان فعللردر .

ثلاثی مجردك مصدرلری سماعیدر .

لسان عثمانیده مستعمل اولان صیغه‌لرینك مثاللری بروجه آتی بیان اولنور :

TBMM KUTUPHANESI

قتل	فسق	شغل	طلب	صغر
سلام	قيام	سؤال	قبول	دخول
امان	حرمان	خسران	دعوى	شورى
رحمت	رفعت	نصرت	غلبه	سعادت
درايت	سهولت	مرحمت	محمدت	

سلام وقبول امثالنك الف وواولرى ولمعان امثالنك الف ونونلرى وبعضيلرينك اولنده‌كى ميملر هپ حروف زائده‌در . دعوى امثالنك آخرنده‌كى الف مقصوره ايله ديكرلرينك آخرنده‌كى تالر دخى علامت تأنيثدر. جمله‌سنك مادهٔ اصليه‌سى اوچ حرفدر . هپ فعللر وفرع فعللر بونلردن مشتق اوله‌رق حروف اصليه‌سى اعتباريله تصريف اولنور .

آخرنده حرف علت يعنى واو ، ياخود يا اولوبده سلام، قيام ، سؤال وزنلرى اوزره كلان كلمه‌لرده واو ويا همزه‌يه قلب اولنور : صفوتدن صفاء ، خفيه‌دن خفاء كبى . بوقارولرده بيان اولنديغى اوزره بوهمزه‌لر لسان عثمانيده اكثريا اسقاط اولنور .

مدخل ومولد صيغه‌لرى مصدر ايله اسم زمان اسم مكان بيننده مشتركدر .

مصدر اسم آلت صيغه‌سيدر . مفتاح دخى اسم آلتدر. فقط بوصيغه بعضاً اسم مكان اولور: ميقات كبى وبعضاً اسم زمان اولور: ميلاد كبى . ميلاد ولادتدن مشتقدر. فقط ماقبلى مكسور اولان

TBMM KUTUPHANESI

واولرك يايه انقلابی قاعدۀ مطرده اولديغندن بونك واوی دخی يايه منقلب اولمشدر زمان ولادت ديمكدر . فقط بو كلمه عيسی عليه الصلاة والسلامك زمان ولادتلرنده ومولد دخی محمد عليه الصلاة والسلام حضرتلرينك زمان ولادتلرنده عرف اولمشدر.

ثلاثی مجردلرك اسم فاعللری (فاعل) واسم مفعوللری (مفعول) وزننده كلور : مدحدن ، مادح وممدوح ، وكتابتدن ، كاتب ومكتوب كبی .

مادۀ اصليه‌نك ايكنجی واوچنجی حرفلری برجنسدن بولنور ياخود ايكنجی ويا اوچنجی حرفلری حرف علت اولور ايسه ادغام يا اعلال ايله اسم فاعل واسم مفعول صيغه‌لرينه تغير كلور. بونلرك مصدرلريله برابر برر مثالی بروجه آتی ايراد اولنور:

مصدر	اسم فاعل	اسم مفعول
دلالت	دال	مدلول
قول	قائل	مقول
بيع	بايع	مبيع
دعوت	داعی	مدعو
رمی	رامی	مرمی

دال ، مدعو ومرمی كبی حرف اخيری مشدد اولان كلمه‌لر لسان عثمانيده اكثريا مخفف اوله‌رق تلفظ اولنور. نته كه يوقارولرده سبقت ايلمشدر .

TBMM KUTUPHANESI

مصدرلر بعضاً اسم فاعل معناسنه اولور ، تمام اولدی کبی که تام اولدی دیمکدر . بعضاً اسم مفعول معناسنه اولور . خلق . کبی که مخلوق دیمکدر . لکن بونلر سماعیدر .

اسم فاعل واسم مفعوللر تا علاوه‌سیله مؤنث اولورلر . کاتبه ، مکتوبه ، داله ، مدلوله ، داعیه ، مدعوه ، رامیه ، مرمیه کبی .

وسائر صفتلر کبی تثنیه قیلنورلر . کاتبین مکتوبین کبی وجمع مذکر وجمع مؤنث سالملری کلور : کاتبون ، کاتبات ؛ مغدورون ، مغدورات کبی .

داعی ورامی کبی آخرلرنده یاء ممدوده اولانلرك جمع مذکر سالملرنده بو یا حذف اولنور وداعین ورامین دینلور .

اسم فاعلك جمع مکسرلری بعضاً حرف اولك ضمی وحرف ثانینك فتح وتشدیدی ایله (کمل) صیغه‌سی اوزره کلور وبعضاً فواعل وزنی اوزره کلور : خارق ، خوارق ، حادثه ، حوادث کبی . وبعضاً فتحتین ایله (کتبه) وزنی اوزره کلور . فقط آخری واو ، یاخود یا اولور ایسه الفه قلب اولنه‌رق فانك ضمیله (غذات) و (رمات) صیغه‌سی اوزره کلور . وبعضاً حرف اولك ضمی وحرف ثانینك تشدیدی ایله (جهال) صیغه‌سی اوزره کلور . وبو صیغه‌نك حرف اولی مفتوح قلنور ایسه مبالغهٔ اسم فاعل اولور : کذاب کبی که زیاده کاذب دیمکدر .

اهل حرف وصنایعك اسملری دخی اکثریا بو صیغه اوزره کلور : حمال ، حداد ، عطار کبی .

TBMM KUTUPHANESI

مبالغهٔ اسم فاعل بعضاً (علامه) وحرف اولك كسری وحرف ثانیینك تشدیدی ایله (صدیق) وبعضاً كسر میم ایله (مكثیر) وبعضاً (فاروق) صیغه‌لری اوزره دخی كلور .

بونلردخی اسم‌فاعللر كبی تثنیه وجمع قلنورلر. فقط علامه‌نك جمع مذكر سالمی كلمز .

فعیل وفعول صیغه‌لری مبالغهٔ اسم فاعل ایله صفت مشبهه بیننده مشتركدر . نته‌كه : زیاده عالم معناسنه علیم ، وزیاده كاتم معناسنه كتوم دینلور . شریف ووقور ایسه صفت مشبهه‌در .

صفت مشبهه صیغه‌لری سماعیدر . آنلر دخی اسم‌فاعللر كبی تأنیث وتثنیه وجمع قیلنورلر. وجمع مكسرلری دخی كلور. فقط مطرد دكللردر . كثیر الاستعمال اولنلرك مثاللری ذیل كتابك آلتنجی فصلنده بیان اولنور .

افعل صیغه‌سی صفت مشبهه ایله اسم‌تفضیل بیننده مشتركدر مثلا : احمر . قرمزی دیمك اولوب صفت مشبهه‌در وافضل‌اسم تفضیلدر. اسم‌تفضیل ایكی‌وجهله‌استعمال‌اولنور: یامضاف‌اولور. آنلرك افضلی دینلدیكی كبی‌كه آنلرك اك فاضلی دیمك اولور . یاخود (دن) حرفندن صكره كلور: بوآندن افضلدر. دینلدیكی كبی‌كه بوآندن دها فاضلدر دیمك اولور .

مادهٔ اصلیه‌سنك حرف اخری واو ، یاخود یااولان‌كلمه‌لرك اسم تفضیلی (اقوی) صیغه‌سی اوزره كلور. آنلرك اقواسی‌بودر یاخود بوآندن اقوادر دینلور .

TBMM KUTUPHANESI

اسم تفضيلك مؤنثی حرف اولك ضمی وثانينك سكونی ايله (فعلی) كلور . وجمع سالم صيغه‌لری اوزره جمعلنور . ومذكرينك جمع مكسری افاعل ومؤنثنك جمع مكسری فانك ضمی وعينك فتحی ايله (فعل) وزنی اوزره كلور. صورت تصريفی بو وجهله‌در:

افضل	افضلان	افضلون	افاضل
فضلی	فضليان	فضليات	فضل

ثلاثينك مزيد فيهلرينه كلنجه ذكر اولنان ثلاثی مجردلرك جوهر اصليه‌لرينه بعض حروفك علاوه‌سيله برطاقم صيغه‌لر پيدا اولور. اشته بونلره ثلاثی مزيدفيه دينلور. بونلردن طقوز بابنك مصدرلری وفرع فعللری لسان عثمانيده استعمال اولنمغله بروجه آتی بيان اولنورلر. شويله‌كه. حروف اصوله فا، عين، لام حرفلری مقابل طوتيله‌رق وزائد اولان حرفلر عيناً كوستريله‌رك وزنلری تصريف قيلنور .

(افعال).— همزه‌سی مكسوردر. اكثريا لازملری متعدی قيلار. ايشتمك معناسنه اولان سمعدن ايشتديرمك معناسنه اولان اسماع كبی. كلمه‌نك حرف اولی (واو) ياخود (همزه) اولورايسه يايه قلب اولنورلر، وجوبدن ايجاب اجرتدن ايجار كبی . وحرف ثانيسی واو ياخود يا اولورسه حذف اولنه‌رق آخرينه تاء تأنيث كتوريلور ، عودتدن اعاده وميلدن اماله كبی .

(تفعيل).— فتح تا ايله اولوب بودخی اكثريا لازمی متعدی

TBMM KUTUPHANESI

قیلار: تکمیل کبی. وبعضاً بوبابك مصدری (تفعله) وزنی اوزره کلور : تکمل کبی . وکلمه مضاعف یعنی عین ولامی بر جنسدن اولدیغی حالده ادغام اولنور تمه کبی. حرف اخیری واو، یاخود یا ویاخود همزه اولان ماده‌لرك مصدری دائما اشبو وزن ثانی اوزره کلور. وواوی یایه قلب اولنور صفوتدن تصفیه ، رضادن ترضیه ، برؤدن تبرئه کبی. همزه‌نك یایه قلبیله تبریه دینلمك دخی جائز اولور .

(مفاعله) .— میمك ضمی وعینك فتحی ایله اولوب باب خامسك فصل ثانیسنده بیان اولندیغی اوزره اثنین بیننده مشارکت ایچوندر : مجادله کبی وبعضاً کسر فا ایله فعال وزنی اوزره کلور: جدال کبی . ومادهٔ اصلیه‌نك حرف اخیری واو یاخود یا اولور ایسه الفه قلب اولنورلر . مکافات ومجازات کبی واکر مضاف اولورایسه ادغام اولنور . مضاده کبی .

(انفعال) .— همزه‌نك وتانك کسرلری وفانك سکونی ایله اولوب بناسی مطاوعت ایچوندر وداٸما فعل لازم اولور. کسردن انکسار کبی.

(افتعال) .— همزه‌نك وتانك کسرلری وفانك سکونی ایله اکثریا مطاوعت ایچوندر. جمعدن اجتماع کبی وبعضاً تاسی داله قلب اولنور: زوجدن ازدواج ودعوادن ادعا کبی. ومادهٔ اصلیه‌نك اولی واو یاخود یا اولور ایسه تایه قلب ایله ادغام اولنور : وسمدن اتسام کبی .

TBMM KUTUPHANESI

(تفعل) .— تا وفانك فتحی وعينك ضمی وتشديدی ايله اكثريا تفعيلك مطاوعی اولور، تعليم وتعلم كبی وباب خامسك فصل ثانيسنده بيان اولنديغی اوزره بعضاً تكلف ايچون كلور وحرف اخيری يا اولور ايسه ماقبلی مكسور قلنه‌رق مد اولنور: وقايه‌دن توقی كبی واكر واو اولور ايسه يايه قلب وكذلك ماقبلی مكسور قيلنور: ترجی كبی .

(تفاعل) — تانك فتحی وعينك ضمی ايله‌در. باب خامسك فصل ثانيسنده بيان اولنديغی اوزره بونك بناسی اشتراك ايچوندر وبعضاً نفس الامرده اولميان حالی اظهار ايچون اولور . وآخری واو ياخود يا اولور ايسه، ترضی وزنی اوزره كلور ومضاعف اولور ايسه تضاد كبی ادغام اولنور .

(افعلال).— همزه وعينك كسری وفانك سكونی وحرف اخيرك تكراری ايله اولوب دائما لازم اولور : احرار واعوجاج كبی.

(استفعال).— همزه وتانك كسری وسين وفانك سكونی ايله اكثريا سؤال وطلب ايچوندر : مدد ايستمك معناسنه استمداد كبی. وباب خامسده بيان اولنديغی اوزره بعضاً عد ايلمك معناسنی متضمن اولور : استكثار كبی كه چوق كورمك ديمكدر . مادۂ اصليه‌نك حرف اولی واو ياخود همزه اولور ايسه يايه قلب اولنور. وجوبدن، استيجاب واجرتدن استيجار كبی واكر ايكنجی حرفی واو ياخود يا اولور ايسه حذف اولنه‌رق آخرينه تاء تأنيث كتوريلور : استفاده كبی .

TBMM KUTUPHANESI

قاعده . — افعال، انفعال ، افتعال ، استفعال صيغه‌لرنده كلمه‌نك حرف اخيرى واو ياخود يا اولورايسه همزه‌يه قلب اولنور. وصفا، خفا قبيلندن اوله‌رق لسان عثمانيده بو همزه‌لر اكثر احوالده ساقط اولور : افتا ، انقضا ، اقتضا ، استثنا كبى ، كلمه‌لر شمدى مذكور مزيدفيه اولان صيغه‌لرك اسم فاعللرينه :

مذكور طقوز بابدن كلان اسم فاعللرك اولى هپ ميم مضمومه‌در. و (فا) افعال ، افتعال ، افعلال ، استفعال صيغه‌لرنده ساكن وديكرلرنده مفتوحدر و (عين) جمله‌سنده مكسوردر وبونكله برابر تفعيل وتفعل بابلرنده مشدددر . وافعلال بابنده لام يعنى حرف اخير مكرر اولمغله ادغام اولنديغندن كسره ظاهراولماز. وزنلرى بروجه آتى على الترتيب ايراد اولنور :

مفعل	مفعل	مفاعل	منفعل	مفتعل
متفعل	متفاعل	مفعل	مستفعل	

افعال صيغه‌سنك فارسى يعنى حروف اصولدن حرف اولى يا اولان ماده‌لرك اسم فاعللرنده بو يا واوه قلب اولنور. نته‌كه: يسردن مشتق اولان ايسارك اسم فاعلى موسر كلور . وعينى يا اولوبده ماقبلى ساكن اولان اسم فاعللرنده حركه‌سى ماقبلنه نقل ايله مد اولنور وواو اولورايسه يايه قلب اولنه‌رق ينه بووجهله معامله ايديلور . اماله‌دن ، مميل واعاده‌دن معيد واستفاده‌دن مستفيد كبى .

TBMM KUTUPHANESI

وعینی واو یاخود یا اولوب ماقبلی مفتوح اولور ایسه ، ایکیسی دخی الفه قلب اولنورلر : منقاد ومختار کبی. ولامی واو اولور ایسه یایه قلب ویا کبی مد اولنور : مفتی، مغنی، مسوی ، مساوی، منقضی، مقتضی، متمنی، متساوی مستفتی کبی . واکر کلمه مضاف اولور ایسه یعنی عین ولامی برجنسدن بولنور ایسه افعال ، مفاعله، انفعال ، افتعال ، تفاعل ، استفعال بابلرینک اسم فاعللرنده ادغام اولنور .

امداددن ، ممد ، مضادهدن ، مضاد ، انسداددن ، منسد ، اشتداددن ، مشتد ، تضاددن ، متضاد ، استمداددن ، مستمد کبی .

اشبو مزید فیه اولان اسم فاعل وزنلرینک عینی مفتوح قیلندقده اسم مفعول اولور وآخری یاخود ماقبلی یا ایسه الفه تبدیل اولنور . مفتی ، مفتا ، مقتضی، مقتضا ، متمنی، متمنا مفید، مفاد ، مستفید، مستفاد کبی. بویله متمنا ومستثنا کبی اسم مفعوللرک آخرندهکی الفلر قاعدهٔ عربیهاوزره یا ایله یازیلورلر. فقط یوقاروده بیان ایتدیکمز وجهله لسان عثمانیده بونلر اکثریا الف ایله یازیلور. مزیداتده اسم مفعول صیغهسی اسم زمان واسم مکان ایله مشترکدر . مثلا : میمک ضمی ورانک فتحی ایله مخرج لفظی هم اسم مفعول، هم اسم زمان ومکان اولور وقرینهلر ایله فرق وتمییز اولنور .

فائده. — لسان فارسیده بعضاً عن قریب، وان شاالله کبی عربی

TBMM KUTUPHANESI

ترکیبلر عینیله استعمال اولنور. فقط بعض حروف یکدیکره متصل یازیلور: عنقریب وانشاءالله کبی. لسان ترکیده دخی بویله، عربی ترکیبلری قوللانیلور. ازجمله انشاءالله پك چوق قوللانیلور. فقط تمنی وآرزو مقامنده ایراد اولنور.

ذیل کتاب

فصل اول

همزه‌نك املاسی حقنده‌در.

(ء) اشارتی عربی کلمه‌لرده قوللانیلور. شویله که: کلمه‌لرك وسطنده واقع اولان همزه ساکن اولدقده اکر ماقبلی مفتوح ایسه الف ایله یازیلوب اوزرینه همزه اشارتی وضع اولنور: مأمور کبی. واکر مکسور ایسه بردندان یازیلوب کذلك اوزرینه همزه قونور: بئر کبی. واکر مضموم ایسه واو یازیلوب اوزرینه همزه قونیلور: مؤمن کبی. کلمه‌نك وسطنده متحرك اولدیغی صورتده ماقبلی مضموم ایسه کذلك واو یازیلوب اوزرینه همزه قونور: سؤال، مؤجل کبی واکر مفتوح، یامکسور، یاخود حرف مد ویاسائر ساکن حرف اولور ایسه بردندان یازیلوب اوزرینه همزه قونور: سئله، فئه سائل، قائل، اسئله مسؤل کبی، مائه وامرائه کلمه‌لری شاذدر.

TBMM KUTUPHANESI

كلمه‌نك آخرنده واقع اولوبده ماقبلی مفتوح ایسه الف ایله یازیلوب اوزرینه همزه وضع اولنور : منشأ ، وملجأ کبی. اکر ادوات ترکیه‌دن برینه متصل اولور ایسه دندان یازیلوب اوزرینه همزه قونور : منشئ، منشئی کبی . اکر ماقبلی ساکن ایسه یالکز همزه اشارتی یازیلور: شیٔ، جزء کبی . اما ادواتدن برینه متصل اولور ایسه دندان ایله یازیلور : شیئی ، جزئی ، شیئك ، جزئك کبی . فقط بدأ لفظی الف ایله وبرؤ لفظی واو ایله یازیلور، بعضاً جزؤ دخی بویله واو ایله قوللانیلور . لکن برشیئه متصل اولدقلری حالده دندان ایله یازیلورلر: بدئی، برئی کبی . اکثریا شیٔ لفظنك همزه‌سی تلفظدن وکتابدن اسقاط اولنه‌رق شی، شیلر، شیدن دینلور .

ترکیب اضافی وترکیب وصفی فصللرنده بیان اولندیغی اوزره بوهمزه اشارتی بعض تراکیب فارسیه‌ده دخی استعمال اولنور .

فصل ثانی

مؤکده صفتلرك امثلهٔ مشهوره‌سی

آپ آچیق، اوپ اوزون، آپ آکسیز، اپ‌ایو، چپ‌چوره، سیپ سیوری، صاپ صاری، صاپ صاغلام، طوپ طولو. قاپ‌قره قیپ‌قرمزی، قیپ قیزل، قوب قوری، بس‌بتون، بس‌بللو، بوس

TBMM KUTUPHANESI

بولانيق، باس بياغى، تاس تمام، طوس طوغرى، قاس قاتى، قيس قيوراق، موس مور، ماس ماوى، يوس يوارلاق . بام بشقه، بوم بوش، بم بياض، چام چارشو، خام خلاط، ديم ديك، سيم سياه ، صيم صيقى ، طام طاقر، كوم كوك، يم يشيل، يام ياصى. شاذ اوله‌رق، چرچپلاق ، وصرصقلام را ايله كلمشدر. (آ كسز) ك كافى نون كبى تلفظ اولنديغنـدن پك چوق ذوات آنى نون ايله يازارلر. بعضاً ادات تأ كيده وصل وتخفيف ايله آپانسز يازيلور . لكن فى الاصل ذكر وياد وفهم معناسنه اولان(آڭ) صاغر كاف ايله‌در. اپ ايو دخى بعضـاً وصل وتخفيف ايله اپيو يازيلور . اكثريا بس بتون وبعضاً بس بللو دخى متصل اوله‌رق بسبتون وبسبللو يازيلور . آغرحركه‌لو أولان صفتلرك سينى دخى بعضاً صاد ايله يازيلور: باص بياغى وقيص قيوراق كبى .

فصل ثالث

مصادر تركيهٔ سداعيه حقنده‌در.

ثنائى

اوپمك	آنمق	ايتمك	اوتمك	اوتمك
آچمق	آجيمق	ايچمك	اوچمق	آرامق
اوده‌مك	اريمك	آرامق	ايرمك	اورمك

TBMM KUTUPHANESI

اوره‌مك اورمق ازمك آزمق اوزمك
اوزامق اسمك اشمك آشمق اوشمك
اوشومك آصمق آغمق اوغمق آقمق
اوقومق اکمك آکمق اوکمك اله‌مك
آلمق اولمك اولمق اولومق امك
اومق اینمك اویمق اویومق بیتمك
بیچمك بودامق بورومك بورمق بزمك
بزه‌مك بوزمك پیشمك بوشامق باصمق
بوغمق باقمق بیقمق بوکمك بیلمك
بیله‌مك بولمك بولمق بولامق باتمق
بینمك بونامق بیومك بویامق تونمك
توره‌مك چورومك چیزمك چوزمك چاقمق
چیقمق چکمك چوکمك چالمك چالمق
جایمق دیمك دیتمك دیرمك دیره‌مك
دورمك دیزمك دوزمك دشمك دیشه‌مك
دوشمك دوشه‌مك دکمك دیکمك دوکمك
دوکمك دلمك دیلمك دیله‌مك دنه‌مك
دینمك سیچمك سرمك سورمك سوریمك
سزمك سوزمك سوسمك سوکمك
سیلمك سینمك سونمك سومك

TBMM KUTUPHANESI

شاشمق	شيشمك	صاپمق	صاتمق	صاچمق
صارمق	صورمق	صيزمق	صوصمق	صاغمق
صيغمق	صيغامق	صوغومق	صيقمق	صوقمق
صالمق	صولمق	صولومق	صانمق	صينامق
صونمق	صاومق	صيوامق	صايمق	صويمق
طاپمق	طاتمق	طوتمق	طرامق	طاشمق
طاشيمق	طوغمق	طاقمق	طيقمق	طيقامق
طوقومق	طوكمق	طالمق	طالامق	طولمق
طولامق	طيمق	طيامق	طويمق	
قاپمق	قپامق	قويمق	قاتمق	
قاچمق	قوجامق	قيرمق	قورمق	
قوريمق	قورومق	قازمق	قازيمق	قيزمق
قاشيمق	قوشمق	قاصمق	قيصمق	قوصمق
قوغمق	قاقمق	قوقمق	قالمق	قيلمق
قانمق	قانامق	كيتمك	كوتمك	كچمك
كوچمك	كرمك	كيرمك	كورمك	
گزمك	كسمك	كوسمك	كلمك	
كولمك	كومك	كيمك	ويرمك	ياپمق
يتمك	ياتمق	يوتمق	يدمك	يرمك
يارمق	يارامق	يوريمك	يورمق	يوزمك

TBMM KUTUPHANESI

یاشامق	یاغمق	ییغمق	یاقمق	ییقمق	ییقامق	
یکمك	یالامق	یومق	یونمق	یاپمق		

ثلاثی

آبانمق	آپشمق	اوتورمق	اوتانمق	آجیمق
آوقشامق	آزتمق	اورتمك	اورکمك	ایسته‌مك
اسکیمك	اسنه‌مك	ایشتمك	اشه‌له‌مك	ایصرمق
ایصلامق	اوصانمق	آغریمق	اوغرامق	آغلامق
اوکورمك	اکشیمك	اوکلمق	اولچمك	
ایلشمك	اولشمك	اونوتمق	اینجتمك	اینانمق
آوتمق	آیرمق	ایله‌مك	اوینامق	اویانمق
بجرمك	باداشمق	براقمق	بزیکمك	بورصومق
بسله‌مك	باشارمق	بکزه‌مك	بکله‌مك	بیکنمك
بلله‌مك	بیورمق	تتره‌مك	توکورمك	
چابالامق	چارپمق	چیرپمق	چیکنه‌مك	چالمق
چنتمك	چویرمك	دوشونمك	دیکله‌مك	زبارمق
سپورمك	سرپمك	سیلکمك	سیوشمك	سویله‌مك
شمارمق	صاتاشمق	صیچرامق	صیرتمق	صارسمق
صارقمق	صاقلامق	صاقنمق	صاللامق	صواشمق
صیپرمق	طادانمق	طارتمق	طاسلامق	طاغتمق
طوغرامق	طوقنمق	طاملامق	قوچنمق	قودرمق

TBMM KUTUPHANESI

قورتارمق قازانمق قاغشامق قاگرمق قالقمق

قاشمق قالقمق قاورامق قيورمق قاوشمق

قايرمق قانامق كيرمك كچيكمك كرتمك

كوزوكمك كوزتمك كيزلەمك كوسونمك كيشنەمك

ككرمك كوكرەمك كوكنمك كولشمك كورەمك

كوشەمك كوەلەمك ييرامق يرتمق يورمق

يوغرمق يومشامق

رباعی

اورپرمك اورسەلەمك ايرغالامق ايركلمك

اسركەمك آقتارمق آقسرمق ايكرنمك

اوكسورمك ايعرنمك آيارتمق بوروقلمق

پوسكورمك باغشلامق تتسنمك

توسكورمك طاسارلامق طاسملامق تكرلەمك

چيلديرمق جرنمك ديوشرمك صرتارمق

صايقلامق طيرمالامق طيقسيرمق طاورانمق

تزمق قورجالامق قيصقانمق قولانمق

كوندرمك هايقرمق يادرغامق يلتنمك

يالوارمق يوارلامق

فصل رابع

فارسی امر حاضرلره دائردر .

فارسی امر حاضرلر ایله اسم مفعوللردن یاپیلان وصف ترکیبلردن لسان عثمانیده مستعمل اولانلرك برر مثالی بروجه آتی ترجمه‌سیله برابر تحریر اولنور :

دل آرا مخففی اولان (دلارا) کوکل بزه‌یجی .- (خون آشام) قان ایچیجی .- دل آور مخففی (دلاور) کوکل کتوریجی یعنی جنکاور وجنك اهلی .- دل آویز مخففی (دلاویز) کوکل آصیجی که معشوقدن کنایه‌در .- (دل افروز) و(دلفروز) کوکل پارلادیجی .- (فرح افزا) و(فرحفزا) فرح آرتیریجی .- (جهان آفرین) جهانی یارادن .- (فتنه انکیز) فتنه قالدیران .- (دروغ آمیز) یالان قاریشان .- (ادب آموز) ادب اوکرتن .- (کوهر بار) کوهر یاغدیران .- (قارباز) قمار اوینایان .- (پیرایه بخش) و(پیرایه بخشا) زینت باغشلایان یعنی ویرن .- (دلبر) کوکل کوتورن .- (دلپذیر) مقبول القلب ومطبوع ومرغوب .- (خود پسند) کندینی بکنمش اولان .- (پای بند) ایاغی باغلایان .- (جهان پیرا) جهانی تزیین ایدن .- (دوربین) اوزاغی کورن .- (دشت پیما) اوه اولچیجی .- (جهانتاب) جهانی پارلادان .- (وظیفه خوار) وظیفه ییجی .- (خوشکو) خوش سویلیجی .- (مولد خوان) مولد اوقویجی .- (جانخراش) جانی طرمالیان .- (سحر خیز) سحر وقتی قالقیجی .- (دلدار)

TBMM KUTUPHANESI

كوكلی طوتان .ـ (قدردان) قدر بیلیجی .ـ (دلربا) كوكل قاپیجی .ـ (فریادرس) فریاده ایریش .ـ (مددرسان) مدد ایریشدیرن .ـ (خاكروب) طوپراق سپورن .ـ (دلساز) كوكل یاپیجی .ـ (سرمه‌سا) سرمه سورن .ـ (دلسوز) كوكل یاقیجی .ـ (دلشكن) كوكل قیریجی .ـ (قدرشناس) قدر آكلایجی .ـ (جفاكش) جفا چكیجی .ـ (دلكشا) كوكل آچیجی .ـ (رومال) یوز سورن .ـ (مدرسه‌نشین) مدرسه‌ده اوتوران .ـ (رهنما) یول كوستریجی .ـ (دلنواز) كوكل اوقشایجی .ـ (وقعه نویس) وقعه یازیجی .

فصل خامس

مؤنث سماعیلر حقنده‌در .

لسان عربیده مؤنث سماعی یتمش یدی اسمدر وایكی قسمدر . بری دائما مؤنث اعتبار اولنور . دیكرینك تذكیر وتأنیثی جائز اولور . بونلردن لسان عثمانیده آزچوق مستعمل اولنلر بروجه آتی قرق یدیدر :

دائما مؤنث اعتبار اولنانلر :

نفس ، عین ، اذن ، ید ، كف ، ملح ، ذهب ، اصبع ، ذراع ، فخذ ، ساق ، قدم ، اهل ، یمین ، شمال ، شمس ، ارض ، ینبع ، بئر ، دلو ، دار ، كأس ، خمر ، نار ،

TBMM KUTUPHANESI

جحیم ، جهنم ، عقرب ، عنکبوت ، عصا ، قوس ، درع ، حرب ، فرس ، نعل ، ریح ، صبا ، فردوس.

تذکیر وتأنیثی جائز اولانلر :

عنق، لسان، سما، قضا، سبیل، طریق، سلاح، سکین، حال، مسك،

مؤنث سماعیلرده علامت تأنیث مقدر اولوب قاعدهٔ عربیه اوزره تصغیرلرنده ظاهر اولور . مثلا : عین ، کوز ، واذن قولاق معناسنه اولوب مصغرلری عیینه واذینه درکه کوزجکز وقولاقجغز دیمکدر .

باب سادس

جمع مکسرلر حقنده‌در

ثلاثی اسملرك جمعلری .— حرف اولی مفتوح وحرف ثانیسی ساکن اولان اسملرك جمعلری اکثریا ضم فا ایله فعول صیغه‌سی اوزره کلور: سمت سموت، قبر، قبور ، فصل ، فصول ، الف ، الوف واوطه معناسنه بیت، بیوت کبی وبعضا فتح همزه ایله افعال صیغه‌سی اوزره کلور: ثوب، اثواب وشعرده مستعمل اولان بیت ، ابیات کبی .

TBMM KUTUPHANESI

ارضك جمعی اراضی کلور. وبابك جمعنده ابواب، وتاج ایله جار جمعلرنده تیجان، وجیران دینلور . قوسك جمعی قسی کلور. اصلی قووس اولوب اعلال اولنه‌رق قافك وسینك کسره‌لری ویاء مشدده ایله قسی اولمشدر. بحرك جمعی بحور کلدیکی کبی بحار وابحر دخی کلور. یدك جمعی ایدی وجمع الجمعی ایادی کلور. حرف اولی مفتوح وحرف ثانیسی مضموم اولان اسملرك جمعی کسر فا ایله فعل صیغه‌سی اوزره کلور: رجل، رجال، سبع، سباع کبی . سائر ثلاثی اسملرك جمعلری اکثریا فتح همزه ایله افعال صیغه‌سی اوزره کلور . سعر، اسعار، قفل، اقفال، طرف، اطراف، احد، آحاد، عنق، اعناق کبی. بئرك جمعنده قلب وتخفیف ومد ایله آبار دینلور. کذلك رأیك جمعی دخی آرا کلور. درعك جمعی اوچ وجهله کلور. یعنی ادراع، یاخود دروع ورانك ضمیله ادرع دینلور. ریحك جمعنده دخی ارياح، یاخود ریاح دینلور. اذنك جمعی اعناق کبی کلور . فقط همزه تخفیف ومد ایله اذان دینلور .

ثلاثینك مؤنثلری

مفرد —	بلده	نعمت	رتبه	رقبه
جمع —	بلاد	نعم	رتب	رقاب

TBMM KUTUPHANESI

آخرنده علامت تأنيث اوله‌رق الف مقصوره ياخود الف ممدوده بولنان اسملر

مفرد — انثى صحرا

جمع — اناث صحارى

صحارى بويله يا ايله يازيلور ويا ايله اوقونور. لكن الف ايله اوقونمق دخى جائزدر. كذلك دعوى وفتوى لفظلرينك جملرى دعاوى وفتاوى كلور وايكيسنده دخى واوك كسر وفتحى جائز اولور .

اولنده ميم زائد بولنان اسملر

مفرد — مكتب معنى مسجد مسطر

جمع — مكاتب معانى مساجد مساطر

ايكنجى حرفدن صكره الف زائده‌سى اولان اسملر

مفرد — زمان كتاب سؤال

جمع — ازمنه كتب اسئله

غزال وغلامك جملرى غزلان وغلمان كلمشدر .

ايكنجى حرفدن صكره يا وياخود واو زائده‌سى اولان اسملر

مفرد — طريق عمود

جمع — طرق اعمده

ضمير كبى بعض اسملر ضمائر وزنى اوزرنده جملنورلر

TBMM KUTUPHANESI

مؤنثلر

مفرد — مسئله مسعات

جمع — مسائل مساعی

كذلك مؤنث

مفرد — عمامه رساله كتيبه مزيت

جمع — عمائم رسائل كتائب مزايا

فاعل وزننده اولان اسملرك مذكر ومؤنثلری فواعل صيغه‌سی اوزره جمعلنور . جامع جوامع ، عاطفت عواطف ، ناحيه نواحی كبی .

ايكی حرف زياده اولنلر

مفرد — سلطان مكتوب مفتاح ينبوع

جمع — سلاطين مكاتيب مفاتيح ينابيع

رباعی اسملرك جمعلری

مفرد — كوكب درهم اصبع

جمع — كواكب دراهم اصابع

صفت مشبهه‌لرك جمع مكسرلری

ثلاثی

مفرد — صعب جلف حر بطل

جمع — صعاب اجلاف احرار ابطال

TBMM KUTUPHANESI

شیخك جمعی شیوخ واشیاخ وضیفك جمعی ضیوف ، اضیاف وضیفان دخی کلور . بطل وزننده اولنلرك دخی جمعلری بعضاً صعاب وزننده کلور : حسن ، حسان کبی .

زائد حرفلری اولنلر

مفرد —	جبان	شجاع	عجوز
جمع —	جبناء	شجعان	عجائز

فیعل وزننده اولنلرك جمعلری بعضاً فعال وبعضاً افعال وزنی اوزره کلور: جید ، جیاد ، میت اموات کبی . فعیل وزننده اولان صفت مشبهه‌لر لسان عثمانیده کثیر الاستعمال اولدیغی حالده جمعلری مختلف صیغه‌لر اوزره کلور :

مفرد —	کریم	شریف	صدیق	مریض	نظیر
جمع —	کرام	شرفاء	اصدقاء	مرضی	نظائر

کریمك جمعی کرما وشریفك جمعی اشراف دخی کلور .

فعیلك ایکنجی حرفیله حرف اخیری برجنسدن اولدیغی حالده اصدقاء وزنی اوزره جمعلندکده ادغام ایله ایکیسی برحرف اولوب اوزرینه تشدید قونور : حبیب احبا وخلیل اخلا کبی . مرضی وزننده دخی بوقاعده جاری اولور : شتیت شتی کبی .

مفرد —	احمر	احور	ابیض	حمراء
جمع —	حمر	حور	بیض	حمر

احمرك جمعی حمران دخی کلور .

TBMM KUTUPHANESI

مفرد — عطشان عطشى

جمع — عطاش عطاش

سكران وكسلان كلمه‌لرينك جمعى سكارى ، وكسالى كلور .

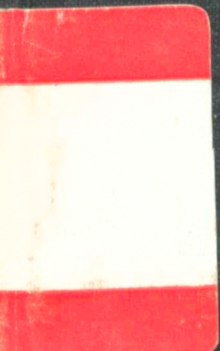
خاتمه

بالاده مسطور اولان امثله اكثريت اوزره مستعمل اولان جمع مكسر صيغه‌لريدر . لكن هرماده‌ده مطرد اوله‌رق كلمزلر . وبونلر برقاعدهٔ مطرده آلتنه آلنه‌مازلر . ايمدى لدى الحاجه كتب لغته مراجعت اولنمق لازم كلور .

الحمد لله على حسن الختام والصلاة على سيد الانام وعلى آله واصحابه الكرام والسلام

مطبعهٔ عامره

TBMM KUTUPHANESI

TBMM KUTUPHANESI